

Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 224/5328/13
Zarządu Województwa Podkarpackiego
w Rzeszowie z dnia 17 kwietnia 2013 r.

Samorząd Województwa Podkarpackiego

STRATEGIA ROZWOJU

WOJEWÓDZTWA PODKARPACCKIEGO NA LATA 2007 - 2020

Aktualizacja na lata 2013 - 2020

Projekt

Rzeszów, kwiecień 2013

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
I. WYJŚCIOWA ANALIZA STRATEGICZNA	6
I.1 Ocena dotychczasowej realizacji Strategii.....	6
I.2. Przesłanki aktualizacji Strategii	8
I.3 Województwo podkarpackie w krajowych dokumentach strategicznych	9
I.4. Analiza SWOT dla województwa podkarpackiego	12
I.5. Wnioski z diagnozy i rekomendacje dla części kierunkowej Strategii	17
II. TRENDY ROZWOJU DO 2020 r.	23
II.1. Scenariusze rozwoju z uwzględnieniem dynamiki zmian kluczowych uwarunkowań i potencjałów.....	23
II.2. Wizja rozwoju województwa podkarpackiego w 2020 r.	27
III. UKŁAD CELÓW STRATEGICZNYCH	29
IV. DZIEDZINY DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH, PRIORYTETY TEMATYCZNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	31
1. KONKURENCYJNA I INNOWACYJNA GOSPODARKA	31
1.1. Przemysł	31
1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	33
1.3. Turystyka.....	35
1.4. Rolnictwo.....	37
1.5. Instytucje otoczenia biznesu	39
2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	41
2.1. Edukacja	41
2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe.....	43
2.3. Społeczeństwo obywatelskie	45
2.4. Włączenie społeczne.....	46
2.5. Zdrowie publiczne.....	47
2.6. Sport powszechny	49
3. SIEĆ OSADNICZA	50
3.1. Dostępność komunikacyjna	50
3.2. Dostępność technologii informacyjnych	53
3.3. Funkcje metropolitalne Rzeszowa	55
3.4. Funkcje obszarów wiejskich	57
3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu	60
4. ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	64
4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	64
4.2. Ochrona środowiska.....	67
4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii.....	71
V. SYSTEM REALIZACJI I RAMY FINANSOWE.....	75
V.1. System realizacji.....	75
V.2. Ramy finansowe	84
VI. WNIOSKI Z OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	92
Spis tabel i rysunków.....	94

Wstęp

Przygotowany przez samorząd województwa zaktualizowany dokument Strategii rozwoju województwa podkarpackiego do roku 2020 jest wynikiem szerokiej i bardzo aktywnej współpracy środowisk społecznych i gospodarczych, których przedstawiciele wyrazili także zdecydowaną wolę współpracy również w trakcie realizacji zaktualizowanej Strategii. Niniejszy dokument, który wyznacza kluczowe obszary strategicznej interwencji na najbliższe kilka lat przygotowywany był w warunkach nowej koncepcji polityki rozwoju, w tym także polityki regionalnej preferującej przede wszystkim zintegrowane i wieloaspektowe podejście do rozwoju terytorialnego z uwagi na posiadane specyficzne potencjały rozwoju, stwarzające szansę budowania wymiernych przewag konkurencyjnych. Jest to z pewnością nowe doświadczenie w procesie programowania strategicznego, które z jednej strony wymaga szerokiej partycypacji społecznej, ale z drugiej strony stwarza możliwość znacznie aktywniejszego udziału w realizacji strategii kluczowych podmiotów zewnętrznych ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pozarządowych.

W realizacji naszej strategii chcemy zwrócić uwagę na kilka najważniejszych kwestii mających kluczowe znaczenie dla podstawowych wyzwań nowej polityki spójności, a tym samym dla przyszłości województwa podkarpackiego. Chcemy przede wszystkim wzmacniać innowacyjną i konkurencyjną gospodarkę w oparciu o dobrze wykształcony i kreatywny kapitał ludzki i społeczny. Mamy świadomość, że to właśnie mieszkańcy naszego regionu będą decydować o jego przyszłości. Chcemy zatem wzmacniać te kierunki w programowaniu strategicznym, które rozwijają innowacyjne myślenie rozumiane szeroko jako prorozwojowa postawa społeczna. Ważnym wzmocnieniem zaproponowanej koncepcji rozwojowej jest także ochrona środowiska zwłaszcza w kontekście zrównoważonego rozwoju, a także większa niż do tej pory aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie ubóstwu.

Niewątpliwie ważnym obszarem naszej aktywności w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej będzie dalsza poprawa dostępności komunikacyjnej zarówno w zakresie powiązań zewnętrznych jak i wewnątrzregionalnych, stanowiących w niektórych obszarach istotną barierę rozwojową, szczególnie w aspekcie wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej województwa jak również skutecznego rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych w ośrodkach subregionalnych.

Chcemy, aby ważnym efektem realizacji strategii obok wymiernych przedsięwzięć prorozwojowych była także umiejętność budowania efektywnej i racjonalnej współpracy pomiędzy różnymi podmiotami zaangażowanymi w rozwój regionu. Znamiennym przykładem budowania takich właśnie postaw były szerokie konsultacje społeczne Założeń i następnie właściwego dokumentu Strategii. Prowadzony w ten sposób dialog społeczny na temat przyszłości regionu wykazał niespotykaną wcześniej aktywność jego mieszkańców, za którą chcielibyśmy jeszcze raz serdecznie podziękować. Wiele zgłoszonych w trakcie bezpośrednich spotkań uwag i sugestii zostało wykorzystanych w pracach nad aktualizowaną Strategią. Jesteśmy przekonani, że rosnąca aktywność społeczna, w tym także świadomość znaczenia dobrze zaprogramowanej polityki rozwoju pozwoli również na skuteczną realizację jej celów przy szerokim udziale mieszkańców województwa podkarpackiego.

Marszałek Województwa Podkarpackiego

Przewodnicząca Sejmiku
Województwa Podkarpackiego

I. WYJŚCIOWA ANALIZA STRATEGICZNA

I.1 Ocena dotychczasowej realizacji Strategii

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020 została uchwalona przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w październiku 2006 r. W 2010 r. dokument został w niewielkim zakresie zaktualizowany, w celu dostosowania do wymogów zmienionych przepisów prawnych. Przed przystąpieniem do bieżącej aktualizacji obydwie dokumenty zostały poddane ocenie, dokonanej przez zewnętrzny podmiot: Instytut Badań Strukturalnych pod kątem stopnia ich realizacji oraz aktualności w kontekście nowych zadań i wyzwań polityki rozwoju kraju i UE. Wyniki badań i wnioski zostały przedstawione w postaci raportu ewaluacyjnego.¹ Dokonany przez Autorów przegląd różnorodnych działań prorozwojowych podejmowanych na Podkarpaciu od 2006 r., wykazał, że wszystkie istotne kierunki interwencji zapisane w *Strategii*, były lub ciągle są realizowane. Poszczególne priorytety różniły się jednak od siebie skalą interwencji oraz stopniem jej dopasowania do szczegółowych zapisów *Strategii*. Nieuwzględnienie w ocenianym dokumencie wartości docelowych wskaźników monitorowania spowodowało, że ocena stopnia realizacji przybrała charakter jakościowy:

1. Gospodarka regionu: obszar został uznany za najlepszy element *Strategii* – zarówno z punktu widzenia zapisów, jak ich faktycznej realizacji. Sposób sformułowania poszczególnych obszarów interwencji był, co do zasady, właściwy i dobrze odzwierciedlał ówczesne potrzeby rozwojowe Podkarpacia. Podjęte działania nie przyniosły co prawda zauważalnych rezultatów na poziomie wskaźników makroekonomicznych, można jednak oczekiwać, że zrealizowane już inwestycje uruchomią w nadchodzących latach korzystne efekty podażowe.

Realizacja interwencji w obszarze przedsiębiorczości przebiegała w sposób właściwy, pomimo, że wsparcie o charakterze dotacyjnym w ramach RPO WP nie w pełni odpowiadało zapisom *Strategii* – m.in. dlatego, że nie ograniczono jej wyłącznie do przedsięwzięć innowacyjnych. Pozytywnie oceniona została także interwencja w obszarze innowacyjności.

Zdecydowanie najniżej oceniono interwencję w obszarze turystyki - w ramach RPO WP skoncentrowano się przede wszystkim na cennych turystycznie obiektach dziedzictwa narodowego, pomijając przedsięwzięcia wspierające kreację i promocję konkurencyjnych produktów turystycznych. Dlatego też sektor turystyczny stanowi w dalszym ciągu niewykorzystany potencjał Podkarpacia.

2. Infrastruktura techniczna: obszar ukierunkowany na rozwój infrastruktury technicznej został oceniony pozytywnie. W wyniku realizacji inwestycji drogowych w ramach kończącej się perspektywy finansowej UE, w najbliższym czasie nastąpi skokowa poprawa dostępności transportowej województwa podkarpackiego w porównaniu z okresem poprzedzającym uchwalenie *Strategii*. Poprawę można zaobserwować zarówno w ujęciu zewnętrznym (autostrada A4, magistrała kolejowa E30, znaczne podniesienie rągi lotniska regionalnego w Jasionce), jak i wewnętrznym (modernizacja układu dróg wojewódzkich oraz lokalnych). Wśród inwestycji, które niestety nie doszły do skutku, należy przede wszystkim wyróżnić te, które docelowo poprawiłyby lądową dostępność Warszawy (zarówno w ruchu kolejowym, jak i drogowym).

Pozytywną ocenę uzyskały także zapisy i działania w obszarze energetyki, za wyjątek można uznać jedynie nie w pełni osiągnięte założenia dotyczące wykorzystania źródeł odnawialnych, w szczególności biomasy.

Duży postęp odnotowano także w rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. W najbliższych latach - dzięki budowie sieci szerokopasmowej finansowanej z PO RWP - w dużym stopniu wyeliminowany zostanie problem dostępności Internetu, czemu dodatkowo sprzyjają poszczególne projekty realizowane przez władze lokalne.

---

¹ IBS *Ocena realizacji oraz aktualności celów i priorytetów rozwojowych Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020 w kontekście nowych zadań i wyzwań polityki rozwoju kraju i Unii Europejskiej* Warszawa 2012 r.

3. Obszary wiejskie i rolnictwo: ogólna ocena tego obszaru jest niejednoznaczna. Podstawowe kierunki interwencji, podejmowane na przestrzeni ostatnich lat, zostały ocenione pozytywnie. Z drugiej jednak strony, bardzo niekorzystne położenie sektora rolniczego na Podkarpaciu wskazuje na konieczność bardziej zintensyfikowanych działań. Negatywnie zostało ocenione przyjęte w *Strategii* sektorowe podejście do rolnictwa i obszarów wiejskich, co znacznie utrudnia koordynację interwencji z przedsięwzięciami podejmowanymi w innych obszarach.

Dzięki wsparciu ze środków europejskich udało się w ciągu ostatnich lat zrealizować szereg przedsięwzięć wspierających podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez mieszkańców terenów wiejskich. Zmiany strukturalne przebiegają jednak w sposób zbyt powolny, co zmniejsza szansę na szybki wzrost konkurencyjności regionu jako całości. Najbardziej zauważalne zmiany na terenach wiejskich można zaobserwować w dostępie do infrastruktury podstawowej: transportowej, komunalnej oraz społecznej. Jednak potrzeby regionu w tym obszarze nadal pozostają znaczne. Za właściwe uznano ukierunkowanie działań związanych z podnoszeniem konkurencyjności sektora rolniczego, obejmujące m.in. scalanie gruntów i funkcjonowanie grup producenckich. Wywołane dzięki podjętym inicjatywom zmiany nie przełożyły się jednak na zauważalne w danych makroekonomicznych zmniejszenie się luki produktywności podkarpackiego rolnictwa względem reszty kraju.

4. Ochrona środowiska: dotychczasowa realizacja działań w tym obszarze została oceniona pozytywnie. Pewne zastrzeżenia Autorów budziły sformułowania poszczególnych priorytetów i kierunków działań w tym celu: większość z nich, choć niewątpliwie istotna, nie została uzasadniona z punktu widzenia rozwoju regionu.

Bardzo duży postęp odnotowano w obszarze gospodarki wodno-ściekowej. Przed uchwaleniem *Strategii*, nierównowagę infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej wskazywało na stosunkowo duże zapóźnienie cywilizacyjne Podkarpacia. W analizowanym okresie zrealizowano także szereg inwestycji zwiększających zabezpieczenie przeciwpowodziowe Podkarpacia. Pomimo zadawalających efektów rzeczowych, także w tym obszarze wymagane będą poważne nakłady inwestycyjne.

Pozytywnie oceniono również dotychczasową interwencję związaną z zagospodarowaniem odpadów przemysłowych. Wyzwaniem pozostaje nadal problem odpadów komunalnych, wynikający z braku szerszej stosowanych rozwiązań wspierających selektywną zbiórkę odpadów oraz częste ich spalanie w gospodarstwach domowych (niska emisja).

5. Kapitał społeczny: w ocenie Autorów Raportu zapisy obszaru były realizowane, chociaż w niejednakowym zakresie. Działania w obszarze edukacji były realizowane pomyślnie na wszystkich poziomach kształcenia. Znaczącą poprawę można zaobserwować szczególnie w zakresie dostępu do edukacji przedszkolnej oraz rozwoju i modernizacji programów kształcenia w szkołach zawodowych. W zakresie rozwoju szkolnictwa na poziomie wyższym skutecznie realizowano dwa typy działań: mających na celu rozwój oferty edukacyjnej (np. studia podyplomowe) oraz ukierunkowanych na rozbudowę infrastrukturalną uczelni.

Działania związane z rynkiem pracy były realizowane głównie przy wsparciu środków z PO KL. Podejmowano inicjatywy z zakresu aktywnych polityk rynku pracy, głównie kursy, szkolenia i staże poprzez przyznanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej.

Zapisy *Strategii* w obszarze kultury w dużej części były realizowane poprzez wspieranie infrastruktury kulturalnej, takie jak inwestycje w obiekty o dużym znaczeniu kulturowym w stolicach subregionów, modernizacja domów kultury i renowacja zabytków. Ponadto województwo wspierało przedsięwzięcia zwiększające dostęp do oferty kulturalnej, takie jak festiwale, wydawnictwa, digitalizację zbiorów muzealnych i bibliotecznych, działania kultywujące tradycje i tożsamości w regionie oraz edukację artystyczną i kształcenie kadr kultury.

Zadania związane ze wspieraniem rozwoju społeczeństwa obywatelskiego także były realizowane, chociaż w niejednakowym stopniu i często bez udziału województwa. Samorząd województwa wspierał działalność trzeciego sektora poprzez jego promocję i zlecanie zadań publicznych. W ramach PO KL wspierano aktywizację społeczności lokalnych i modernizowano administrację publiczną. Niewystarczający jest poziom współpracy administracji publicznej z trzecim sektorem i włączanie go w proces decyzyjny.

6. Współpraca międzynarodowa: generalnie, założone w *Strategii* działania w obszarze współpracy międzynarodowej były w badanym okresie podejmowane, przy czym skala intencji nie była na tyle duża, aby możliwe było osiągnięcie zauważalnych efektów. Wątpliwości Autorów budziło również podniesienie współpracy międzynarodowej do rangi celu strategicznego – wg nich powinna być ona raczej narzędziem (czasem bardzo istotnym) w realizacji poszczególnych celów tematycznych.

7. Ochrona zdrowia: zapisy dotyczące opieki zdrowotnej, w tym diagnostyki i leczenia oraz modernizacji infrastruktury są realizowane, w tym w znacznej części ze środków RPO. Nie w pełni realizowano działania dot. profilaktyki i promocji zdrowia oraz utworzenia ośrodka koordynującego. Działania dotyczące poprawy bezpieczeństwa i przeciwdziałania zagrożeniom były realizowane w zakresie ratownictwa medycznego, działań straży pożarnych i zabezpieczania osuwisk, ale bez wyodrębnionych działań na rzecz bezpieczeństwa drogowego.

8. Polityka społeczna: działania realizowane w ramach niniejszego celu obejmowały diagnozę potrzeb w zakresie pomocy społecznej, projekty wspierające integrację społeczną i powrót na rynek pracy, w tym m. in. skierowane do młodzieży i osób niepełnosprawnych, wsparcie ekonomii społecznej. Prowadzono także działania wspierające rodzinę poprzez zwiększanie dostępu do edukacji przedszkolnej i wspierające kompetencje wychowawcze rodzin, w tym rodzin zastępczych oraz prowadzono inwestycje w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej.

Podsumowując przedstawioną w Raporcie analizę Autorzy stwierdzili, że realizacja poszczególnych kierunków interwencji - zgodnych z zapisami Strategii - przyczyniła się w ostatnich latach do pozytywnych zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej Podkarpacia. Największy wpływ miały instrumenty finansowe polityki spójności UE. Ponieważ zdecydowana większość przedsięwzięć, w tym tych dofinansowanych w ramach RPO WP, jest ciągle w realizacji, lub też zakończona została stosunkowo niedawno, to ostateczna ocena ich oddziaływania na obecnym etapie jest przedwczesna, niemniej jednak w wielu obszarach tematycznych pozytywne efekty można zaobserwować już teraz. Dotyczy to m.in. dużych przedsięwzięć infrastrukturalnych (infrastruktura transportowa, infrastruktura ochrony środowiska), bazy naukowo-dydaktycznej uczelni, wsparcia inwestycyjnego przedsiębiorstw oraz projektów "miękkich" w obszarze rynku pracy oraz polityki społecznej. Zgodnie z wynikami przedstawionych w Raporcie symulacji, realizowane przedsięwzięcia mają niebagatelny wpływ na sytuację makroekonomiczną Podkarpacia, choć nie zmieniają w zasadniczy sposób pozycji regionu względem reszty kraju. Wynika to m.in. z napływu zewnętrznych środków rozwojowych o podobnej skali także do pozostałych województw.

I.2. Przesłanki aktualizacji Strategii

Konieczność aktualizacji strategii wynika z kilku kluczowych przesłanek. Wśród najważniejszych należy wymienić zmianę koncepcji polityki rozwoju, przede wszystkim w oparciu o nowy paradygmat polityki regionalnej oraz związane z tym działania zmierzające do uporządkowania krajowych dokumentów strategicznych w ramach tzw. *Planu uporządkowania strategii*. Nowy model rozwoju kładzie nacisk na wzmacnianie i wykorzystanie endogenicznych potencjałów wszystkich terytoriów oraz rozwijanie mechanizmów wzmacniających rozprzestrzenianie procesów rozwojowych z głównych ośrodków wzrostu na całe obszary województw. Zakłada też odejście od rozproszonej interwencji na rzecz działań bardziej selektywnych (skoncentrowanych), zwiększenie roli szczebla regionalnego w uruchamianiu procesów rozwojowych w systemie wieloszczeblowego zarządzania oraz zróżnicowane podejście do różnych typów terytoriów rozumianych funkcjonalnie.

Aby zachować spójność programowania strategicznego co wynika z ustawy o *samorządzie województwa* oraz ustawy o *zasadach prowadzenia polityki rozwoju* należało dokonać weryfikacji obowiązującej strategii rozwoju województwa -przyjętej przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w sierpniu 2010 r. - przede wszystkim pod kątem spójności z nowymi, krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi, tj. : *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie oraz Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.*

Niezależnie od wspomnianych wcześniej zmian prawnych i programowych mających kluczowe znaczenie dla kształtowania i realizacji polityki rozwoju istotą przesłanką aktualizacji Strategii były także zmiany zachodzące zarówno w sytuacji społeczno gospodarczej województwa jak też dynamicznie zmieniające się procesy globalizacyjne na rynku europejskim i światowym z wyraźnymi konsekwencjami dla gospodarki województwa podkarpackiego.

Niewątpliwie ważną przesłanką była konieczność wyznaczenia nowych celów strategicznych dla nowej perspektywy finansowej UE obejmującej lata 2014 – 2020 wynikających w dużej mierze z reformowanej Polityki Spójności dotyczącej okresu po 2014 roku, bardzo mocno ukierunkowanej na wielowymiarowy i wieloaspektowy rozwój wykorzystujący zintegrowane podejście z silnym odniesieniem terytorialnym. Wyznaczenie wspomnianych wyżej nowych celów strategicznych powinno uwzględniać silną koncentrację tematyczną i terytorialną przy bardzo mocnym zorientowaniu na rezultaty.

Należy jednak pamiętać, że podstawowym przesłaniem aktualizacji Strategii rozwoju województwa jest nie tylko zapewnienie spójności jej celów z kluczowymi dokumentami programowymi na poziomie kraju i UE, ale przede wszystkim przyjęcie nowej filozofii leżącej u podstaw nowego myślenia o polityce regionalnej.

1.3 Województwo podkarpackie w krajowych dokumentach strategicznych

Planowanie strategiczne na poziomie regionalnym powinno być ściśle powiązane z planowaniem polityki rozwoju i polityki regionalnej na poziomie kraju. Zgodnie z przepisami ustawy o *samorządzie województwa*, *Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020* powinna uwzględniać cele rozwojowe następujących krajowych dokumentów strategicznych:

- Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK),
- Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (KSRR),
- Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020,
- Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK).

Skuteczne i efektywne planowanie rozwoju wymaga zachowania spójności i komplementarności przedsięwzięć realizowanych na różnych szczeblach planowania (krajowym, regionalnym, lokalnym). W związku z tym istotne jest poszukiwanie wspólnych celów i kierunków działań podejmowanych w ramach polityk sektorowych i horyzontalnych z działaniami podejmowanymi w ramach polityki rozwoju regionalnego na szczeblu regionalnym. Wczesna identyfikacja wspólnych celów i wspólnych obszarów interwencji już na etapie programowania pozwolić powinna na lepsze przygotowanie do realizacji wspólnych przedsięwzięć rozwojowych w ramach kontraktu terytorialnego.

Najważniejszym dokumentem strategicznym w średnim horyzoncie czasowym jest Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK), która została przyjęta przez Radę Ministrów 25 września 2012 r.² Dokument wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Jej celem jest *wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności*. Wyznaczone obszary strategiczne dotyczą: konkurencyjnej gospodarki, spójności społecznej i terytorialnej oraz sprawnego i efektywnego państwa.

Kluczowym zadaniem warunkującym rozwój kraju jest zwiększanie konkurencyjności gospodarki. Istniejący potencjał gospodarczy wymaga właściwego wykorzystania, wspierana będzie zatem specjalizacja regionów oparta na ich zasobach i możliwościach rozwojowych. Ponadto pilną potrzebą jest wypracowanie nowych przewag, opartych na wiedzy, kapitale intelektualnym, kapitale społecznym i cyfryzacji.

Osiągnięcie poprawy spójności społecznej i terytorialnej możliwe będzie poprzez tworzenie warunków do rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych zarówno w kontekście geograficznym - na różne obszary o

---

² Strategia rozwoju kraju 2020,
http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK_2020/Documents/SRK_2020_112012_1.pdf

słabszych potencjałach, jak i włączania w procesy rozwojowe tych, które pozostawały dotychczas tylko biernymi odbiorcami zachodzących zmian. Większa spójność społeczna i przestrzenna umożliwi oddziaływanie czynników pro wzrostowych na różne obszary życia społeczno-gospodarczego. W układzie terytorialnym przejawiać się to będzie z jednej strony w stymulowaniu rozwoju ośrodków wzrostu konkurencyjności i innowacyjności, jakimi są ośrodki wojewódzkie, a z drugiej - we wzmacnianiu potencjału rozwojowego obszarów o słabszych wskaźnikach makroekonomicznych. Jako największy obszar problemowy wymagający specjalnego traktowania, ŚSRK wskazuje obszar Polski Wschodniej, w tym województwo podkarpackie. Podkarpacie zostało również wskazane jako jedno z województw o najniższym wskaźniku dostępności terytorialnej.

Realizacji wyznaczonych w dokumencie celów sprzyjać będzie efektywne zarządzanie rozwojem oraz dokończenie procesu wdrażania nowego systemu dokumentów strategicznych wytyczających wizję i zadania rozwojowe kraju. Konieczne jest usprawnienie systemów zarządzania administracją poprzez szersze wykorzystanie narzędzi opartych na podejściu procesowym oraz zarządzaniu ryzykiem. W wyniku przeglądu instytucji publicznych wprowadzone zostaną zmiany w zakresie kompetencji poszczególnych podmiotów (administracji rządowej i podległych jej podmiotów, między administracją rządową a samorządową, w ramach administracji samorządowej), tak by nie dublował się zakres ich odpowiedzialności oraz wzmocniona została koordynacja niezbędna dla realizacji działań rozwojowych.

Z punktu widzenia rozwoju regionalnego najważniejsze znaczenie ma Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR)³, która określa cele, priorytetowe zadania i wyzwania dla rządu i samorządów w odniesieniu do rozwoju kraju, w świetle założeń polityki regionalnej. Celem strategicznym KSRR jest *efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju: wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym*. Rozwinięcie stanowią trzy cele szczegółowe: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów; budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych oraz tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie. Adresowane są one do wyznaczonych terytoriów tj. do obszarów strategicznej interwencji państwa (OSI).

W ramach działań *wspomagających wzrost konkurencyjności regionów* KSRR istotne będzie wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich (dla wszystkich miast wojewódzkich, poza Warszawą, zaplanowano ten sam zestaw działań) a także tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi: w miastach subregionalnych, powiatowych i na obszarach wiejskich. Dokument zwraca uwagę na potrzebę wykorzystania w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej w takich dziedzinach jak przemysł, zaawansowane rolnictwo czy usługi, w tym turystyka.

Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych – polegać będzie na interwencji na obszarach Polski charakteryzujących się niskimi wskaźnikami sytuacji społeczno-gospodarczej, najmniej korzystnym usytuowaniem geograficznym względem głównych ośrodków wzrostu i zatrudnienia oraz niekorzystnymi przewidywaniami z punktu widzenia perspektyw rozwojowych i poziomu życia mieszkańców. Obszarem strategicznej interwencji dla wzmocnienia spójności w układzie krajowym są m.in. województwa Polski Wschodniej, cechujące się najniższym poziomem rozwoju w kraju. Wsparcie będzie się koncentrować na ośrodkach wojewódzkich oraz rozwoju sieci miast powiatowych (o znaczeniu subregionalnym i lokalnym). Dodatkowo prowadzone będą działania wspomagające połączenia między miastami Polski Wschodniej i najważniejszymi ośrodkami w kraju.

KSRR przewiduje również działania wspierające obszary wiejskie o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług, obszarami koncentracji takich działań w województwie podkarpackim są powiaty: jasielski, dębicki, ropczycko-sędziszowski, przemyski, leski i bieszczadzki. Specjalna interwencja została zaplanowana dla miast tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze – w województwie podkarpackim bardzo duże natężenie problemów zdiagnozowano w Tarnobrzegu, wysokie w Przemyśle, Stalowej Woli i Dębicy, średnie w Mielcu i Krośnie i niskie w Rzeszowie.

---

³ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r. http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_regionalna/ksrr_2010_2020/Strony/default.aspx

KSRR zakłada działania przewyższające niedogodności związane z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE oraz zwiększenie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności – w województwie podkarpackim najgorszą sytuację mają powiaty: leski i bieszczadzki, nieco lepszą, choć również złą powiaty: sanocki i przemyski.

Województwo podkarpackie jako jedno spośród 5 województw Polski Wschodniej, charakteryzujących się najniższym poziomem rozwoju gospodarczego w Polsce, w dalszym ciągu będzie stanowiło przedmiot szczególnego zainteresowania polityki regionalnej w ramach aktualizowanej obecnie Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Działania, które w założeniu powinny umożliwić nadrobienie zapóźnień oraz zdynamizowanie rozwoju tego obszaru, a w konsekwencji zwiększyć spójność społeczną, gospodarczą i przestrzenną całego kraju, realizowane będą w trzech zasadniczych obszarach strategicznych: Innowacyjność – Kapitał Ludzki – Infrastruktura Transportowa.

Podniesienie poziomu innowacyjności gospodarek województw Polski Wschodniej wymagać będzie szeregu działań nakierowanych na wzmocnienie kluczowych elementów systemu innowacji, w tym: skoncentrowaniu wsparcia dla budowy trwałych przewag konkurencyjnych w oparciu o zakorzenione makroregionalne specjalizacje oraz wzmocnienie potencjału sektora nauki i badań Polski Wschodniej przy jednoczesnym wzmocnieniu powiązań i intensyfikacji współpracy między kluczowymi uczestnikami systemu innowacji.

Celem działań podejmowanych w obszarze Kapitał Ludzki będzie doprowadzenie do aktywizacji niewykorzystanych zasobów pracy oraz podniesienie jakości kapitału ludzkiego na potrzeby gospodarki opartej na wiedzy. Najważniejszymi działaniami powinny być: przeciwdziałanie wykluczeniu na rynku pracy oraz wzmocnienie potencjału nowoczesnych kadr dla gospodarki opartej na wiedzy.

Kolejny z punktu widzenia wzmocnienia pozycji konkurencyjnej Polski Wschodniej w kraju i za granicą kluczowy cel to rozwój infrastruktury transportowej. Zwiększenie spójności wewnętrznej i wzmocnienie powiązań zewnątrzregionalnych makroregionu, w tym województwa podkarpackiego jest warunkiem koniecznym dla budowania powiązań funkcjonalnych i zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej makroregionu oraz podnoszenia jakości życia poprzez lepszy dostęp do usług publicznych i rynków pracy. Realizacja powyższego celu wymagać będzie podjęcia działań nakierowanych na wzmocnienie kluczowych elementów dostępności, w tym przełamywanie barier związanych z peryferyjnym położeniem oraz wzmocnienie spójności wewnętrznej Polski Wschodniej.

Ze względu na potrzebę zachowania spójności planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym w pracach nad strategią regionalną konieczne jest uwzględnienie zapisów Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030)⁴. Celem polityki przestrzennego zagospodarowania kraju określonym w KPZK jest: *efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.*

Będzie on realizowany m.in. poprzez *podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.* W ramach wspierania sieci największych miast, KPZK zakłada przede wszystkim rozwój powiązań Rzeszowa z Krakowem i Lublinem. W KPZK dokonano zaszeregowania miast do poszczególnych kategorii, wg pełnionych funkcji. Rzeszów będąc stolicą regionu został zaliczony do ośrodków wojewódzkich, nie znalazł się natomiast wśród 10 miast wojewódzkich uznanych za ośrodki metropolitalne. Żadne z miast województwa nie znalazło się w grupie ośrodków regionalnych, czyli mających duży potencjał i wpływ na rozwój kraju a nie pełniących funkcji ośrodków wojewódzkich. Za potencjalne miasta subregionalne uznano Przemysł, Krosno, Tarnobrzeg, Mielec i Stalową Wolę.

⁴ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r.
http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_przestrzenna/kpz/strony/koncepcja_przestrzennego_zagospodarowania_kraju.aspx

KPZK zakłada również *poprawę spójności wewnętrznej kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów*. Ze względu bariery rozwojowe (w tym położenie wzdłuż zewnętrznej granicy UE) działania wspomagające spójność kraju powinny koncentrować się na obszarze Polski Wschodniej, a więc m.in. województwa podkarpackiego. Ważnym obszarem działań jest również regionalna integracja funkcjonalna, służąca rozprzestrzenianiu się procesów rozwojowych poza obszar głównych miast oraz wspomaganie spójności w specyficznych obszarach problemowych, w tym: o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług (w województwie podkarpackim wskazano powiaty: niżański, kolbuszowski, dębicki, jasielski, strzyżowski, brzozowski, sanocki, bieszczadzki, przemyski, lubaczowski); na obszarach zdegradowanych i w miastach - w celu przywrócenia ich funkcji administracyjnych, społecznych i gospodarczych; na obszarach przygranicznych - w celu przewycięzania ich peryferyjności (sytuacja obszarów przygranicznych zlokalizowanych na zewnętrznej granicy UE, w tym na obszarze województwa podkarpackiego, jest trudniejsza i wymaga odmiennego podejścia).

Zgodnie z zapisami KPZK poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych powinna zostać osiągnięta poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Wizja 2030 r. zakłada znaczny wzrost dostępności województwa podkarpackiego dzięki funkcjonowaniu: autostrady A4 (wschód-zachód) i drogi ekspresowej S19 (północ-południe). Lotnisko Rzeszów Jasionka pozostanie w sieci uzupełniającej. Wspierane będą również działania służące poprawie dostępności ośrodków subregionalnych oraz obszarów wiejskich, a także obszarów o najniższym poziomie dostępności czasowej – KPZK wymienia tu m.in. obszar Bieszczad. Wspierane będą również inwestycje lokalne, w tym podniesienie rangi drogi Krosno – Sanok. W zakresie transportu kolejowego magistrala E30 na całej długości zyska prędkość 120-200 km/h.

Kolejne cele KPZK to: kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski (Bieszczady zostały uznane za obszar o największej atrakcyjności wizualnej i braku negatywnego oddziaływania człowieka); zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne (znaczna część województwa znajduje się w obszarze zagrożonym podtopieniami, miastami szczególnie zagrożonymi powodzią są: Rzeszów, Tarnobrzeg i Jasło) i utraty bezpieczeństwa energetycznego (rozbudowa i modernizacja przebiegających przez województwo podkarpackie sieci przesyłu gazu ziemnego oraz elektroenergetycznej sieci przesyłowej).

I.4. Analiza SWOT dla województwa podkarpackiego

Analiza SWOT dla Dziedziny działań strategicznych 1: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> wysokokwalifikowane kadry, potencjał istniejących uczelni technicznych zapewniających wykształconą kadre, dywersyfikacja struktury gałęziowej podkarpackiego przemysłu, wysoki w skali kraju udział finansowania własnych ośrodków badawczo-rozwojowych przez sektor prywatny, wysoka aktywność Politechniki Rzeszowskiej w sferze innowacyjnych badań związanych z przemysłem lotniczym, funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych, parków technologicznych i inkubatorów przedsiębiorczości, stosunkowo duża liczba IOB na terenach uprzemysłowionych województwa, charakteryzujących się różnorodnym zakresem usług, korzystne warunki do prowadzenia działalności 	<ul style="list-style-type: none"> niski poziom przedsiębiorczości mierzony ilością firm w stosunku do ilości mieszkańców, zbyt niski poziom współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a nauką, przejawiający się małą liczbą wspólnych projektów o charakterze innowacyjnym, nie w pełni dostosowana struktura szkolnictwa, w tym wyższego, do struktury gospodarki województwa, niska aktywność w sferze badawczo-rozwojowej, uczelnianych ośrodków naukowo-badawczych, nieliczne kadry o znaczącym dorobku naukowym zarówno w skali kraju, jak również w relacjach współpracy międzynarodowej, brak powiązań sieciowych pomiędzy IOB działającymi na terenie województwa, niedostateczny poziom finansowania przedsięwzięć IOB, niedostatecznie rozwinięta współpraca IOB

<ul style="list-style-type: none"> rolniczej, duży potencjał rolnictwa ekologicznego oraz rozwój innych systemów specjalistycznej produkcji rolniczej np. winiarstwo, pszczelarstwo, zielarstwo, atrakcyjne krajobrazowo tereny górskie, o wysokim stopniu lesistości oraz z licznymi formami ochrony przyrody, Bieszczady jedną z najlepiej rozpoznawalnych marek turystycznych w kraju. 	<ul style="list-style-type: none"> z uczelniami wyższymi, niski poziom innowacyjności sektora rolno-spożywczego, zły stan infrastruktury melioracyjnej w gospodarstwach rolnych, dominacja sezonowości w przyjazdowym ruchu turystycznym do regionu, brak oferty pobytowej dla turystów krajowych i zagranicznych, o wysokich wymaganiach co do jakości i gamy oferowanych usług.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> przewaga konkurencyjna regionu w obszarach: przemysł lotniczy oraz IT, wynikająca z zaangażowania się koncernów międzynarodowych, wzrost zainteresowania lokowaniem inwestycji w istniejących strefach ekonomicznych i parkach technologicznych, silne międzynarodowe powiązania kooperacyjne (zewnętrzny transfer postępu technologicznego), potencjał B+R podkarpackich uczelni oraz Regionalnych Centrów Transferu Nowoczesnych Technologii Wytwarzania, dalsze utrzymywanie się wysokiego w skali kraju udziału wydatków sektora prywatnego na badania rozwojowe, liczna kadra z tytułem doktora nauk, stanowiąca dobry potencjał dalszego rozwoju naukowo-dydaktycznego uczelni, wsparcie instytucjonalne IOB, stworzenie szerokiej platformy współpracy pomiędzy IOB, uczelniami i innymi instytucjami, służącej komercjalizacji badań, wzrost produkcji żywności wysokiej jakości: ekologicznej, tradycyjnej i regionalnej, budowa wysoko standardowych, wielofunkcyjnych kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych, rozwój oferty pakietowych i zintegrowanych produktów turystycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> peryferyjne położenie województwa oraz słabe skomunikowanie z resztą kraju, pogłębiający się dystans ekonomiczny i społeczny regionu w odniesieniu do średniej UE i kraju, narastanie dysproporcji pomiędzy poziomem rozwoju województwa a szybciej rozwijającymi się regionami kraju, pogłębianie się negatywnych tendencji w zakresie budowania międzyuczelnianej sieci współpracy, osłabiających konkurencyjną pozycję regionalnego ośrodka akademickiego, brak samodzielności decyzyjnej oddziałów firm zagranicznych w zamawianiu badań naukowych, pogorszenie możliwości wsparcia finansowego kierowanego do IOB, niekorzystne regulacje prawne w zakresie funkcjonowania IOB, pogarszające ich atrakcyjność dla przedsiębiorców, rosnące koszty jednostkowe w produkcji rolniczej i przetwórstwie rolno-spożywczym, depopulacja obszarów wiejskich, wysoka wrażliwość sektora turystycznego na zmiany w koniunkturze gospodarcej, ryzyko niskiego poziomu wsparcia rozwoju turystyki w województwie środkami zewnętrznymi, w tym Unii Europejskiej.

Analiza SWOT dla Dziedziny działań strategicznych 2: Kapitał ludzki i społeczny

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> Relatywnie korzystna struktura demograficzna na tle kraju, oparta na dodatnim przyroście naturalnym; Szybko poprawiające się wyposażenie szkół podstawowych i gimnazjów w komputery oraz nowoczesna infrastruktura edukacyjna (w tym w ramach sieci regionalnych centrów transferu nowoczesnych technologii oraz szkół wyższych). Historyczna wielokulturowość województwa oraz duży zasób obiektów o znacznej wartości 	<ul style="list-style-type: none"> Zróźnicowanie w dostępie do usług publicznych (edukacja, ochrona zdrowia, kultura) pomiędzy miastem a obszarami wiejskimi oraz z powodów ekonomicznych; Oferta edukacyjna niedostosowana do potrzeb nowoczesnej gospodarki regionu; Mała liczba przedszkoli oraz mała liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną na obszarach wiejskich; Niski udział mieszkańców w kształceniu

<p>historycznej i artystycznej oraz o cennych walorach krajobrazowych: w tym obiektów wpisanych i pretendujących do wpisu na Listę UNESCO, Pomników Historii oraz wyjątkowy w skali europejskiej zasób sakralnej architektury drewnianej i budownictwa drewnianego;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duża liczba instytucji kultury; • Relatywnie wysoki poziom aktywności społecznej, w tym duża liczba organizacji pozarządowych (w tym OSP) oraz wyższa od przeciętnej frekwencja wyborcza; • Relatywnie długie przeciętne trwanie życia; • Najniższy w Polsce poziom przestępczości oraz wysoki wskaźnik wykrywalności przestępstw; • Występowanie naturalnych tworzyw leczniczych i opartego na nich lecznictwa uzdrowiskowego; 	<p>ustawicznym;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mała liczba wyróżniających się na tle kraju i na arenie międzynarodowej instytucji kultury i przedsięwzięć kulturalnych; • Niski poziom kapitału społecznego wyrażający się niskimi wskaźnikami zaufania społecznego oraz niedostatecznym poziomem dialogu obywatelskiego; • Słaba zdolność organizacji pozarządowych do generowania własnych środków finansowych oraz mały udział NGO zatrudniających pracowników; • Wysoka stopa bezrobocia, szczególnie wśród ludzi młodych; • Niższe niż w pozostałych regionach średnie wynagrodzenie; • Jedna z najwyższych w kraju liczba osób zagrożonych ubóstwem oraz wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym; • Ograniczona dostępność do specjalistycznych usług medycznych; • Niewystarczająca liczba wysokokwalifikowanego personelu medycznego – brak wystarczającej bazy do kształcenia na kierunku lekarskim
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca zagraniczna, w tym transgraniczna w zakresie edukacji, kultury, ochrony zdrowia; • Możliwość korzystania ze środków europejskich i innych źródeł finansowania zewnętrznego; • Rozwój technologii informacyjnych, w tym cyfryzacja szkół i placówek oświatowych, digitalizacji zbiorów bibliotecznych i muzealnych, rozwój nowoczesnych systemów komunikowania się z społeczeństwem; • Wzrost znaczenia kompetencji kluczowych (językowych, informatycznych, matematycznych, kulturalnych i społecznych oraz przedsiębiorczości) w procesie edukacji; • Zmiany wzorców uczestnictwa w życiu społecznym sprzyjające partycypacji i współdziałaniu, w szczególności wśród młodych osób; • Nowe formy aktywizacji społecznej i zawodowej; • Wzrastająca świadomość społeczeństwa w zakresie profilaktyki zdrowia oraz zdrowego trybu życia; • Możliwość kształcenia lekarzy w województwie podkarpackim; 	<ul style="list-style-type: none"> • Niekorzystne trendy demograficzne i ekonomiczne, w tym starzenie się społeczeństwa; • Ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych; • Peryferyjność województwa; • Brak skutecznego systemu przygotowywania i aktywizowania młodzieży szkół ponadgimnazjalnych do planowania i realizacji własnej ścieżki edukacyjnej; • Pogłębiający się zanik tradycyjnych krajobrazów kulturowych; różnorodności kulturowej, w tym etnograficznej i architektonicznej; • Dalsze ubożenie społeczeństwa i obniżania się stopy życiowej mieszkańców regionu; • Brak skutecznych narzędzi wsparcia dla młodych rodzin z dziećmi; • Wzrost zachorowań na choroby cywilizacyjne oraz liczby osób uzależnionych

Analiza SWOT dla Dziedziny działań strategicznych 3: Sieć osadnicza

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze wykształcona i równomiernie rozmieszczona struktura hierarchiczna miast z niewielką przewagą największego ośrodka 	<ul style="list-style-type: none"> • brak wystarczającej współpracy miast powiązanych układami funkcjonalnymi • zjawisko niekontrolowanej, chaotycznej

<ul style="list-style-type: none"> • Rzeszów - silny na tle całego regionu ośrodek, pełniący szeroki zakres funkcji metropolitalnych • utrwalone i specyficzne funkcje wyróżniające poszczególne ośrodki subregionalne • bogata sieć małych miast stanowiących lokalne ośrodki rozwoju i koncentracji usług dla otaczających je terenów; • korzystne warunki dla rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich; • bogactwo i zróżnicowanie środowiska przyrodniczego, kulturowego, historycznego na terenach wiejskich sprzyjające rozwojowi usług turystycznych oraz pozwalające na wysoką jakość życia • przebieg przez województwo międzynarodowych szlaków transportowych oraz posiadanie międzynarodowego portu lotniczego • dobrze rozmieszczona sieć drogowa i kolejowa województwa łącząca główne bieguny wzrostu oraz Rzeszów • duży potencjał firm w obszarze nowoczesnych technologii powodujący wysoki popyt na specjalistów i usługi 	<ul style="list-style-type: none"> • suburbanizacji wokół ośrodków miejskich blokujące naturalny rozwój struktur miejskich, stwarzające utrudnienia komunikacyjne, powodujące nieład przestrzenny • brak sprawnego układu komunikacyjnego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz ośrodków subregionalnych z ich obszarami funkcjonalnymi • wymagające rewitalizacji obszary miast, • niewystarczający dostęp do podstawowej infrastruktury technicznej, ekonomicznej i społecznej na terenach wiejskich • brak bezpośredniego połączenia drogowego i kolejowego ze stolicą kraju • niezadowolający stan techniczny dróg i linii kolejowych w tym w obszarach funkcjonalnych biegunów wzrostu • brak w województwie centrum logistyczno – dystrybucyjnego o odpowiedniej skali oraz niedostateczny poziom wykorzystania międzynarodowego lotniska w transporcie towarowym • niski poziom wykorzystania transportu kolejowego w komunikacji zbiorowej • duża powierzchnia województwa o ograniczonej dostępności do infrastruktury szerokopasmowej sieci internetowej spowodowana m. in. ukształtowaniem terenu i rozproszeniem zabudowy • mała ilość usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie funkcji metropolitalnych Rzeszowa oraz usieciwienie tych funkcji w powiązaniu z ośrodkami subregionalnymi • wzmocnienie powiązań funkcjonalnych Rzeszowa z Warszawą, Krakowem, Lublinem, Białymstokiem, Kielcami, Lwowem i Koszycami • specjalizacja ośrodków subregionalnych w nowoczesnych dziedzinach przemysłu i usług • rozwój powiązań gospodarczych i partnerstw gospodarczo–społecznych miast subregionalnych z ośrodkami Ukrainy i Słowacji • połączenie stolicy województwa bezpośrednio ze stolicą oraz głównymi ośrodkami krajowymi poprzez budowę dróg ekspresowych (S74 oraz szlaku transportowego S19 - „Via Carpatia”), elektryfikację linii kolejowej Rzeszów – Ocice oraz budowę mostu na Wiśle w Połańcu • poprawa stanu technicznego istniejącej infrastruktury kolejowej oraz uruchomienie szybkich połączeń pomiędzy miastami subregionalnymi i Rzeszowem • rozwój połączeń komunikacji zbiorowej • realizacja projektu Sieć Szerokopasmowa Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • rosnąca atrakcyjność innych ośrodków krajowych i potencjalna marginalizacja Rzeszowa, m. in. w wyniku wyprowadzania do innych ośrodków miejskich instytucji i organizacji gospodarczych o znaczeniu ponadregionalnym lub krajowym • degradacja ośrodków subregionalnych i osłabienie warunków ich rozwoju na skutek pogarszania sytuacji społeczno-ekonomicznej • brak odpowiednich instrumentów wspierania roli ośrodków subregionalnych • niekorzystne tendencje demograficzne i migracyjne – niski przyrost naturalny, odpływ ludzi aktywnych (młodych, wykształconych) ze wsi do miast oraz poza granice województwa i państwa • spowolnienie i ograniczenie inwestycji infrastrukturalnych, warunkujących dostępność transportową województwa • opóźnienie w realizacji kluczowych dla kraju projektów informatycznych skutkujące brakiem możliwości uruchomienia usług na poziomie regionalnym • wzrost dysproporcji pomiędzy miastem a wsią w zakresie dostępności do podstawowych usług

<p>Wschodniej</p> <ul style="list-style-type: none"> • polityka rozwoju obszarów wiejskich sprzyjających rozwojowi małych gospodarstw rodzinnych • korzystne warunki dla tworzenia nowych produktów wsi dających miejsca pracy (wszelkiego rodzaju usługi regionalne oparte na wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego wsi); • trendy związane z poszukiwaniem wysokiej jakości żywności 	<p>publicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • niedostateczne tempo rozwoju infrastruktury technicznej, ekonomicznej i społecznej na obszarach wiejskich
--	--

Analiza SWOT dla Dziedziny działań strategicznych 4: Środowisko i energetyka

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Istniejący i funkcjonujący od lat system podmiotów ratowniczych i interwencyjnych (doświadczona kadra) powołanych w związku z występowaniem klęsk żywiołowych i innych zagrożeń celem zabezpieczenia ratowniczego województwa. • Zaangażowanie społeczeństwa i samorządów lokalnych w zakresie utrzymania i wspierania wolontariatu oraz organizacji pozarządowych, w szczególności OSP, działających na rzecz bezpieczeństwa lokalnych społeczności. • Duża różnorodność biologiczna na terenie województwa podkarpackiego, • Niski poziom stężeń zanieczyszczeń, zwłaszcza w zakresie SO₂, CO oraz metali ciężkich, na większości obszaru regionu a także niewielka emisja zanieczyszczeń przemysłowych z terenu województwa. • Stosunkowo dobry stan środowiska naturalnego w naszym województwie w porównaniu z innymi regionami krajowymi i europejskimi. • Możliwość zwiększenia niezależności energetycznej województwa podkarpackiego w oparciu o własne zasoby gazu ziemnego oraz istniejący potencjał do wytwarzania energii z alternatywnych, w tym odnawialnych źródeł energii (energetyka wodna, wiatrowa, wykorzystująca biomasę, przetwarzanie odpadów, biogazownie, energię słoneczną i geotermalną). • Potencjał badawczo – rozwojowy podkarpackich uczelni wyższych stwarza możliwość tworzenia zaawansowanych rozwiązań technologicznych w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom, ochrony środowiska i energetyki. 	<ul style="list-style-type: none"> • Warunki geograficzno – hydrologiczne regionu – stosunkowo duży procent powierzchni województwa narażony na występowanie powodzi oraz osuwisk. • Zbyt mały obszar województwa objęty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego co uniemożliwia właściwe zarządzanie przestrzenią, jej funkcjonalnością, jakością środowiska w sposób zapewniający racjonalną gospodarkę i bezpieczeństwo ludności. • Niski poziom retencji wód powierzchniowych, brak dużych i małych zbiorników retencyjnych oraz polderów, zły stan zabudowy regulacyjnej rzek. • Niewystarczający rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, zwłaszcza na obszarach o rozproszonej zabudowie, wpływa negatywnie na czystość wód powierzchniowych i podziemnych. • Niewielkie zasoby wód podziemnych. • Brak wystarczającej ilości instalacji o odpowiednim poziomie technologicznym do zagospodarowania odpadów biodegradowalnych, niektórych surowców wtórnych, energetycznego wykorzystania odpadów w kogeneracji. • Postrzeganie przez dużą część mieszkańców województwa podkarpackiego zagadnień ochrony środowiska jako mało istotnych – nie wiązanie kwestii środowiskowych z występującymi zagrożeniami naturalnymi oraz zdrowotnymi. • Przeważała infrastruktura generująca duże straty przesyłowe oraz nie zapewniająca możliwości wprowadzania mocy wytwórczych z OZE i ze źródeł pracujących w kogeneracji: energetyczna, zwłaszcza linie energetyczna na obszarach wiejskich, ciepłociągi oraz ciepłownie w miastach. • Bardzo rozproszona zabudowa zwłaszcza w południowej części województwa, która spowodowała: powstanie długich ciągów energetycznych linii przesyłowych powodujących duże straty przesyłowe oraz niestabilność zasilania, brak skanalizowania większości z tych

	<p>terenów z uwagi na bardzo wysoki koszt budowy infrastruktury kanalizacyjnej.</p> <ul style="list-style-type: none"> Niski stopień wykorzystania odnawialnych źródeł energii we wszystkich sektorach (publicznym, gospodarce, komunalnym i transporcie).
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie właściwych uregulowań prawnych na szczeblu krajowym i europejskim oraz zmiana obowiązujących przepisów w zakresie planowania przestrzennego oraz szerokorozumianych zagadnień środowiskowych zwłaszcza: ochrony środowiska i energetyki, w tym OZE – doprecyzowanie ich i ujednoczenie. Rozwój badań oraz pojawienie się nowych zaawansowanych technologicznie rozwiązań w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom, ochrony środowiska i energetyki. Zmniejszające się ceny kosztowych rozwiązań technologicznych w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom, ochrony środowiska i energetyki. Zmiana świadomości obywateli w postrzeganiu zagadnień środowiskowych jako integralnej części każdej dziedziny życia i kreowanie rozwiązań gospodarczych i społecznych zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zmiana w postrzeganiu energetyki nie tylko jako ważnej gałęzi gospodarki ale również jako dziedziny ściśle związanej i zależnej od środowiska naturalnego. 	<ul style="list-style-type: none"> Brak uregulowań prawnych na szczeblu krajowym mówiących o obowiązku sporządzania mpzp. Intensywnie postępująca antropogenizacja środowiska naturalnego, szczególnie dotyczy to postępującej zabudowy na terenach zalewowych i osuwiskowych. Niewystarczająca współpraca województw oraz regionów państw sąsiednich z województwem podkarpackim w zakresie ochrony przed zagrożeniami, ochrony środowiska a także niewystarczająca spójność ich działań. Niestabilność i zła jakość prawa. Zbyt małe wsparcie finansowe ze źródeł zewnętrznych dla przedsięwzięć z dziedziny ochrony środowiska i energetyki, w tym OZE. Całkowite uzależnienie od obcych rozwiązań technologicznych w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom, ochrony środowiska i energetyki zwiększy ich kosztowność. Niewystarczający stan świadomości społecznej.

I.5. Wnioski z diagnozy i rekomendacje dla części kierunkowej Strategii

Przedstawiona poniżej informacja jest syntetycznym ujęciem podstawowych obszarów aktywności województwa podkarpackiego na tle Unii Europejskiej i kraju. Jest wynikiem szczegółowych analiz informacji statystycznych zawartych w opracowaniach GUS i US w Rzeszowie, a także ekspertyz i badań wykonanych przez instytucje i podmioty zewnętrzne na potrzeby aktualizacji niniejszej Strategii.

Województwo podkarpackie na tle innych regionów UE charakteryzuje się:

- niską wartością regionalnego PKB oraz wysokością dochodów do dyspozycji na jednego mieszkańca (jedno z ostatnich miejsc w Unii, nie licząc regionów bułgarskich i rumuńskich),
- korzystną strukturą ludności: w 2009 r. liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosiła 42 (29. miejsce, w 2005 r. 46 miejsce wśród regionów UE.),
- wysoką stopą bezrobocia - jedna z wyższych wśród regionów UE (197. miejsce), w okresie 2005-2009 spadek (z 16,6% do 10%), w latach 2010 – 2011 ponowny wzrost,
- niskim udziałem pracowników naukowo-badawczych w zatrudnieniu ogółem (0,12%), niskimi nakładami na badania i rozwój jako udział w PKB (0,36%) oraz niską liczbą zgłaszanych patentów,
- bogatym dziedzictwem kulturowym wieloetnicznego pogranicza oraz unikatowymi walorami przyrodniczymi (uzdrowiska),
- bardzo słabymi wskaźnikami z zakresu turystyki tj. liczby udzielonych noclegów, czy stopnia wykorzystania miejsc noclegowych,
- dobrym powiązaniem transportowym z układem krajowym i międzynarodowym (potencjał rozwoju województwa), tj. III Paneuropejski Korytarz Transportowy, planowany do włączenia do sieci TEN-T szlak Via Carpatia, lotnisko „Rzeszów-Jasionka”,

- dużą różnorodnością biologiczną i krajobrazową, sieć „Natura 2000” obejmuje ponad 28% terenu województwa (62 obszary ochronne).

Województwo podkarpackie na tle Polski charakteryzuje się:

- jednym z najniższych w kraju PKB per capita (15-16 miejsce). W 2009 r. - 24 134 zł przy średniej dla kraju na poziomie 35 210 zł,
- niższym wzrostem gospodarczym w latach 2000-2009 – średnio 3,5%. (Polska ponad 3,9%),
- wysoką atrakcyjnością inwestycyjną podregionu rzeszowskiego i tarnobrzesckiego dla działalności przemysłowej,
- zdywersyfikowaną strukturą gałęziową przemysłu, (przemysły: lotniczy, elektromaszynowy, chemiczny i spożywczy, wytwarzają łącznie prawie 70% produkcji przemysłowej województwa),
- innowacyjnym przemysłem: m. in. lotniczym (Dolina Lotnicza) oraz informatycznym, (odsetek innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych wynosi 20,7% - 1. miejsce w kraju),
- dużym udziałem prywatnego finansowania prac B+R (0,25% PKB, 3. miejsce w kraju), silną koncentracją badań na naukach technicznych, lecz niską liczbą pracowników naukowych (przedostatnie miejsce w Polsce),
- dużym znaczeniem parków naukowo – technologicznych (PPNT) oraz SSE (SSE Euro-Park Mielec i Tarnobrzaska SSE Euro-Park Wisłosan) w przyciąganiu kapitału zagranicznego,
- dużym rozdrobnieniem agrarnym rolnictwa, nadmiarem zasobów siły roboczej, niską towarowością produkcji rolnej, lecz dobrze rozwijającym się przetwórstwem rolno – spożywczym,
- wyższym niż w kraju udziałem ludności kształcącej się na wszystkich poziomach edukacji (26%, wobec średniej dla Polski 23%), lecz niższym niż przeciętnie w Polsce udziale studentów w grupie wiekowej 20-24 lat,
- wysokim zaangażowaniem społecznym mieszkańców (zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowych w 2008 r. - 6,8% mieszkańców, w Polsce tylko 5,4%).

Wnioski i rekomendacje dla Działan strategicznych

1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka

Wnioski z diagnozy	Rekomendacje
1. Niski poziom PKB per capita w województwie na tle Polski i UE, przy występującej dywergencji wobec Podkarpacia w porównaniu z innymi regionami.	1. Konieczność zmiany struktury gospodarczej regionu, czego przejawem jest ograniczenie udziału pracujących w rolnictwie do udziału tego rodzaju działalności w wytwarzaniu wartości dodanej brutto, dzięki czemu nastąpi wzrost wydajności pracy w rolnictwie. Konieczne jest zatem stworzenie możliwości przejścia znacznej liczby osób z zajęć rolniczych do zajęć nierolniczych (co nie musi pociągać za sobą konieczność zmiany dotychczasowego miejsca zamieszkania).
2. Pogłębiająca się dywergencja wewnątrzregionalna, mierzona wartością PKB per capita między podregionami rzeszowskim i tarnobrzesckim (zachodnia część województwa) a przemyskim i krośnieńskim (wschodnia część województwa).	2. Konieczność zidentyfikowania i rozwoju inteligentnych specjalizacji, zwłaszcza wschodniej części województwa oraz poprawa dostępności tej części regionu z jego stolicą.
3. Zbyt wysoki relatywny udział zatrudnienia w usługach nierynkowych, finansowanych ze środków publicznych.	3. Konieczność racjonalizacji zatrudnienia w usługach nierynkowych, przy jednoczesnym stymulowaniu rozwoju sektora usług rynkowych.
4. Relatywnie duży udział pracujących w sektorze B+R, bardzo duży udział (przeszło 2-krotnie wyższy niż przeciętnie w kraju) wydatków na ten sektor pochodzących z przedsiębiorstw (co jest następstwem posiadania przez wiodące firmy przemysłowe województwa własnych ośrodków badawczo-rozwojowych), przy jednoczesnym znikomym zaangażowaniu finansowym ze strony władz	4. Konieczność zaktywizowania najważniejszych uczelni regionu (Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego) w zakresie badań stosowanych, we współpracy głównie z przemysłem, oraz badań podstawowych w ramach międzynarodowych konsorcjów badawczych (programy badawcze UE), co umożliwi poprawiający się stan infrastruktury laboratoryjnej, ale

publicznych oraz uczelni (co też jest wyróżnikiem województwa na tle kraju).	konieczne jest jednocześnie wyraźne wzmocnienie, obecnie niedostatecznego, potencjału kadrowego tych uczelni. Niezbędne jest także stworzenie regionalnego systemu wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności.
5. Konkurencyjna i innowacyjna struktura branżowa przemysłu (przemysł lotniczy, informatyczny, chemiczny), czego wyrazem jest wysoka, ale ograniczona przestrzennie do podregionu rzeszowskiego i tarnobrzesckiego atrakcyjność dla działalności przemysłowej oraz ograniczona do podregionu rzeszowskiego – atrakcyjność dla działalności zaawansowanej technologicznie.	5. Konieczne jest utrzymanie i rozwój nowoczesnej struktury przemysłu województwa, poprzez wzmocnienie regionalnego zaplecza naukowo-badawczego, kształcenie odpowiednio wysokiej jakości i adekwatnych do potrzeb kadr, likwidowanie barier infrastrukturalnych w celu zwiększenia krajowej i międzynarodowej dostępności regionu (lotnisko cargo, autostrada i drogi ekspresowe, nowoczesna infrastruktura kolejowa) oraz podjęcia działań na rzecz wzmocnienia atrakcyjności lokalizacyjnej dla przemysłu we wschodniej części województwa.
6. Pomimo istnienia w województwie dwóch SSE, stosunkowo mała atrakcyjność regionu dla kapitału zagranicznego.	6. Konieczność budowania konkurencyjności lokalizacyjnej województwa na wysokiej jakości kapitale ludzkim, społecznym i dostępności komunikacyjnej, w miejsce tradycyjnego podejścia opartego na zachętach podatkowych.
7. Przeciętny udział województwa w eksporcie i imporcie, przy czym partnerami handlowymi regionu są państwa UE (głównie Niemcy), Ukraina, USA i Kanada.	7. Konieczność poprawy międzynarodowej konkurencyjności towarów wytwarzanych w województwie, a także wzmocnienie międzynarodowego zaplecza kooperacyjnego w regionie, zwłaszcza w zakresie produkcji lotniczej i informatycznej oraz otwarcie się na nowe rynki (BRIC).
8. Najniższy poziom przedsiębiorczości mierzony liczbą MŚP na 1000 mieszkańców, przy jednoczesnej bardzo niskiej skłonności do inwestowania w tego typu firmach.	8. Konieczność wprowadzania przez władze centralne jak też samorząd regionalny i samorządy lokalne, ułatwień związanych z powstawaniem i funkcjonowaniem MŚP, stworzenie regionalnego systemu wspierania innowacyjności, a także likwidacja „szarej strefy” w dziedzinie przedsiębiorczości, czemu służy bliskość granicy z Ukrainą, zaktywizowanie oraz nowe formy oddziaływania instytucji otoczenia biznesu.
9. Powstawanie klastrów branżowych oraz wysoki poziom współpracy przedsiębiorstw w zakresie innowacyjności.	9. Konieczne jest wspieranie tego typu sieciowania podmiotów gospodarczych w województwie.
10. Słabość, biurokratyzowanie i brak spójności działań instytucji otoczenia biznesu.	10. Konieczność przebudowy i uporządkowania instytucji otoczenia biznesu w ramach regionalnego systemu wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności, który składałby się z instytucji publicznych (samorządy, uczelnie itp.) i niepublicznych funkcjonujących na zasadzie multi-level governance i oferowałby usługi doradcze, badawczo-wdrożeniowe, marketingowo-dystrybucyjne oraz finansowe (kredytowo-pożyczkowe, w tym venture-capital)
11. Bardzo rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych i niska towarowość rolnictwa.	11. Konieczność zmniejszenia liczby gospodarstw, powiększenia ich powierzchni, komasacji gruntów i specjalizacji, poszukiwanie nowych produktów oraz nowych rynków zbytu (rolnictwo ekologiczne, nowe uprawy przemysłowe np. dla przemysłu zielarskiego, energetyczne itp.), rozwój lokalnego przetwórstwa płodów rolnych,
12. Potencjalne duże walory środowiskowe i kulturowe dla rozwoju turystyki, rozpoznawalność turystyczna województwa, przy jednoczesnej niewystarczającej infrastrukturze turystycznej, zwłaszcza przy uwzględnieniu różnych segmentów rynku turystycznego, brak produktów turystycznych dostosowanych do wymogów stawianych przez współczesnych turystów krajowych i zagranicznych.	12. Konieczność tworzenia kompleksowych produktów turystycznych w różnych segmentach rynku turystycznego, uwzględniających konieczność konkurowania w tym względzie z sąsiednim województwem małopolskim.
13. Niska międzynarodowa i krajowa oraz wewnątrzregionalna dostępność komunikacyjna województwa	13. Konieczność rozbudowy infrastruktury lotniczej, drogowej i kolejowej, zwłaszcza w zakresie powiązań Rzeszowa z Krakowem i Warszawą oraz wschodniej z zachodnią częścią województwa oraz stolicą regionu, a

	także wewnątrz obszaru funkcjonalnego Rzeszowa.
--	---

2. Kapitał ludzki i społeczny

Wnioski z diagnozy	Rekomendacje
1. Dość korzystna sytuacja demograficzna województwa, zwłaszcza na tle makroregionu Polski Wschodniej, oparta na dodatnim przyroście naturalnym, czemu jednak towarzyszy odpływ migracyjny. Obserwowany jest przejściowy przyrost ludności w wieku produkcyjnym, jednak przy spadku ludności przedprodukcyjnej. W perspektywie kilkunastu najbliższych lat nastąpi spadek ogólnej liczby ludności województwa oraz zaawansowanie procesów starzenia się ludności. Dominacja ludności wiejskiej.	1. Wspieranie przez podmioty publiczne różnych szczebli polityki prorodzinnej (np. rozwój sieci żłobków, ułatwienia w podejmowaniu przez matki pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy itp.) oraz prowadzenie zliberalizowanej selektywnie polityki migracyjnej wobec ludności zza wschodniej granicy Polski.
2. Porównywalna z przeciętną w kraju, jakość kształcenia na poziomie szkół podstawowych, wyższa od przeciętnej w gimnazjach i relatywnie niższa (w ramach OKE w Krakowie) w szkołach średnich.	2. Konieczne większe zaangażowanie nie tylko finansowe samorządów w jakość kształcenia, racjonalizacja sieci szkół (likwidowane szkoły powinny być siedzibami innych instytucji publicznych), dobór nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach (zwłaszcza w zakresie języków obcych), wspieranie nowatorskich programów kształcenia i rozwój zajęć pozalekcyjnych, poprawa wyposażenia szkół w komputery z dostępem do Internetu.
3. Słabość systemów kształcenia ustawicznego	3. Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej przez instytucje publiczne i niepubliczne oraz stosowanie zachęt do kształcenia przez pracodawców na rzecz swoich pracowników.
4. Relatywna słabość systemu szkolnictwa wyższego w województwie (o czym świadczą ogólnopolskie rankingi uczelni), co wynika z braku kompleksowej i o odpowiedniej jakości oferty edukacyjnej dostosowanej do potrzeb nowoczesnej gospodarki regionu, za wyjątkiem Politechniki Rzeszowskiej, jako jedynej cywilnej uczelni w Polsce kształcącej kadry dla przemysłu lotniczego na poziomie magisterskim.	4. Konieczne jest wzmocnienie kadrowe uczelni, zwłaszcza Uniwersytetu Rzeszowskiego i Politechniki Rzeszowskiej, podjęcie w większym zakresie współpracy z firmami w zakresie profili kształcenia studentów, umiędzynarodowienie studiów (ale nie tak jak dotychczas wyłącznie poprzez studentów z Ukrainy). Niezbędne są także działania integracyjne w ramach komplementarnego regionalnego systemu szkolnictwa wyższego, co pozwoli na uniknięcie dublowania się kierunków studiów oraz bazy dydaktyczno-badawczej, a przyczyni się do powstawania efektów synergetycznych.
5. Historyczna wielokulturowość województwa przejawia się w znaczącym potencjale dziedzictwa kulturowego.	5. Dziedzictwo kulturowe stanowi potencjał dla rozwoju turystyki, wymaga jednak nowego podejścia do jego wykorzystania poprzez przygotowanie odpowiednich produktów turystycznych.
6. Relatywnie duża liczba instytucji kultury, ale jednocześnie brak instytucji o ustabilizowanej renomie krajowej czy międzynarodowej.	6. Konieczność budowania marek instytucji i imprez kulturalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym.
7. Cechami charakterystycznymi rynku pracy województwa są: aktywność zawodowa zbliżona do średniej krajowej, nieco wyższe bezrobocie, relatywnie duża mobilność dzienna pracowników, wynikająca historycznie z modelu rozwojowego opartego na „industrializacji bez urbanizacji”, a współcześnie ze zjawiska suburbanizacji oraz najniższe przeciętne miesięczne wynagrodzenia za pracę w kraju.	7. Konieczność tworzenia nowych, atrakcyjnych miejsc pracy w ramach inteligentnych specjalizacji regionu oraz przebudowy struktury zatrudnienia na rzecz ograniczenia zatrudnienia rolniczego i rozwoju pozarolniczych miejsc pracy dla ludności wiejskiej.
8. Wysoki poziom zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym.	8. Konieczność likwidacji „szarej strefy” jako środka przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, rozwój nowoczesnych form aktywizacji zawodowej oraz polityki społecznej.
9. Relatywnie wysoki poziom kapitału społecznego, wyrażający się dużą liczbą organizacji pozarządowych oraz wyższą od przeciętnej frekwencją wyborczą.	9. Podejmowanie działań wzmacniających kapitał społeczny regionu, przy uwzględnieniu zarówno aspektu historyczno-kulturowego jak i organizacyjno-rozwojowego.
10. W zakresie zdrowia publicznego charakterystyczne dla	10. Konieczna jest poprawa jakości usług uzdrowiskowych,

województwa jest relatywnie długie przeciętne trwanie życia, duże znaczenie lecznictwa uzdrowiskowego, przy jednocześnie niskiej jakości jego bazy, niewystarczająca liczba wysokokwalifikowanego personelu medycznego (brak w regionie uczelni kształcącej na kierunkach medycznych), zbyt mała liczba żłobków oraz słaby dostęp do opieki paliatywnej.	niezbędne jest uruchomienie kierunków medycznych na Uniwersytecie Rzeszowskim, zwiększenie sieci żłobków (gminy) oraz rozwój instytucji zapewniających opiekę paliatywną.
11. Najniższy w Polsce poziom przestępczości, któremu towarzyszy duży wskaźnik wykrywalności przestępstw. Możliwość zagrożeń transgranicznych. Występowanie zagrożeń dla życia i zdrowia mieszkańców, wywołanych przez zjawiska naturalne jak i aktywność człowieka.	11. Utrzymanie istniejącego i stopniowe obniżanie poziomu przestępczości, poprzez rozbudowę krajowych i unijnych systemów bezpieczeństwa, a także rozwój infrastruktury monitoringu i likwidacji skutków zagrożeń.

3. Sieć osadnicza

Wnioski z diagnozy	Rekomendacje
1. Województwa ze względu na swoje położenie pełni ważne funkcje komunikacyjne w skali krajowej i europejskiej	1. Konieczne jest wykorzystanie położenia komunikacyjnego do podniesienia zewnętrznej dostępności komunikacyjnej województwa poprzez rozbudowę najważniejszych szlaków drogowych (A-4, S-19, S-74) i kolejowych (Przemyśl – Rzeszów – Kraków, Rzeszów-Warszawa) oraz lotniska w Jasionce oraz poprawy dostępności wewnętrznej poprzez taką rozbudowę dróg i linii kolejowych by zapewnić mieszkańcom całego województwa dostęp do najważniejszych elementów infrastruktury komunikacyjnej regionu.
2. Zagrożenie wykluczeniem cyfrowym, zwłaszcza na obszarach wiejskich.	2. Konieczność rozbudowy w całym województwie szerokopasmowych sieci internetowych, w tym szczególnie likwidacja tzw. obszarów „białych” i „szarych”.
3. Cechą charakterystyczną województwa jest dość równomierny przestrzennie układ miejski, tworzony przez Rzeszów i ośrodki subregionalne, przy czym przewaga Rzeszowa w zakresie potencjału demograficznego nie jest zbyt duża, gdyż mieszka w nim niecałe 10% ludności województwa, a w największych ośrodkach subregionalnych – około 50% ludności w stosunku do potencjału demograficznego Rzeszowa.	3. Policentryczny charakter systemu miejskiego województwa nie powinien być poddawany jakimś gwałtownym działaniom związanym ze zwiększaniem potencjału demograficznego poszczególnych miast.
4. Rzeszów ze względu na swoją wielkość i rosnącą dostępność komunikacyjną w skali krajowej i w przestrzeni europejskiej jest predestynowany do rozwoju funkcji metropolitalnych.	4. Rozwój funkcji metropolitalnych powinien opierać na wysokiej jakości produkcji przemysłowej i usługach, o znaczeniu nie tylko regionalnym, ale przede wszystkim krajowym i międzynarodowym (europejskim). Wzmacnianiem funkcji metropolitalnych Rzeszowa powinno się odbywać także poprzez silne związki z ośrodkami subregionalnymi oraz obszarem funkcjonalnym miasta, stymulowane dzięki poprawie dostępności komunikacyjnej.
5. Rozwój województwa odbywa się poprzez istniejące i kształtujące się bieguny oraz strefy wzrostu, tworzone przez Rzeszów, a także ośrodki subregionalne i powiatowe	5. Konieczne jest wspieranie podstaw rozwojowych biegunów wzrostu oraz stymulowanie stref obejmujących bieguny także z województw: małopolskiego i świętokrzyskiego.
6. Dominacja tradycyjnie rozumianej funkcji rolniczej na obszarach wiejskich.	6. Konieczne jest dokonanie podziału obszarów wiejskich na te, w ramach których celowe jest unowocześnienie funkcji rolniczej oraz te, w których należałoby rozwijać funkcje pozarolnicze, jednocześnie niezbędne jest koordynowanie wielofunkcyjnego rozwoju podmiejskich stref suburbanizacyjnych.

4. Środowisko i energetyka

Wnioski z diagnozy	Rekomendacje
1. Wysokiej jakości walory środowiska przyrodniczego, znaczny odsetek obszarów województwa objętych ochroną.	1. Wykorzystanie walorów środowiska do rozwoju nowoczesnych gałęzi przemysłu, rolnictwa i usług zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
2. Znaczący, głównie w południowej części województwa udział obszarów narażonych na erozję gleb, a także występujące zagrożenie powodziowe i osuwiskowe.	2. Konieczne jest prowadzenie komasacji gruntów oraz zakrzewianie i zalesianie gruntów najbardziej zagrożonych erozją, wykorzystywanie instrumentów infrastrukturalnych i planistycznych (związanych z planowaniem przestrzennym) w celu minimalizacji zagrożeń powodziowych i osuwiskowych.
3. Dość niewielki własny potencjał konwencjonalnej energetyki opartej na węglu	3. Konieczne działania na rzecz racjonalizacji zużycia energii, między innymi poprzez modernizację linii przesyłowych.
4. Dość duże możliwości wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych	4. Konieczność dywersyfikacji własnego potencjału energetycznego województwa, poprzez zwiększenie udziału energetyki odnawialnej, zwłaszcza dzięki rozwojowi energetyki wodnej, produkcji biogazu, wykorzystaniu energii geotermalnej, solarnej i wiatrowej.

II. TRENDY ROZWOJU DO 2020 r.

II.1. Scenariusze rozwoju z uwzględnieniem dynamiki zmian kluczowych uwarunkowań i potencjałów

Rozwój województwa podkarpackiego w perspektywie czasowej do 2020 roku, będzie determinowany przez szereg czynników zewnętrznych jak i wewnętrznych. W oparciu o przeprowadzoną selekcję uwarunkowań o dominującym oddziaływaniu na przyszły stan województwa oraz prospektywną symulację ich wystąpienia, sformułowane zostały trzy odmienne scenariusze rozwoju regionu. Zarysowane i skonfrontowane obrazy sytuacji województwa obejmujące spełnienie każdego ze scenariuszy, pozwoliły na wskazanie najbardziej pożądanego modelu rozwoju regionu. Rokuje on stabilnym, trwałym i zrównoważonym wzrostem społeczno-gospodarczym województwa. Wybrany model posłużył za podstawę do zarysowania wizji stanu regionu w roku 2020.

Przyszły rozwój województwa uzależniony jest od szeregu czynników egzogennych jak i endogennych, w tym działań podejmowanych przez władze samorządowe regionu.

Do czynników egzogennych, które wpływają i będą w najbliższych latach oddziaływały na rozwój regionu należą m.in.:

- koniunktura gospodarcza na świecie;
- sytuacja w krajach Unii Europejskiej objętych unią walutową (strefą euro);
- wielkość i alokacja w regionie funduszy Unii Europejskiej oraz innych środków zewnętrznych;
- koniunktura gospodarcza w kraju;
- realizowana polityka gospodarcza rządu;
- polityka podatkowa rządu;
- napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski;
- zachowanie inwestorów zewnętrznych wobec regionu;
- poziom zewnętrznej dostępności komunikacyjnej;

Do czynników endogennych, powiązanych z regionem i jego funkcjonowaniem, które będą wpływały na przyszłą sytuację regionu zalicza się m.in.:

- poziom wewnętrznej dostępności komunikacyjnej;
- działania podejmowane przez samorząd województwa w sferze rozwoju gospodarczego;
- umiejętność wykorzystania potencjałów rozwojowych regionu;
- efektywność zmian w systemie edukacyjnym (dostosowanie do potrzeb rynku pracy);
- jakość działania instytucji otoczenia biznesu.

Programowanie rozwoju regionalnego w oparciu o prognozowanie wpływu tak wielu czynników determinujących przyszły stan województwa, nie znajduje racjonalnego uzasadnienia. W tej sytuacji w oparciu o wykorzystanie metody delfickiej ustalono, iż rozwój województwa w najbliższych latach będzie w najwyższym stopniu uzależniony od:

- skali inwestycji (stanu zaangażowania inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych);
- wielkości i struktury zewnętrznych środków rozwojowych;
- poziomu dostępności transportowej i teleinformatycznej (tak z zewnątrz, jak i wewnątrz regionu).

Wymienione wyżej czynniki, w relatywnie najwyższym stopniu warunkują przyszły rozwój regionu, w tym uruchomienie procesu włączenia społecznego, kluczem do którego są nowe miejsca pracy.

W oparciu o możliwą skalę oddziaływania wskazanych wyżej czynników na rozwój regionu, zarysowane zostały trzy scenariusze rozwojowe. Obejmują one:

1. Scenariusz szans;
2. Scenariusz pośredni;
3. Scenariusz zagrożeń.

Tabela 1. Powiązania pomiędzy poszczególnymi scenariuszami rozwojowymi, a warunkującymi je czynnikami (uwarunkowaniami)

Scenariusze	Uwarunkowania		
	Zaangażowanie inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych	Poziom i struktura dostępnych, zewnętrznych środków rozwojowych	Poziom dostępności transportowej i teleinformatycznej (zewnętrznej i wewnętrznej)
Scenariusz szans	+	+	+
Scenariusz pośredni	-	+	+
Scenariusz zagrożeń	-	-	-

Projekcja poszczególnych scenariuszy jest determinowana przez wystąpienie następujących zdarzeń:

- wzrasta lub nie ulega zmianie kapitałowe zaangażowanie w regionie inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych;
- dostępny lub niedostępny staje się wysoki wolumen zewnętrznych środków rozwojowych;
- rozwinięta zostaje albo nie ulega zmianie dostępność transportowa i teleinformatyczna regionu (tak wewnętrzna jak i zewnętrzna);

W oparciu o hipotetyczne zmiany uwarunkowań, stanowiących osnowę przyszłych, możliwych do spełnienia się scenariuszy rozwoju regionu, sporządzono projekcje sytuacji województwa po ich wystąpieniu.

Projekcja realizacji scenariusza szans:

- województwo podkarpackie zmniejsza dystans rozwojowy wobec bardziej rozwiniętych regionów kraju, a także staje się liderem rozwoju wśród województw Polski Wschodniej,
- wzrasta relatywny udział województwa podkarpackiego w tworzeniu PKB Polski, a wskaźnik bezrobocia jest niższy niż średni w Polsce,
- dzięki efektywnemu wykorzystaniu potencjałów endogenicznych oraz inwestycjom zewnętrznym, w regionie dynamicznie rozwijają się kluczowe branże tj. przemysły: elektromaszynowy (w tym lotniczy), informatyczny, farmaceutyczny, chemiczny, przetwórstwa rolno-spożywczego oraz usługi turystyczne i logistyczne,
- zdecydowana poprawa zewnętrznej, jak i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej, skuteczna promocja tradycji przemysłowych oraz działalność klastrów gospodarczych znacznie podnoszą atrakcyjność inwestycyjną terenu,
- dynamicznie rozwija się obszar funkcjonalny Rzeszowa, a współpracujące samorzady wspierają budowę konkurencyjności gospodarczej, naukowej i kulturalnej miasta i jego otoczenia, co wzmacnia wizerunek obszaru jako ponadregionalnego centrum wzrostu i innowacji,
- miasta o randze subregionalnych ośrodków rozwoju zyskują na znaczeniu, tworząc dodatkowe bieguny wzrostu województwa i przyczyniają się do poprawy społeczno-gospodarczej spójności regionu,
- rzeszowski ośrodek akademicki obejmujący największe uczelnie regionu, znacznie podnosi jakość badań naukowych, rozwija powiązania z gospodarką regionu oraz międzynarodową i krajową współpracę naukową, a także przyciąga kadrę naukową i studentów spoza województwa,
- szkolnictwo zawodowe, średnie i wyższe profiluje kształcenie pod kątem potrzeb rynku pracy, rozwijając praktyczne formy kształcenia oraz system staży i praktyk zawodowych,

- dzięki transferowi technologii oraz absorpcji wyników badań naukowych, podnosi się innowacyjność i konkurencyjność rynkowa sektora małych i średnich przedsiębiorstw,
- dzięki zmianom w strukturze agrarnej, specjalizacji w produkcji, rozwojowi integracji w obszarze produkcji i zbytu, a także przetwórstwa rolno-spożywczego, rolnictwo zwiększa swój udział w wytworzeniu PKB regionu,
- wzrost zamożności rolników prowadzi do powstania chłonnego rynku na terenach wiejskich, to zaś umożliwia (wspierany logistycznie, szkoleniowo i finansowo) proces tworzenia MŚP na obszarach wiejskich, wzmacniając wielofunkcyjny rozwój tych obszarów,
- pozytywne zmiany w strukturze gospodarczej regionu oraz systemie edukacyjnym doprowadzają do wyraźnego zmniejszenia się poziomu bezrobocia oraz zahamowanie negatywnych procesów migracyjnych i spadku liczby mieszkańców województwa,
- dzięki rozwojowi instytucji kultury, wzbogacone zostaje życie kulturalne (w tym dostęp do kultury wysokiej) oraz zachowane dziedzictwo kulturowe regionu, stanowiąc o tożsamości jego mieszkańców,
- poprawie ulega dostępność do specjalistycznej opieki medycznej oraz usług uzdrowiskowych, co doprowadza do dalszego wydłużenia się przeciętnej długości życia w regionie,
- dbałość o stan środowiska naturalnego oraz inwestycje w infrastrukturę turystyczno-uzdrowiskową, powiązane ze skuteczną akcją promocyjną regionu i poprawą dostępności komunikacyjnej doprowadzają do wzrostu znaczenia usług turystycznych w strukturze gospodarczej regionu,
- powstanie nowych miejsc pracy, podniesienie jakości życia mieszkańców, wzrost prestiżu podkarpackich uczelni oraz dobry stan środowiska naturalnego powodują, że województwo podkarpackie staje się miejscem atrakcyjnym dla ludzi młodych, w którym mogą realizować swoje aspiracje edukacyjne, zawodowe i życiowe.

Projekcja realizacji scenariusza pośredniego:

- województwo podkarpackie nie zmniejsza dystansu rozwojowego i nie buduje przewag konkurencyjnych wobec wiodących regionów kraju,
- na bazie zasobów endogennych oraz dotychczasowych inwestycji zewnętrznych w regionie dynamicznie rozwija się tylko część pożądanых branż kluczowych,
- zdecydowanej poprawie ulega zewnętrzna, jak i wewnętrzna dostępność komunikacyjna, co wyraźnie zwiększa atrakcyjność inwestycyjną regionu,
- ze względu na uwarunkowania zewnętrzne nie udaje się przyciągnąć nowych inwestorów do województwa, co w konsekwencji powoduje słabe wzmocnienie endogenicznych potencjałów rozwojowych regionu,
- dzięki transferowi technologii oraz absorpcji wyników badań naukowych, podnosi się innowacyjność i konkurencyjność rynkowa sektora małych i średnich przedsiębiorstw,
- obszar funkcjonalny Rzeszowa dynamicznie się rozwija. Samorządy leżące na tym obszarze intensywnie ze sobą współpracują celem budowania przewag konkurencyjnych miasta i jego otoczenia. W efekcie obszar ten staje się ponadregionalnym centrum wzrostu i innowacji, oddziałującym pozytywnie na rozwój pozostałych części województwa i podniesienie konkurencyjności regionu w skali kraju,
- miasta mające charakter subregionalnych ośrodków wzrostu, rozwijają się nierównomiernie, co powoduje że na gospodarczym znaczeniu zyskują te położone w północno-zachodniej części województwa, natomiast południową i wschodnią część regionu obejmuje proces zastoju gospodarczego,
- szkolnictwo zawodowe, średnie i wyższe dzięki współpracy służb zatrudnienia, władz lokalnych i pracodawców, przygotowuje dobrze wykształcone kadry regionalnej gospodarki, jednakże ze względu na brak inwestycji w regionie, efektywność działań systemu edukacyjnego nie przekłada się na spadek bezrobocia wśród absolwentów,
- uczelnie regionalne (głównie duże, zlokalizowane w Rzeszowie), rozwijają system badań powiązanych z potrzebami podmiotów gospodarczych oraz stopniowo wzmacniają swoją pozycję w stosunku do uczelni w innych regionach Polski,
- brak znaczących bodźców rozwojowych płynących od innowacyjnych inwestorów zewnętrznych, skutecznie ogranicza wspieranie rozwoju pożądanых sektorów gospodarki,
- dzięki zmianom w strukturze agrarnej, specjalizacji w produkcji, rozwojowi integracji w obszarze produkcji i zbytu, a także przetwórstwa rolno-spożywczego, rolnictwo zwiększa swój udział w wytworzeniu PKB regionu,

- wzrost zamożności rolników prowadzi do powstania chłonnego rynku na terenach wiejskich, to zaś umożliwia (wspierany logistycznie, szkoleniowo i finansowo) proces tworzenia MŚP na obszarach wiejskich (wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich),
- mieszkańcy obszarów wiejskich dzięki poprawie dostępności komunikacyjnej (transportowej i cyfrowej) zyskują możliwość podjęcia pracy głównie w północnej i zachodniej części regionu,
- pozytywne zmiany w strukturze gospodarczej regionu oraz systemie edukacyjnym prowadzą do zmniejszenia się poziomu bezrobocia,
- dzięki rozwojowi instytucji kultury, wzbogacone zostaje życie kulturalne (w tym dostęp do kultury wysokiej) oraz zachowane dziedzictwo kulturowe regionu, stanowiąc o tożsamości jego mieszkańców,
- poprawie ulega dostępność do specjalistycznej opieki medycznej oraz usług uzdrowiskowych, co doprowadza do dalszego wydłużenia się przeciętnej długości życia w regionie,
- dbałość o stan środowiska naturalnego, inwestycje w infrastrukturę turystyczno-uzdrowiskową i poprawa dostępności komunikacyjnej doprowadzają do wzrostu znaczenia usług turystycznych w strukturze gospodarczej regionu,
- brak znaczących inwestycji zewnętrznych oraz utrzymujące się niekorzystne różnice w zamożności mieszkańców powodują utrzymanie się negatywnych procesów migracyjnych, w tym szczególnie ludzi młodych, w wyniku czego liczba ludności województwa ulega zmniejszeniu.

Projekcja realizacji scenariusza zagrożeń:

- województwo podkarpackie nie zmniejsza dystansu wobec bardziej rozwiniętych części kraju (np. województwa małopolskiego). Nie poprawia też swojej pozycji konkurencyjnej względem regionów peryferyjnych (np. innych województw Polski Wschodniej). Maleje udział województwa podkarpackiego w tworzeniu PKB Polski,
- brak inwestycji zewnętrznych nie pozwala na wykorzystanie gospodarczych atutów regionu. Pożądane branże kluczowe rozwijają się jedynie w oparciu o ograniczone zasoby wewnętrzne, co prowadzi do utrwalenia się obrazu województwa, jako obszaru inwestycyjnie nieatrakcyjnego (obszaru wielostronnie peryferyjnego),
- infrastruktura komunikacyjna nie jest modernizowana i powiększana, a dotychczasowe szlaki komunikacyjne ulegają degradacji, co skutkuje pogłębieniem się niekorzystnego zróżnicowania przestrzennego w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Pogarszająca się dostępność komunikacyjna województwa obniża jego atrakcyjność inwestycyjną,
- następuje regres w rozwoju obszaru funkcjonalnego Rzeszowa. Jego wpływ na rozwój pozostałych części województwa (funkcje metropolitalne) ulega wyraźnemu osłabieniu. W efekcie obszar ten nie staje się regionalnym centrum wzrostu i innowacji,
- miasta stanowiące subregionalne ośrodki wzrostu (poza Mielcem) tracą na znaczeniu gospodarczym, przyczyniając się do zwiększenia społeczno-gospodarczej polaryzacji regionu,
- pozycja głównych uczelni regionu ulega dalszej marginalizacji. Nie są one w stanie skutecznie konkurować jakością i użytecznością badań z innymi krajowymi ośrodkami akademickimi oraz przyciągać kadrę naukową i studentów spoza województwa,
- spada popyt na nowe kompetencje i umiejętności w regionie, a tym samym zmniejsza się zapotrzebowanie na usługi świadczone przez system edukacyjny,
- brak instrumentów adekwatnej polityki wobec wsi prowadzi do dalszego spadku produktywności rolnictwa, a w konsekwencji do ubożenia ludności wiejskiej,
- negatywne zmiany w strukturze gospodarczej regionu oraz systemie edukacyjnym skutkują wyraźnym zwiększeniem poziomu bezrobocia,
- spadek jakości świadczeń leczniczych w służbie zdrowia powoduje skrócenie przeciętnej długości życia, tym samym ograniczając popyt dla usług oferowane przez sektor uzdrowiskowy,
- niewystarczające inwestycje w infrastrukturę turystyczno-uzdrowiskową, powiązane z brakiem skutecznej promocji regionu oraz pogorszenie dostępności komunikacyjnej prowadzą do spadku znaczenia usług turystycznych w gospodarce regionu,

- ubożenie ludności powoduje nasilenie negatywnych procesów migracyjnych (przede wszystkim dobrze wykształconych młodych ludzi), spadek liczby mieszkańców województwa, wzrost poziomu patologii społecznych, a także regres tożsamości regionalnej,
- następuje wzrost nieufności wobec instytucji państwowych i samorządowych oraz apatii społecznej.

Na podstawie analizy sytuacji zewnętrznej jak i wewnętrznej województwa przyjęto, że realny i możliwy jest rozwój regionu w oparciu o scenariusz szans.

II.2. Wizja rozwoju województwa podkarpackiego w 2020 r.

Określenie wizji rozwoju regionu, jest odpowiedzią na pytanie, jakim chce go widzieć w perspektywie 2020 roku samorząd województwa. Wizja jest opisem przyszłego wizerunku społeczno-gospodarczego, wzorcem, do którego województwo ma się upodobnić i zadaniem, które samorząd województwa chce zrealizować za pomocą *Strategii*. Innymi słowy, wizja województwa podkarpackiego to opis aspiracji rozwoju regionu do 2020 roku, stanowiący uzasadnienie doboru i tło oceny zasadności przyjętych celów strategicznych.

Wizja rozwoju regionu, zbudowana została na bazie sformułowanych scenariuszy zmian o charakterze prospektywnym, zmierzających do osiągnięcia wariantowych stanów rozwoju regionu. Następnie wybrano ten spośród nich, który rokuje osiągnięcie najpełniejszego efektu rozwojowego.

W 2020 roku województwo podkarpackie będzie obszarem zrównoważonego i inteligentnego rozwoju gospodarczego, wykorzystującym wewnętrzne potencjały, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców.

Województwo podkarpackie w 2020 roku zmniejszy dystans rozwojowy wobec bardziej rozwiniętych regionów kraju, a także będzie liderem rozwoju wśród województw Polski Wschodniej. Wymiernymi rezultatami rozwoju regionu będą: relatywny wzrost udziału w tworzeniu PKB Polski oraz niższy od średniej krajowej wskaźnik bezrobocia.

W 2020 roku Podkarpacie to obszar efektywnie wykorzystanych gospodarczych atutów regionu i jego wewnętrznych potencjałów, w którym dzięki wprowadzeniu innowacyjnych rozwiązań technologicznych, produktowych i organizacyjnych oraz inwestycjom zewnętrznym, dynamicznie rozwijają się kluczowe branże, tj. przemysł elektromaszynowy (w tym zwłaszcza lotniczy), informatyczny, chemiczny, farmaceutyczny, przetwórstwo rolno-spożywcze oraz a także usługi turystyczne i logistyczne. Proces ten zostanie oparty na znacznie poprawionej zewnętrznej dostępności komunikacyjnej (sieć dróg krajowych i wojewódzkich powiązana funkcjonalnie z autostradą A4 i drogą ekspresową S-19, magistrala kolejowa E30 oraz linie nr 71 i nr 25, lotnisko Rzeszów) oraz na zmianach w kluczowych połączeniach wewnątrz regionu.

Podniesiona zostanie konkurencyjność gospodarcza Rzeszowa i jego aglomeracji, a także ośrodków o charakterze subregionalnych centrów wzrostu. Następuje dalszy rozwój rzeszowskiego obszaru funkcjonalnego. Wzmocnieniu ulega potencjał intelektualny Rzeszowa, m.in. poprzez realne wsparcie wyższych uczelni Rzeszowa (państwowych i prywatnych). Aktywnie działa Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny, a w jego ramach klastry lotniczy i informatyczny. Powstają centra biurowo-kongresowo-handlowo-wystawiennicze przyciągające międzynarodowe instytucje. W efekcie obszar ten jest regionalnym centrum wzrostu i innowacji, oddziałującym pozytywnie na rozwój pozostałych terytoriów i podniesienie konkurencyjności regionu w skali krajowej i międzynarodowej. Korzystny układ przestrzenny Rzeszowa wraz z otaczającymi go miastami średniej wielkości (będącymi ośrodkami subregionalnymi) sprzyja dyfuzji efektów rozwoju na obszarze całego województwa.

Dzięki transferowi technologii oraz absorpcji wyników badań naukowych, zwiększy się konkurencyjność sektora przedsiębiorstw. Stymulatorami rozwoju podmiotów gospodarczych będą m.in. aktywnie działające instytucje otoczenia biznesu. Proces ten obejmie także rolnictwo, w którym nastąpią zmiany w strukturze agrarnej, rozwinię się specjalizacja w produkcji oraz przetwórstwo rolno-spożywcze. Wzrost atrakcyjności turystycznej regionu oraz konkurencyjność produktu turystycznego, wesprą wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Realnymi motorami

wzrostu gospodarczego regionu staną się działające i nowo powstałe klastry gospodarcze, grupy producenckie oraz struktury o charakterze międzysektorowym. Szkolnictwo wyższe wzmocni swój potencjał kadrowy, a korzystając z nowoczesnego zaplecza laboratoryjnego i poprzez współpracę z podmiotami gospodarczymi rozwinie na szerszą skalę badania stosowane i rozwojowe. Nastąpią zmiany w kierunkach kształcenia oraz rozwinięte zostaną praktyczne i interaktywne formy edukacji. Poprawiona zostanie jakość kształcenia i przydatność absolwentów dla pracodawców, poczynając od szkolnictwa wyższego, a na kształceniu zawodowym kończąc. Publiczna oferta edukacyjna zabezpieczy możliwość kształcenia się przez całe życie, w tym z wykorzystaniem Internetu. Zapewniony zostanie powszechny dostęp do Internetu jako nośnika przekazów edukacyjnych, kulturowych, a przede wszystkim jako narzędzia działalności gospodarczej, co przyczyni się do zmniejszenia wykluczenia społecznego. Proces ten zostanie wsparty poprzez dalszy rozwój społeczeństwa obywatelskiego i solidarności środowiskowej.

Wzbogacone zostanie życie kulturalne w regionie oraz dostęp do kultury wysokiej. Pomimo postępującej uniwersalizacji kultury europejskiej, zachowane zostanie dziedzictwo kulturowe regionu, stanowiące o tożsamości jego mieszkańców.

Poprawiona zostanie dostępność do specjalistycznej opieki medycznej oraz rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe, co wpłynie na dalsze wydłużenie się przeciętnej długości życia w regionie. Dzięki rozwiniętemu monitoringowi zagrożeń, rozbudowie koniecznej infrastruktury oraz poprawie stanu gotowości specjalistycznych służb, znacznie zmniejszy się w regionie skala zagrożeń związanych z nagłym działaniem sił natury oraz ludzi. Poprawie ulegnie stan środowiska naturalnego, w tym cennych zasobów przyrodniczych, wody, powietrza (zmniejszony poziom emisji CO₂), obniżony zostanie poziom hałasu oraz poprawiona gospodarka odpadami. Na szeroką skalę będą rozwijane odnawialne źródła energii.

Pozytywne zmiany, które zajdą w województwie, zarówno w sferze gospodarczej jak i społecznej spowodują poprawę warunków i jakości życia mieszkańców, sprawią, że stanie się ono miejscem bardziej atrakcyjnym i przyjaznym szczególnie dla ludzi młodych, którzy będą mieli możliwość realizacji na jego obszarze swoich aspiracji zawodowych i życiowych.

Zdynamizowany rozwój społeczno-gospodarczy regionu, przygraniczne położenie, dobra dostępność komunikacyjna, tradycje przemysłowe Rzeszowa i kilku ośrodków subregionalnych, działalność przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy (w tym grupy przedsiębiorstw przemysłu lotniczego), możliwość skorzystania z zachęt dla inwestorów, liczące się zaplecze naukowo-badawcze, obecność wykwalifikowanych pracowników przy relatywnie niskich kosztach pracy, a także atrakcyjne uwarunkowania kulturowe i rekreacyjne, to czynniki, które doprowadzą do zbudowania przewagi komparatywnej regionu na rynku inwestycyjnym. Efektem tego będą nowe lokalizacje inwestycji w regionie. Zakładanym i pożądanym rezultatem działań rozwojowych będą nowe miejsca pracy, co przyczyni się do zahamowania negatywnych procesów migracyjnych i wesprze włączenie społeczne.

III. UKŁAD CELÓW STRATEGICZNYCH

Cele Strategii to określenie „punktu docelowego”, jaki zamierza się osiągnąć w określonym horyzoncie czasowym. Cel główny precyzuje ogólną wizję rozwoju województwa.

Cel główny strategii:

Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców.

Cele strategiczne pokazują, poprzez jakie obszary działań zamierza się osiągnąć cel główny. Cele strategiczne określono dla dziedzin działań strategicznych wskazanych w Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020. Przyjęto, iż cele te powinny być: konkretne, mierzalne, możliwe do osiągnięcia, wskazujące konkretny okres lub termin osiągnięcia określonego stanu, jak również skorelowane z potrzebami oraz szansami i zagrożeniami dla regionu.

Tabela 2. Układ celów, D dziedzin działań strategicznych oraz Priorytetów tematycznych

KONKURENCYJNA I INNOWACYJNA GOSPODARKA	KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	SIEĆ OSADNICZA	ŚRODOWISKO I ENERGETYKA
Cel 1 Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej	Cel 2 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców	Cel 3 Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu	Cel 4 Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa
<p>Priorytet 1.1. Przemysł Cel: Przemysł nowoczesnych technologii wzmacniający konkurencyjność regionalnej gospodarki</p> <p>Priorytet 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe Cel: Rozwój konkurencyjnego szkolnictwa wyższego i sfery badawczo-rozwojowej jako kluczowych czynników stymulujących rozwój regionu</p> <p>Priorytet 1.3. Turystyka Cel: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu</p> <p>Priorytet 1.4. Rolnictwo Cel: Poprawa konkurencyjności sektora rolno – spożywczego</p> <p>Priorytet 1.5. Instytucje otoczenia biznesu Cel: Rozwój przedsiębiorczości poprzez wspieranie instytucji otoczenia biznesu</p>	<p>Priorytet 2.1. Edukacja Cel: Dostosowanie systemu edukacji do aktualnych potrzeb i wyzwań przyszłości</p> <p>Priorytet 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe Cel: Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu</p> <p>Priorytet 2.3. Społeczeństwo obywatelskie Cel: Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne</p> <p>Priorytet 2.4. Włączenie społeczne Cel: Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie</p> <p>Priorytet 2.5. Zdrowie publiczne Cel: Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia</p> <p>Priorytet 2.6. Sport powszechny Cel: Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa</p>	<p>Priorytet 3.1. Dostępność komunikacyjna Cel: Poprawa zewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu</p> <p>Priorytet 3.2. Dostępność technologii informacyjnych Cel: Rozbudowa wysokiej jakości sieci telekomunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych na terenie całego województwa</p> <p>Priorytet 3.3. Funkcje metropolitalne Rzeszowa Cel: Wzmacnianie pozycji Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej, dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa</p> <p>Priorytet 3.4. Funkcje obszarów wiejskich Cel: Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku</p> <p>Priorytet 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu Cel: Wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu w tym ośrodków subregionalnych w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym</p>	<p>Priorytet 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków Cel: Zabezpieczenie mieszkańców województwa podkarpackiego przed negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wynikającymi z działalności człowieka</p> <p>Priorytet 4.2. Ochrona środowiska Cel: Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności poprzez zrównoważony rozwój województwa</p> <p>Priorytet 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii Cel: Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej województwa podkarpackiego poprzez racjonalne wykorzystanie paliw i energii z uwzględnieniem lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii</p>

IV. DZIEDZINY DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH, PRIORYTETY TEMATYCZNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. KONKURENCYJNA I INNOWACYJNA GOSPODARKA

1.1. Przemysł

CEL: *Przemysł nowoczesnych technologii wzmacniający konkurencyjność regionalnej gospodarki.*

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1.1.1. Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- poprawa innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy województwa podkarpackiego mierzona wzrostem eksportu produktów tych branż,
- zwiększenie dostępu do nowych technologii i know-how,
- wzrost udziału przemysłu w strukturze PKB województwa,
- wykreowanie mechanizmów wspierających społeczną odpowiedzialność biznesu,
- rozwój międzynarodowych oraz krajowych powiązań kooperacyjnych przedsiębiorstw z regionu.

1.1.2. Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- rozwój infrastruktury służącej podniesieniu innowacyjności przedsiębiorstw,
- wzrost aktywności najważniejszych uczelni regionu w zakresie badań stosowanych we współpracy z przemysłem,
- wzrost efektywności badań prowadzonych przez uczelnie we współpracy z przemysłem,
- wzrost liczby innowacyjnych projektów badawczych,
- podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu,
- podniesienie poziomu i dopasowanie profili kształcenia kadr regionu do potrzeb przemysłów innowacyjnych,
- wzmocnienie mechanizmów wspierających wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach regionu.

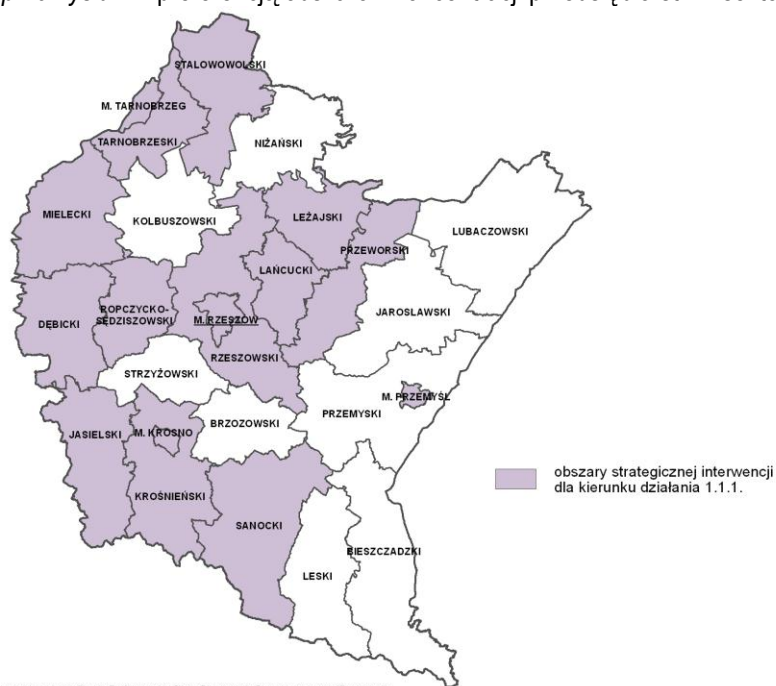
1.1.3. Wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wzrost współpracy branżowej przedsiębiorstw,
- wzmocnienie i wzrost liczby klastrów/inicjatyw klastrowych funkcjonujących na terenie województwa,
- wzrost współpracy pomiędzy klastrami i inicjatywami klastrowymi a sferą nauki,
- internacjonalizacja klastrów i inicjatyw klastrowych,
- rozwój ekonomiczny przedsiębiorstw zrzeszonych w klastrach/inicjatywach klastrowych,
- wzrost jakości kapitału ludzkiego w przedsiębiorstwach – członkach klastrów/inicjatyw klastrowych.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 1.1.1. *Wzmacnianie istniejących i rozwijanie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu* – z preferencją obszarów koncentracji przedsiębiorstw z sektorów wysokiej szansy.

OSI dla kierunku działania 1.1.2. *Tworzenie infrastruktury dla innowacyjnego przemysłu* – obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 1.1.3. *Wspieranie rozwoju klastrów i inicjatyw klastrowych* – obszar całego województwa.

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 1.1. PRZEMYSŁ

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Udział przemysłu (sekcje B,C,D,E) w tworzeniu WDB województwa	22,09% (2010 r.)	23%	GUS
2.	Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (Polska =100)	56,66% (2010 r.)	60%	GUS
3.	Udział pracujących w sektorze przemysłowym	23,4% (2011 r.)	32%	GUS (wsk. SRK 2007-2015)
4.	Przedsiębiorstwa przemysłowe, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w %	7,8% (2010 r.)	Utrzymanie bieżącego poziomu	GUS
5.	Udział przedsiębiorstw przemysłowych, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną	16,12% (2010 r.)	Utrzymanie bieżącego poziomu	GUS
7.	Liczba klastrów działających w województwie podkarpackim	18 (2012 r.)	Co najmniej podwojenie liczby klastrów	Źródła własne/PARP
8.	Liczba członków klastrów działających w województwie podkarpackim	567 (2012 r.)	Co najmniej potrojenie liczby członków klastrów	Źródła własne/PARP

1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe

CEL: Rozwój konkurencyjnego szkolnictwa wyższego i sfery badawczo-rozwojowej jako kluczowych czynników stymulujących rozwój regionu

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1.2.1 Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmocnienia przewag konkurencyjnych województwa.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- uwzględnianie w sposób kompleksowy i elastyczny w programach badawczych szkół wyższych badań empirycznych i dostosowanie ich do zmieniających się potrzeb gospodarki,
- wypracowanie mechanizmów i platformy współpracy pomiędzy nauką i gospodarką przy wsparciu samorządu województwa jako podmiotu odpowiedzialnego za kreowanie rozwoju regionu,
- budowanie zespołów badawczych, w tym międzynarodowych.

1.2.2. Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zwiększenie liczby samodzielnych pracowników naukowych, zwłaszcza w obszarze nauk wspierających potencjały rozwojowe regionu,
- włączenie w międzynarodowe sieci współpracy naukowej i dydaktycznej wiodących uczelni regionu w dziedzinach służących wzmocnieniu specjalizacji i konkurencyjności gospodarki regionu,
- utworzenie międzyuczelnianej sieci współpracy służącej efektywnemu wykorzystaniu istniejącej infrastruktury i kadry oraz poprawie atrakcyjności oferty studiów w województwie,
- uruchomienie nowych kierunków studiów (w tym studiów medycznych), wspierających specjalizację rozwojową regionu,
- rozwój oferty studiów dla cudzoziemców w języku angielskim.

1.2.3. Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym, wzmocniającego specjalizacje regionalne.

Zakładane efekty realizowanych działań:

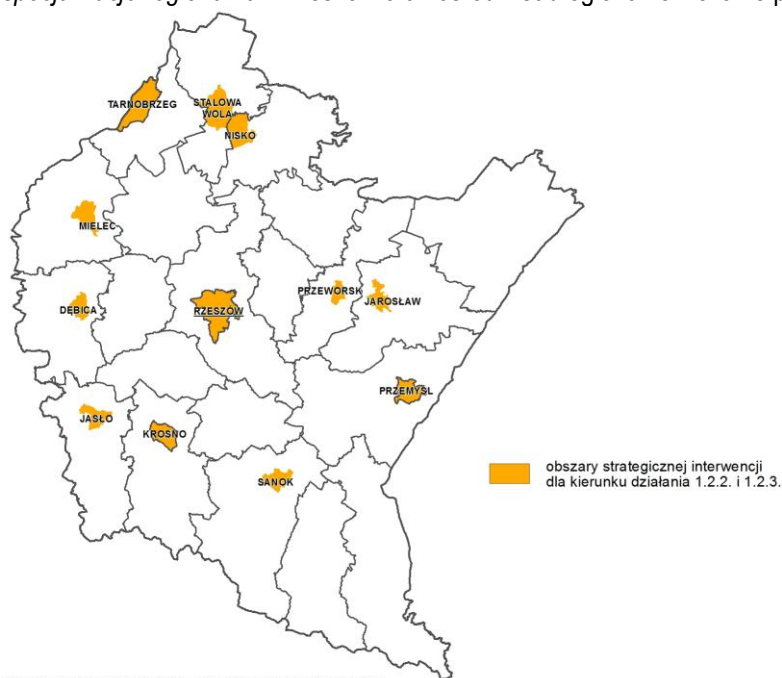
- dostosowanie oferty kształcenia szkół wyższych do potrzeb gospodarki regionu, w tym poprzez zamawianie kierunków studiów, służące wzmocnieniu jej konkurencyjności,
- podniesienie jakości studiów zawodowych poprzez poprawę zaplecza do kształcenia praktycznego m.in. poprzez wykorzystywanie dydaktyczne doświadczonych praktyków funkcjonujących w kluczowych dla regionu sektorach,
- zbudowanie regionalnego systemu praktyk i staży w przedsiębiorstwach innowacyjnych oraz promocji wybitnie uzdolnionych studentów,

TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 1.2.1. *Rozwój badań stosowanych i rozwojowych obejmujących specjalizacje regionalne jako kluczowy czynnik wzmocnienia przewag konkurencyjnych województwa* - obszar lokalizacji jednostek z dorobkiem naukowym oraz zapleczem badawczym w wybranych dziedzinach nauki – rzeszowski ośrodek akademicki.

OSI dla kierunku działania 1.2.2. *Wzmocnienie jakości kształcenia w ramach istniejących i nowych kierunków studiów* - Rzeszów oraz ośrodki subregionalne i lokalne posiadające szkoły wyższe.

OSI dla kierunku działania 1.2.3. *Rozwijanie systemu kształcenia na poziomie wyższym, wzmacniającego specjalizacje regionalne - Rzeszów oraz ośrodki subregionalne i lokalne posiadające szkoły wyższe.*

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 1.2. NAUKA, BADANIA I SZKOLNICTWO WYŻSZE

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Wydatki per capita na działalność badawczo-rozwojową (B+R)	254,8 PLN (011 r.)	350 PLN	GUS
2.	Udział samodzielnych pracowników naukowych w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich w podstawowym miejscu pracy	25% (2012 r.)	28%	4 uczelnie: UR, PR, WSIZ, WSPiA
3.	Liczba zespołów badawczych, w tym międzynarodowych	431 (w tym międzynarodowych 73)	480 (w tym 100 międzynarodowych)	4 uczelnie: UR, PR, WSIZ, WSPiA
4.	Liczba zgłoszonych wniosków patentowych oraz liczba uzyskanych patentów	zgłoszonych: 82 (2010 r.) uzyskanych: 32 (2010r.)	Wzrost o 20%	GUS
5.	Liczba zleceń badawczych dla uczelni	365 (2012 r.)	500	4 uczelnie: UR, PR, WSIZ, WSPiA
6.	Wartość zleceń badawczych dla uczeni	54,9 mln PLN (2012 r.)	100 mln PLN	4 uczelnie: UR, PR, WSIZ, WSPiA
7.	Liczba jednostek, które uzyskały status Krajowych Naukowych Jednostek Wiodących (KNOW)	0 (2012 r.)	3	MNiSW
8.	Liczba zatrudnionych w sektorze B+R (ogółem w EPC)	2851,3 (2011 r.)	3500	GUS
9.	Liczba studentów studiujących na kierunkach zamawianych	7098	10000	źródła własne
10.	Liczba i wartość zakończonych projektów badawczo-rozwojowych zrealizowanych poprzez system grantowy	45 projektów na sumę 25,2 mln zł (2012 r.)	70 projektów na sumę 44 mln zł	źródła własne

1.3. Turystyka

CEL: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznych oraz infrastruktury turystycznej

Zakładane efekty realizowanych działań:

- poprawa dostępności i ekspozycji turystycznej terenów, miejsc, obiektów oraz zbiorów mających charakter ogólnopolskich oraz ponadregionalnych atrakcji turystycznych lub reprezentujących unikatowe dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe regionu (w tym poprzez wykorzystanie ICT),
- rozwój nowych atrakcji turystycznych, służących wiodącym formom turystyki przyjazdowej do województwa,
- rozwój i poprawa stanu infrastruktury dla turystyki wypoczynkowej, uzdrowskiej (w tym leczniczej), krajoznawczej, aktywnej, przygranicznej, biznesowej i religijno-pielgrzymkowej, w tym zwłaszcza dla turystów zmotoryzowanych, z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych,
- budowa i rozwój wielofunkcyjnych, wysoko standardowych kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych i leczniczych, przy uwzględnieniu wartości przyrodniczych i krajobrazowych,
- wykorzystanie wód geotermalnych w infrastrukturze rekreacyjnej i leczniczej województwa.

1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wyższa konkurencyjność produktów turystycznych regionu, jako efekt rozwoju doradztwa prowadzonego przez instytucje otoczenia biznesu turystycznego oraz dostępności instrumentów wsparcia finansowego,
- wprowadzone na rynek nowe, innowacyjne produkty turystyczne oparte na wynikach badań ruchu turystycznego w województwie i trendach rozwoju turystyki międzynarodowej,
- poprawa jakości obsługi ruchu turystycznego poprzez dokształcanie i szkolenie kadr sektora turystycznego (zwłaszcza tzw. pierwszego kontaktu) oraz transfer dobrych praktyk z krajów i regionów o rozwiniętym rynku turystycznym.

1.3.3. Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa

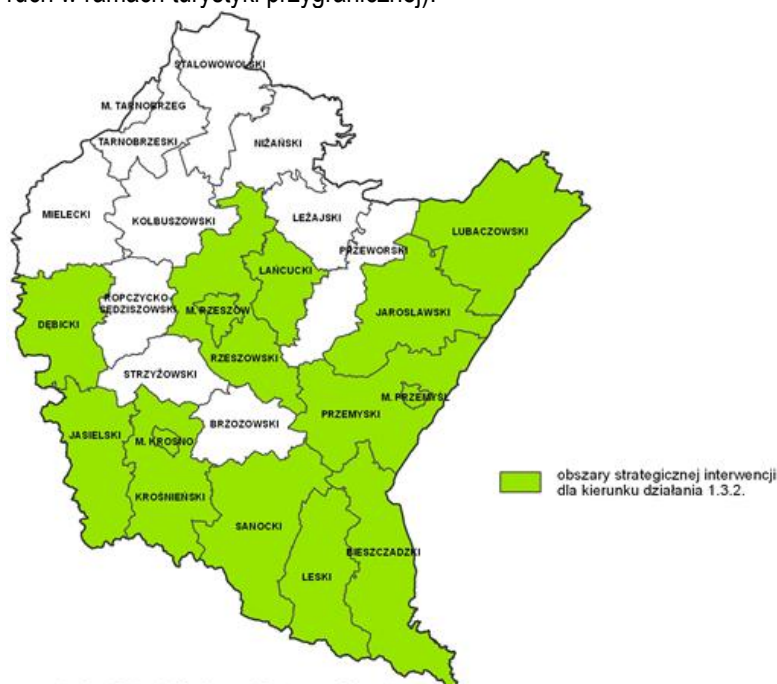
Zakładane efekty realizowanych działań:

- rozwój krajowej i zagranicznej promocji turystycznej województwa opartej na wynikach badań ruchu turystycznego oraz przyjętej strategii promocji turystycznej regionu,
- wzmocnienie roli Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej w promocji turystycznej województwa,
- rozwój istniejących i tworzenie nowych klastrów oraz innych form organizacyjnych w ramach współpracy i współdziałania podmiotów sektora turystycznego i około turystycznego,
- rozwój współpracy z touroperatorami spoza województwa podkarpackiego oraz innymi podmiotami oddziałującymi na turystykę przyjazdową do regionu,
- zintensyfikowanie współpracy z województwami sąsiednimi oraz przygranicznymi regionami Słowacji i Ukrainy na rzecz wzrostu ruchu turystycznego.

TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 1.3.1. *Rozwój atrakcji turystycznej oraz infrastruktury turystycznej* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 1.3.2. *Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa - w szczególności obszar o rozwiniętej funkcji turystycznej (wyznaczony w oparciu o wskaźnik sumaryczny obejmujący: noclegi udzielone w obiektach zbiorowego zakwaterowania, zwiedzających atrakcje turystyczne, gęstość bazy noclegowej, liczebność gospodarstw agroturystycznych oraz ruch w ramach turystyki przygranicznej).*

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunku działania 1.3.3. *Rozwój promocji turystycznej oraz partnerstwa służącego turystyce przyjazdowej do województwa - obszar całego województwa.*

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 1.3. TURYSTYKA

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Liczba zbudowanych wielofunkcyjnych, wysoko standardowych kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych i leczniczych z bazą noclegową o standardzie 3. gwiazdek i wyżej.	0	6	Źródła własne
2.	Roczna liczba noclegów ogółem, udzielonych w turystycznych obiektach noclegowych posiadających 10 miejsc i więcej	2 108 tys. (2011 r.)	2 700 tys.	GUS
3.	Roczna liczba noclegów ogółem, udzielonych turystom zagranicznym w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania	153,3 tys. (2011 r.)	230 tys.	GUS
4.	Roczna łączna frekwencja odwiedzających w 10 wybranych* dużych atrakcjach turystycznych regionu.	1 065 tys. (2012 r.)	Wzrost o 10 %	Źródła własne
5.	Ilość miejsc noclegowych w województwie	34,2 tys. (2011 r.)	38 tys.	GUS
6.	Liczba podmiotów zrzeszonych w klastrach turystycznych, Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz Lokalnych Organizacjach Turystycznych.	231	500	Źródła własne

* Wybrane atrakcje o frekwencji powyżej 30 tys. odwiedzających: Bieszczadzki Park Narodowy, Skansen Archeologiczny w Trzcinicy, Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Bieszczadzka Kolejka Leśna, Arboretum w Bolestraszcach, Muzeum Ziemi Przemyskiej w Przemyśle, Muzeum Zamek w Łańcucie, Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie. Ponadto nowa atrakcja - Centrum Dziedzictwa Szkoła w Krośnie.

1.4. Rolnictwo

CEL: Poprawa konkurencyjności sektora rolno - spożywczego

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1.4.1. Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację i zmianę struktur rolnych oraz współpraca z ośrodkami naukowo-badawczymi

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wzrost koncentracji i specjalizacji gospodarstw rolniczych w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju rolnictwa wolnego od GMO,
- wsparcie przemian strukturalnych w rolnictwie,
- zapewnienie profesjonalnego doradztwa,
- rozwój współpracy pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi a sektorem rolno-spożywczym,
- wsparcie procesów modernizacji gospodarstw rolniczych z wykorzystaniem innowacyjnych rozwiązań technicznych, technologicznych, biologicznych i organizacyjnych z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju rolnictwa,
- wykorzystanie zdolności produkcyjnych gospodarstw rolniczych do produkcji energii odnawialnej,
- wsparcie zrównoważonego rozwoju terenów objętych gospodarką rolną i rybacką,
- wsparcie działań w zakresie szkoleń oraz profesjonalnego doradztwa rolników, producentów rolnych obejmujące nowoczesne technologie produkcji,
- rozwój badań i opracowanie nowych technologii produkcji rolniczej i przetwórstwa rolno-spożywczego,
- ochrona gruntów szczególnie przydatnych rolniczo przy planowaniu lokalizacji inwestycji celu publicznego
- wsparcie działań w zakresie utrzymania urządzeń melioracji szczegółowych.

1.4.2. Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników na rynku produktów rolnych

Zakładane efekty realizowanych działań:

- rozwój integracji pionowej i poziomej w rolnictwie,
- umacnianie i rozwijanie grup producenckich i innych form zorganizowanego gospodarowania w sektorze rolno-spożywczym,
- wzmocnienie uczestnictwa produktów wytworzonych w województwie podkarpackim poprzez organizację i udział w targach i wystawach krajowych, zagranicznych oraz innych inicjatywach promujących produkty rolno-spożywcze,
- wzrost sprzedaży bezpośredniej przez gospodarstwa rolnicze,
- rozwój istniejącej i tworzenie nowej infrastruktury rynków hurtowych oraz rynków lokalnych,
- rozwój istniejących i tworzenie nowych klastrów w branży rolno-spożywczej,
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego ukierunkowanego na wytwarzanie produktów żywnościowych o wysokiej jakości oraz o specyficznych walorach smakowych.

1.4.3. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz certyfikowanych produktów wysokiej jakości

Zakładane efekty realizowanych działań:

- promocja produktów tradycyjnych, regionalnych i ekologicznych z terenu województwa podkarpackiego na arenie międzynarodowej i krajowej,
- podnoszenie świadomości poprzez edukację dzieci i młodzieży oraz konsumentów w zakresie produkcji żywności i zasad zdrowego odżywiania,

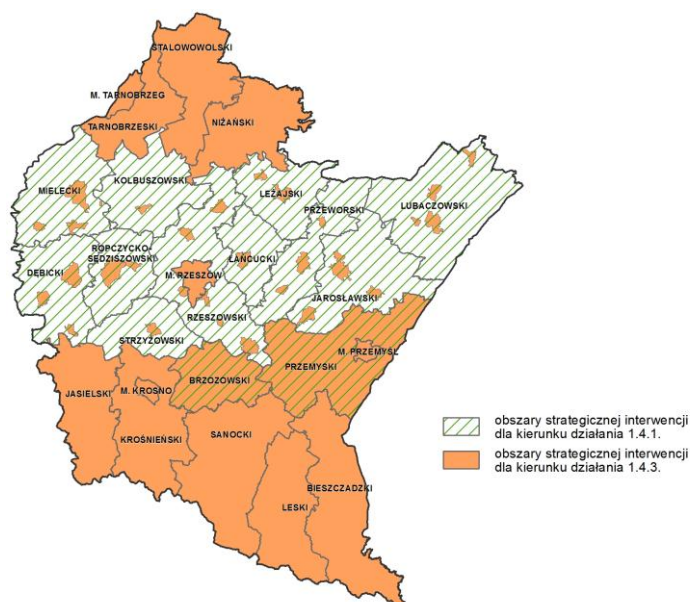
- wzmocnienie działalności gospodarczej w poza rolniczych ogniwach agrobiznesu, w tym agroturystyki i enoturystyki.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 1.4.1. *Poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację i zmianę struktur rolnych* - w szczególności obszary charakteryzujące się najlepszymi w regionie warunkami klimatyczno – glebowymi, ukształtowaniem terenu oraz tradycją w zakresie produkcji towarowej. Obszar uzupełniony o miejsca lokalizacji ośrodków naukowo - badawczych prowadzących badania podstawowe i stosowane.

OSI dla kierunku działania 1.4.2. *Zwiększenie zorganizowanej obecności rolników na rynku produktów rolnych* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 1.4.3. *Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym opartego na ekologicznej produkcji rolnej oraz współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi* - w szczególności obszary miejskie i powiaty, na których znajdują się miejsca wyróżniające się produktami specyficznymi, których wytwarzanie powiązane jest z ich tradycją, kulturą jako alternatywa dla produkcji towarowej, np. produkcja i przetwórstwo wikliny, winorośli, produkty chronione w ramach systemów krajowych i unijnych.

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowanie Przestrzenne w Rzeszowie

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 1.4. ROLNICTWO

L.p.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło wskaźnika
1.	Przeciętna powierzchnia gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1ha użytków rolnych	4,56 ha (2012 r.)	5 ha	ARiMR
2.	Produkcja rolnicza z 1 ha użytków rolnych	2 927 zł	4000 zł	GUS
3.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych działających w sektorze rolno – spożywczym (sekcja C, działy 10-12)	891	1000	GUS
4.	Liczba grup producenckich	39	100	Departament Rolnictwa i Gospodarki Wodnej UMWP
5.	Ekologiczne gospodarstwa rolne - udział powierzchni użytków rolnych ekologicznych w użytkach rolnych ogółem	3,82%	5%	GUS

1.5. Instytucje otoczenia biznesu

CEL: Rozwój przedsiębiorczości poprzez wspieranie instytucji otoczenia biznesu

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1.5.1. Wzmacnianie potencjału oraz rozwój IOB i sieci ich współpracy.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wzrost aktywności IOB,
- nawiązanie wymiernej współpracy pomiędzy IOB, rozwój sieci ich współpracy oraz koordynacja prowadzonych działań,
- polepszenie efektywności świadczonych usług,
- rozszerzenie oferty świadczonych usług w wyniku współdziałania IOB.

1.5.2. Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zwiększenie różnorodności oferty wsparcia finansowego firm z sektora MMŚP,
- rozwój oferty funduszy poręczeniowych i pożyczkowych oraz dostosowywanie instrumentów finansowych do potrzeb podmiotów gospodarczych.

1.5.3. Kreowanie i wspieranie przez IOB przedsięwzięć proinnowacyjnych.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- rozwój innowacyjnych przedsiębiorstw w sektorze MMŚP, promocja przedsiębiorczości,
- zwiększenie ilości przedsięwzięć innowacyjnych realizowanych przez podkarpackich przedsiębiorców we współpracy ze sferą nauki, poprawiających ich pozycję konkurencyjną,
- wzrost nakładów podmiotów gospodarczych z sektora MMŚP na działalność B+R.

TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 1.5.1. *Wzmacnianie potencjału oraz rozwój IOB i sieci ich współpracy* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 1.5.2. *Wzmocnienie możliwości instytucjonalnych IOB w zakresie finansowego wsparcia przedsiębiorczości* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 1.5.3. *Kreowanie i wspieranie przez IOB przedsięwzięć proinnowacyjnych* - obszar całego województwa.

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 1.4. INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Wartość udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych	49,9 mln PL (2011 r.)	wzrost o 20%	Krajowe Stowarzyszenie Poręczeń Kredytowych/ Źródła własne
2.	Liczba udzielonych poręczeń przez fundusze poręczeń kredytowych	232 szt. (2011 r.)	wzrost o 20%	Krajowe Stowarzyszenie Poręczeń Kredytowych/ Źródła własne
3.	Wartość udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe	9,99 mln PLN (2010 r.)	wzrost o 20%	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych/ Źródła własne
4.	Liczba udzielonych pożyczek przez fundusze pożyczkowe	118 szt. (2010 r.)	wzrost o 20%	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych/ Źródła własne
5.	Liczba wykonanych usług doradczych o charakterze ogólnym świadczona przez	1830 szt. (2011 r.)	wzrost o 10%	PARP/ Źródła własne

	podmioty zaliczone do KSU			
6.	Liczba wykonanych usług szkoleniowych świadczona przez podmioty zaliczone do KSU	688 szt. (2011 r.)	wzrost o 10%	PARP/ Źródła własne
7.	Liczba wykonanych usług doradczych o charakterze proinnowacyjnym KSU świadczona przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU	126 szt. (2011 r.)	wzrost o 20%	PARP/ Źródła własne
8.	Liczba wykonanych usług doradczych w zakresie finansowania zwrotnego (pożyczki, poręczenia) świadczona przez podmioty Krajowej Sieci Innowacji KSU	0 (2011 r.)	100 szt.	PARP/ Źródła własne
9.	Liczba inwestorów w parkach przemysłowych i technologicznych	55 (31.12.2012 r.)	co najmniej podwojenie liczby inwestorów	Źródła własne
10.	Wartość inwestycji w parkach przemysłowych i technologicznych	ok. 1 mld zł (31.12.2012 r.)	co najmniej podwojenie wartości nakładów	Źródła własne
11.	Liczba firm pozostających na rynku przez minimum 2 lata po opuszczeniu inkubatora przedsiębiorczości lub technologicznego do liczby firm inkubowanych ogółem	0 (2012 r.)	osiągnięcie poziomu min. 90 %	Źródła własne

2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

2.1. Edukacja

CEL: Dostosowanie systemu edukacji do aktualnych potrzeb i wyzwań przyszłości

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

2.1.1 Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych

Zakładane efekty realizowanych działań:

- poprawa dostępności i jakości usług edukacyjnych na wszystkich poziomach nauczania, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji przedszkolnej (zwłaszcza na terenach wiejskich) i zawodowej oraz w formach pozaszkolnych,
- modernizacja i rozwój infrastruktury dydaktycznej i wyposażenia szkół i placówek oświatowych na wszystkich poziomach edukacyjnych,
- rozwijanie i odkrywanie talentów m.in. poprzez wczesną diagnozę predyspozycji oraz system stypendialny,
- poprawa jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz tworzenie bodźców dla pozostawania w zawodzie najlepszych nauczycieli,
- rozszerzenie oferty edukacyjnej, również w formach pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży szkolnej, przy szczególnym uwzględnieniu kształcenia kompetencji kluczowych (w tym: językowych, informatycznych, matematycznych, naukowo-technicznych, przedsiębiorczości, umiejętności uczenia się, kompetencji kulturalnych i społecznych: kooperatywności, komunikatywności i kreatywności) oraz zwiększenie opieki nad uczniami o szczególnych potrzebach edukacyjnych,
- cyfryzacja szkół i zwiększenie wykorzystania technik informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w procesach edukacji,
- rozwój nowych form wsparcia szkół w zakresie organizacji doskonalenia nauczycieli oraz rozwój doradztwa metodycznego na każdym etapie nauczania i w zakresie wszystkich przedmiotów.

2.1.2 Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu

Zakładane efekty realizowanych działań:

- rozwój poradnictwa edukacyjnego i zawodowego, rozpoznawanie predyspozycji zawodowych dzieci i młodzieży oraz budowa ścieżek edukacyjnych (opartych na współpracy pomiędzy placówkami oświaty), służących wspieraniu rozwoju kariery młodych ludzi na wszystkich poziomach edukacji,
- rozwój oferty kształcenia zawodowego zgodnie z potrzebami rynku pracy, w tym uruchomienie proinnowacyjnych profili kształcenia oraz stworzenie sieci szkół ponadgimnazjalnych wyprofilowanych pod kątem zidentyfikowanych kluczowych branż regionu,
- dostosowanie bazy dydaktycznej do potrzeb praktycznej nauki zawodu,
- wsparcie nauczycieli praktycznej nauki zawodu, w szczególności w zakresie opracowywania planów i programów nauczania z udziałem pracodawców oraz organizowanie staży zawodowych dla nauczycieli przedmiotów teoretycznych i praktycznej nauki zawodu,
- opracowanie i realizacja atrakcyjnych programów praktyk i staży zawodowych, kształtujących postawy kreatywne i przedsiębiorcze wśród uczniów oraz praktyczne umiejętności zawodowe,
- systemowe wsparcie pracodawców w zakresie finansowania praktycznej nauki zawodu,
- zwiększenie dostępu do informacji w zakresie perspektyw na rynku pracy.

2.1.3 Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie

Zakładane efekty realizowanych działań:

- utworzenie centrów edukacji interaktywnej, rozwijających szczególnie wśród dzieci i młodzieży, zainteresowanie nauką oraz wspomagających samodzielne poznawanie świata i uczenie się,

- rozwój oferty edukacyjnej dającej możliwość podnoszenia oraz zmiany kwalifikacji zawodowych na wszystkich etapach życia, dostosowanych do potrzeb zmieniającego się regionalnego rynku pracy ,
- poprawa jakości oraz dostępności usług świadczonych przez ośrodki kształcenia praktycznego, ustawicznego i praktycznego doskonalenia zawodowego,
- wspieranie rozwiązań umożliwiających prowadzenie i korzystanie z kształcenia przez całe życie, w tym kształcenia na odległość.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 2.1.1. *Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.1.2. *Tworzenie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do zmieniającego się regionalnego rynku pracy, postępu technologicznego oraz potrzeb branż kluczowych gospodarki regionu* – obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.1.3. *Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie* – obszar całego województwa

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 2.1. EDUKACJA

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	ogółem 61,7% miasto 84,3% wieś 47,1% (2011 r.)	Ogółem 78% Miasto 95% Wieś 60,1 %	GUS/BDL
2.	Średnie wyniki egzaminów gimnazjalnych i maturalnych	Egzaminy gimnazjalne (2011r.) - w części humanistycznej 53,98 % - w części matematyczno-przyrodniczej 48,78 % Egzamin maturalny 75 % (2011r.)	Utrzymanie poziomu powyżej średniej krajowej	CKE, BDL
3.	Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów	Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych (2011r.) ogółem 7,95 Gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych (2011 r.): ogółem 9,20	Zmniejszenie liczby uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów	GUS
4.	Udział absolwentów szkół zawodowych i techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (szkoły zawodowe, licea ogólnokształcące, licea profilowane i technika)	Szkoły zawodowe - 16,4% (2010/2011) Technika - 32,4% (2010/2011)	Szkoły zawodowe – 19% Technika – 38%	Rocznik Statystyczny Województwa
5.	Odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64 lat w ogólnej liczbie ludności w tym wieku	3,1% (2011r.)	9%	GUS/BDL

2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe

CEL: Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

2.2.1 Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej

Zakładane efekty realizowanych działań:

- powstanie infrastruktury kulturalnej odpowiadającej oczekiwaniom współczesnego twórcy i odbiorcy kultury oraz wykorzystującej atuty regionu w zakresie dziedzictwa kulturowego ,
- tworzenie innowacyjnej infrastruktury kulturalnej np. eksploratorów, muzeów interaktywnych, sieci kin cyfrowych itp.
- zwiększenie dostępności zasobów kultury oraz wydarzeń kulturalnych poprzez digitalizację oraz budowę platform multimedialnych,
- restrukturyzacja instytucji kultury pod kątem optymalizacji działania (podział kompetencji i odpowiedzialności),
- optymalizacja finansowania kultury z uwzględnieniem kryteriów demograficznych i geograficznych oraz zdiagnozowanych potrzeb i warunków kulturowych,
- wzmocnienie współpracy instytucji kultury ze środowiskami twórczymi, artystycznymi i naukowymi w regionie,
- popularyzacja przedsięwzięć obejmujących swoim zasięgiem obszar całego województwa, typu wędrujący teatr, wędrująca wystawa czy koncerty filharmoników w terenie oraz organizowanie wydarzeń kulturalnych w przestrzeni publicznej.

2.2.2 Wzmacnianie wizerunku regionu, w tym Rzeszowa, jako centrum kultury opartego m.in. na wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym, oraz budowanie marek m.in. instytucji i imprez kulturalnych

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wzrost kompetencji kulturowych i artystycznych poprzez edukację kulturalną zarówno na poziomie przygotowania kadr do realizacji zadań z dziedziny kultury, jak też świadomych odbiorców działalności kulturalnej,
- zwiększenie uczestnictwa podkarpackich instytucji kultury w programach kulturalnych o zasięgu międzynarodowym dających szansę na promocję regionu i prezentację jego atrybutów,
- wzrost liczby wydarzeń kulturalnych i projektów kulturalnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym m.in. dzięki wsparciu merytorycznemu i finansowemu w zakresie wkładów własnych dla projektów oraz promocję dokonań młodych artystów,
- stworzenie wszechstronnych baz danych przejawów życia kulturalnego i ich upowszechnienie,
- wzmocnienie współpracy z instytucjami kultury położonymi w województwach ościennych oraz współpracy transgranicznej i międzynarodowej w zakresie realizacji zadań z dziedziny kultury,
- wyniesienie do rangi marki wydarzeń kulturalnych oraz instytucji kultury, w oparciu o prestiżowy repertuar, wysoki poziom i promocję.

2.2.3 Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- kształtowanie krajobrazu kulturowego rozumiane jako zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie poprawy ład przestrzennego i estetyki otoczenia; ochrona i kształtowanie zabudowy historycznych miast i miasteczek oraz układów ruralistycznych; zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego regionu,
- poprawa stanu zachowania i ochrona obiektów oraz miejsc cennych kulturowo m.in. poprzez wykorzystanie narzędzi prawa miejscowego, a także przeciwdziałanie procesowi ich dewastacji i degradacji,
- utrzymanie wielokulturowego bogactwa, tożsamości lokalnej i regionalnej m.in. poprzez działania o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim, w tym wspieranie folkloru i sztuki ludowej oraz ochronę wartości niematerialnych,

- stworzenie systemu i procedur w celu funkcjonalnego zarządzania kulturą, dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym, z uwzględnieniem rozwoju partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego, poprawy funkcjonowania instytucji kultury i ochrony zabytków,
- badanie i dokumentowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz jego upowszechnianie i promocja dla zastosowań użytecznych,
- wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzynarodowej w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego,
- promocja najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego z wykorzystaniem dostępnych w tym zakresie instrumentów typu kampanie informacyjne regionalne i ogólnopolskie, akcje promocyjne, konferencje, debaty, sympozja, eksperymenty, badania, publikacje.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 2.2.1. *Tworzenie warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 2.2.2. *Wzmacnianie wizerunku regionu, w tym Rzeszowa, jako centrum kultury opartego m.in. na wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym, oraz budowanie marek m.in. instytucji i imprez kulturalnych* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 2.2.3. *Ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu* - obszar całego województwa.

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 2.2. KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	142,12 PLN (2011 r.)	Wzrost do poziomu średniej krajowej	GUS/BDL
2.	Przeciętne miesięczne wydatki na 1 os. na kulturę i rekreację	56,40 PLN (2011 r.)	Wzrost do poziomu średniej krajowej	GUS
3.	Czytelnicy na 1000 mieszkańców	164 (2011 r.)	Wzrost do poziomu średniej krajowej	GUS/BDL
4.	Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców	115 (2011r.)	Wzrost o 30%	GUS/BDL
5.	Zwiedzający muzea i wystawy na 1000 mieszkańców	510 (2011 r.)	Wzrost o 20%	Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego

2.3. Społeczeństwo obywatelskie

CEL: Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

2.3.1. Wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym poprzez edukację obywatelską oraz kształcenie liderów i animatorów inicjatyw społecznych,
- wzrost zaangażowania w sprawy społeczne przejawiający się m.in. zwiększeniem liczby wolontariuszy oraz rozszerzeniem idei filantropii (indywidualnej i kooperacyjnej),
- zmniejszenie rozwarstwienia sektora organizacji pozarządowych przez pomoc szkoleniową, informacyjną, konsultacyjną i doradczą (na etapie powstawania i bieżącego działania organizacji pozarządowej) kierowaną do słabszych organizacji lokalnych,
- poprawa stabilności finansowej i organizacyjnej, wzmocnienie potencjału, kompetencji i profesjonalizacji działań podmiotów III sektora, m.in. poprzez zwiększenie roli organizacji pozarządowych jako pracodawców,
- zwiększenie wykorzystania zasobów lokalnych instytucji publicznych (osobowych i infrastrukturalnych) dla rozwijania aktywności obywatelskiej,
- rozwój funkcji rzecznictwa organizacji pozarządowych oraz szersza oferta bezpłatnego doradztwa dla najuboższych,
- wzmocnienie współpracy III sektora poprzez wpieranie działań służących sieciowaniu, koordynacji oraz monitorowaniu działalności, w tym utworzenie centrów wsparcia organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich.

2.3.2. Zwiększenie udziału obywateli i trzeciego sektora w życiu publicznym

Zakładane efekty realizowanych działań:

- wzrost zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w sprawy publiczne, w tym udział w debatach, konsultacjach społecznych, w tworzeniu regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych i programowych oraz w wyborach samorządowych i parlamentarnych,
- zwiększenie współpracy instytucji publicznych z obywatelami i organizacjami pozarządowymi (polegającej m.in. na przekazywaniu realizacji zadań publicznych obywatelom i podmiotom III sektora),
- poprawa komunikacji i wymiany informacji pomiędzy sektorem publicznym a obywatelami, ze szczególnym uwzględnieniem roli lokalnych mediów,
- ułatwienie dostępu do usług publicznych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 2.3.1. *Wzrost aktywności obywatelskiej i wzmocnienie trzeciego sektora* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.3.2. *Zwiększenie udziału obywateli i trzeciego sektora w życiu publicznym* - obszar całego województwa

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 2.3. SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Frekwencja w wyborach samorządowych (I tura)	50,75%, (2010 r.)	65%	PKW
2.	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	30,32 jednostek (2011r.)	42	Stowarzyszenie Klon/Jawor
3.	Udział podatników przekazujących 1 % podatku na rzecz OPP	46,0% (2012 r.)	60%	Obliczenia własne na podst. danych z Izby Skarbowej w Rzeszowie

2.4. Włączenie społeczne

CEL: Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie

KIERUNKI DZIAŁAŃ :

2.4.1. Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie

Zakładane efekty realizowanych działań:

- rozwój nowych form wsparcia indywidualnego i środowiskowego umożliwiających integrację zawodową i społeczną grupom szczególnie narażonych na życie w ubóstwie oraz osobom ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy,
- zwiększenie dostępu do instytucji opieki nad dziećmi i osobami zależnymi (żłobki, przedszkola, ośrodki pobytu dziennego dla osób starszych itp.),
- umożliwienie osobom o najniższych kwalifikacjach (a tym samym często dochodach) udziału w bezpłatnych szkoleniach i kursach podnoszących ich kwalifikacje i dających szansę na uzyskanie wyższych dochodów z pracy,
- reintegracja społeczna i zawodowa poprzez rozwój ekonomii społecznej, w tym m.in. w oparciu o spółdzielnie socjalne,
- zwiększenie aktywności zawodowej osób objętych pomocą społeczną (w szczególności osób w wieku 15-30 lat, powyżej 50 lat, osób niepełnosprawnych oraz podopiecznych opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze) np. poprzez kierowanie na płatne staże i praktyki, system podnoszenia kwalifikacji i zdobywanie nowego zawodu, zwiększanie wiedzy i świadomości z dziedziny przedsiębiorczości, wspieranie zatrudnienia rodziców rodzin wielodzietnych.

2.4.2. Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- stosowanie kompleksowych form aktywizacji osób bezrobotnych, w tym z zastosowaniem Indywidualnych Planów Działania oraz programów aktywizacji zawodowej obejmujących kilka form wsparcia (np. połączonych z możliwością zapewnienia opieki nad dziećmi lub osobami zależnymi),
- uzupełnienie lub zmiana kwalifikacji osób bezrobotnych, w tym szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym, poprzez staże, praktyki zawodowe, szkolenia prowadzące do uzyskania zatrudnienia, kształcenie ustawiczne,
- rozwój przedsiębiorczości np. poprzez doradztwo oraz rozbudowę funduszy poręczeniowych i pożyczkowych,
- utworzenie nowych miejsc pracy dzięki wsparciu przedsiębiorców m.in. w formie refundacji części kosztów nowopowstałych stanowisk pracy,
- poprawa współpracy między publicznymi służbami zatrudnienia a innymi instytucjami działającymi na rynku pracy na rzecz bezrobotnych, w celu aktywizacji osób bezrobotnych,
- wsparcie dla pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów zwolnień monitorowanych (outplacement).

2.4.3. Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zintegrowanie działań na rzecz wyrównywania szans osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w celu aktywizacji społecznej i zawodowej,
- realizacja kompleksowych programów wsparcia osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym obejmujących: wyrównywanie szans edukacyjnych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, działania łączące reintegrację społeczną z uzyskaniem zatrudnienia oraz jego utrzymaniem,
- rozwój sprawnego systemu pomocy społecznej w regionie poprzez wzmocnienie kadr pomocy społecznej oraz budowę i modernizację infrastruktury,
- rozwój środowiskowych form wsparcia na rzecz dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych,

- rozwój systemu wsparcia poprzez działania z zakresu łagodzenia skutków niepełnosprawności, wzmocnienia systemu wczesnej interwencji rehabilitacyjnej, likwidacji barier architektonicznych oraz kształtowania pozytywnych postaw wobec osób starszych i niepełnosprawnych,
- zintegrowanie systemu informatycznego zapewniającego interoperacyjność informacyjną pomiędzy obszarami zabezpieczenia społecznego, rynkiem pracy, sprawozdawczością podatkową, statystyką publiczną oraz rynkiem pracy krajów członkowskich Unii Europejskiej.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 2.4.1. *Zmniejszenie poziomu biedy i wykluczenia społecznego w województwie* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.4.2. *Wzrost aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.4.3. *Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla środowisk zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym* - obszar całego województwa

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 2.4. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (%)	21,1% (2011 r.)	17,7%	GUS
2.	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej (%)	49,6% (2011 r.)	57%	GUS
3.	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	637,2 (2011 r.)	600	GUS
4.	Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę (Polska=100)	76,4% (2011 r.) (Ostatnie miejsce wśród województw)	Zmiana pozycji w rankingu województw o 1 miejsce	GUS
5.	Stopa bezrobocia rejestrowanego	15,5% (2011 r.) (4 miejsce od końca wśród innych województw)	Zmiana pozycji w rankingu województw o 2 miejsca w górę	GUS

2.5. Zdrowie publiczne

CEL: Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia

KIERUNKI DZIAŁAŃ :

2.5.1 Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zmniejszenie wskaźników i dynamiki śmiertelności wskutek chorób nowotworowych, poprzez utworzenie Centrum Diagnostyczno – Leczniczego w zakresie onkologii,
- zmniejszenie umieralności noworodków, poprzez utworzenie Centrum Diagnostyczno – Leczniczego w zakresie perinatologii,
- likwidacja na terenie województwa tzw. „białych plam” pod kątem zabezpieczenia w braku oddziały, w tym szczególnie onkohematologii dziecięcej, alergologii, anestezjologii, intensywnej terapii dziecięcej i onkologii przeszczepowej,
- poprawa bazy ochrony zdrowia i leczenia uzdrowiskowego poprzez budowę i modernizację istniejącej infrastruktury w celu jej dostosowania do potrzeb i uwarunkowań demograficznych, epidemiologicznych i prawnych,
- zwiększenie współpracy i koordynacja działań na gruncie szeroko pojętej polityki zdrowotnej, poprzez utworzenie Regionalnego Centrum Koordynującego Politykę Zdrowotną,
- wzrost dostępności do kompleksowej opieki medycznej osób w wieku starszym poprzez utworzenie oddziałów geriatrycznych, poradni, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, domowej opieki długoterminowej i innych form opieki,

- powszechny dostęp do opieki psychiatrycznej oraz innych form opieki i pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym,
- wykorzystanie potencjału podkarpackich uzdrowisk poprzez rozwój lecznictwa uzdrowiskowego,
- poprawa bezpieczeństwa ludności poprzez zwiększenie skuteczności działania ratowniczych służb medycznych.

2.5.2 Promocja zdrowia

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zwiększenie wykrywalności chorób we wczesnym stadium rozwoju poprzez profilaktykę chorób nowotworowych, chorób układu oddechowego, chorób i zaburzeń psychicznych,
- wzmocnienie współpracy jednostek ochrony zdrowia i organizacji pozarządowych w zakresie promocji zdrowia,
- wzrost świadomości w zakresie zagrożeń związanych z uzależnieniami,
- zwiększenie wiedzy mieszkańców na temat zdrowego trybu życia poprzez edukację zdrowotną.

2.5.3 Profesjonalna kadra medyczna

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zwiększenie dostępu do wysoko wykwalifikowanej kadry medycznej i naukowej poprzez utworzenie kierunku lekarskiego na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz bazy dyscyplin klinicznych;
- zwiększenie współpracy Uniwersytetu Rzeszowskiego z placówkami opieki zdrowotnej w zakresie szkolenia przed i podyplomowego kadr medycznych.

TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 2.5.1. *Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki medycznej* – obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.5.2. *Promocja zdrowia* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.5.3. *Profesjonalna kadra medyczna* – Rzeszów

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 2.5. ZDROWIE PUBLICZNE

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Zgony według przyczyn na 10 tys. mieszkańców wg przyczyny: - nowotwory złośliwe - choroby układu krążenia	- nowotwory złośliwe 18,4 (2010 r.), - choroby układu krążenia 44,9 (2010 r.),	- nowotwory złośliwe - 17 - choroby układu krążenia - 40	GUS
2.	Liczba zgonów niemowląt na 1 tys urodzeń żywych	5,3 (2011 r.)	3,0	GUS
3.	Przeciętne dalsze trwanie życia	kobiety – 82,0 lata (2011 r.) mężczyźni - 74,1 lata (2011r.)	Wydłużenie przeciętne go dalsze trwanie życia kobiet – 84 mężczyzn 76 lat	GUS
4.	Lekarze na 10 tys. ludności	35,1 (2011 r.)	40	GUS/BDL

2.6. Sport powszechny

CEL: Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa

KIERUNKI DZIAŁAŃ :

2.6.1. Upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej jako składowej zdrowego stylu życia

Zakładane efekty realizowanych działań:

- zwiększenie liczby zajęć sportowo-rekreacyjnych w szkołach i na uczelniach oraz cyklicznych, ogólnodostępnych imprez sportu powszechnego, w tym o profilu wielopokoleniowym i dla osób niepełnosprawnych,
- zwiększenie liczby osób uczestniczących w różnych formach aktywności ruchowej, w tym zwłaszcza seniorów w wieku 55 +

2.6.2. Rozwój sportu kwalifikowanego dzieci i młodzieży

Zakładane efekty realizowanych działań:

- podniesienie poziomu sportowego zawodników województwa podkarpackiego,
- rozwój kadry trenersko-instruktorskiej,
- rozwój sportu szkolnego i pozalekcyjnych form aktywności ruchowej, w tym działalności uczniowskich i środowiskowych klubów sportowych dzieci i młodzieży,
- rozwój wojewódzkiego systemu współzawodnictwa dzieci i młodzieży,
- uspołecznienie i wychowanie przez uczestnictwo w sporcie oraz utrwalenie nawyków aktywności fizycznej wśród dzieci i młodzieży.

2.6.3. Rozwój infrastruktury sportowej

Zakładane efekty realizowanych działań:

- poprawa stanu i budowa ogólnodostępnej infrastruktury dla sportu powszechnego, w tym w szczególności placów i urządzeń do zabaw i gier ruchowych,
- poprawa stanu i budowa specjalistycznych obiektów sportowych dla sportu kwalifikowanego.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 2.6.1. *Upowszechnienie w społeczeństwie aktywności ruchowej jako składowej zdrowego stylu życia* – obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.6.2. *Rozwój sportu kwalifikowanego* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 2.6.3. *Rozwój infrastruktury sportowej* – obszar całego województwa

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 2.6. SPORT POWSZECHNY

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Liczba punktów zdobytych przez reprezentantów woj. podkarpackiego w systemie współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży	4794,52 (2012 r.)	8000,00	Polska Federacja Sportu Młodzieżowego
2.	Odsetek populacji mieszkańców województwa do lat 19, uczestniczącej w imprezach sportu szkolnego	21,8 % (rok szkolny 2010/2011)	23,8%	ZW SZS
3.	Młodzież do lat 18 ćwicząca w klubach sportowych na 1000 osób w wieku do lat 18	111 osób (2010 r.)	200 osób	GUS
4.	Stopień wykorzystania boisk uniwersalnych - wielozadaniowych w celach rekreacyjno-sportowych w %	71% (2010 r.)	80%	GUS

:

3. SIEĆ OSADNICZA

3.1. Dostępność komunikacyjna

CEL: *Poprawa zewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu.*

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

3.1.1. Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- ukończenie budowy autostrady A4, a także realizacja odcinków drogi ekspresowej S19 stanowiącej część szlaku transportowego „Via Carpatia” oraz S74;
- wzmocnienie systemu powiązań komunikacyjnych regionu ze stolicą oraz innymi krajowymi ośrodkami wzrostu;
- utworzenie funkcjonalnego systemu łączącego układ dróg wojewódzkich z głównymi ciągami komunikacyjnymi poprzez budowę dróg dojazdowych i łączników do węzłów autostrady A4 i dróg ekspresowych S19 i S74;
- poprawa dostępności zewnętrznej ośrodków subregionalnych dzięki budowie i rozbudowie dróg krajowych (w tym DK77, DK28, DK73, DK84);
- utworzenie spójnego systemu transportu pozwalającego łączyć możliwości przewozowe różnych rodzajów transportu poprzez budowę systemu połączeń intermodalnych,
- rozbudowa oraz powstawanie nowych przejść granicznych jako ważny element rozwijania współpracy transgranicznej i międzynarodowej;
- rozbudowa istniejących oraz budowa nowych dróg poprawiających dostępność do przejść granicznych oraz centrów logistycznych;
- usprawnienie systemu drogowego województwa poprzez rozbudowę istniejących i budowę nowych odcinków dróg łączących ośrodki subregionalne oraz poprzez budowę ich obwodnic, jak również poprzez podniesienie klasy dróg i zmiany kategorii dróg, na których występuje szczególna koncentracja ruchu.

3.1.2 Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych jak i wewnątrzregionalnych.

Zakładane efekty realizowanych działań:

- modernizacja magistrali kolejowej E30 do granicy państwa,
- zwiększenie dostępności zewnętrznej województwa poprzez modernizację linii kolejowych prowadzących do węzłów zapewniających możliwość włączenia się do planowanych linii wysokich prędkości, w tym szczególnie poprzez modernizację linii kolejowych L71 i L25 oraz uruchomienie bezpośredniego połączenia na trasie Rzeszów-Warszawa,
- wzrost zewnętrznej dostępności województwa poprzez modernizację linii kolejowej L 68,
- wzrost dostępności zewnętrznej regionu poprzez modernizację i rewitalizację linii kolejowych prowadzących do przejść granicznych: L108, L107, L101 oraz poprawa powiązań kolejowych wewnątrz województwa poprzez modernizację i rewitalizację linii kolejowych, m.in.: L25, w tym uzupełnienie układu kolejowego o łącznice kolejowe (w tym łącznica Turaszówka-Przybówka),
- modernizację Linii Hutniczej Szerokotorowej, budowę platform intermodalnych i rozbudowę kolejowych przejść granicznych, a także budowę nowego przejścia granicznego w Malhovicach,
- zwiększenie wykorzystania kolei w transporcie publicznym poprzez modernizację obiektów dworcowych oraz inwestycje w tabor,
- wzrost dostępności regionu poprzez skomunikowanie linią kolejową lotniska w Jasionce ze stolicą województwa.

3.1.3 Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem

Zakładane efekty realizowanego działań:

- skrócenie czasu dojazdu do Rzeszowa z miast powiatowych dzięki inwestycjom w infrastrukturę drogową, szczególnie na obszarach o utrudnionej dostępności,
- usprawnienie połączeń pomiędzy regionalnymi biegunami wzrostu poprzez budowę i rozbudowę łączących je układów drogowych w celu wzmocnienia ich powiązań funkcjonalnych,
- poprawa dostępności drogowej do miejsc koncentracji działalności gospodarczej, w szczególności stref ekonomicznych,
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego w miastach dzięki budowie obwodnic w ciągu dróg wojewódzkich.

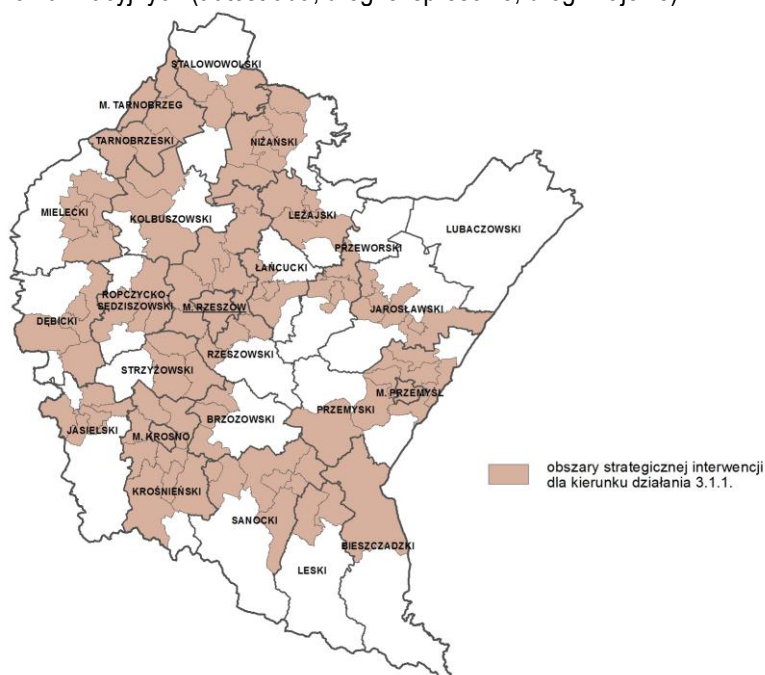
3.1.4 Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- wzrost krajowej i międzynarodowej rangi Portu Lotniczego Rzeszów-Jasionka dzięki zwiększeniu udziału w obsłudze ruchu osobowego poprzez utrzymanie dotychczasowych oraz uruchomienie nowych połączeń,
- integracja Portu Lotniczego Rzeszów-Jasionka z systemem transportu kolejowego poprzez budowę odgałęzienia linii kolejowej L 71,
- zwiększenie możliwości przeładunku towarów na lotnisku i uruchomienie terminalu intermodalnego poprzez dokończenie inwestycji związanych z terminalem Cargo, terminalem paliwowym, budową bocznic kolejowych do stref ekonomicznych,
- poprawa systemu komunikacji publicznej łączącej port lotniczy z centrum Rzeszowa dzięki uruchomieniu nowych dogodnych dla pasażerów połączeń,
- poprawę dostępności ośrodków subregionalnych oraz wzmocnienie szans rozwojowych dzięki modernizacji i rozbudowie lotnisk lokalnych o wyspecjalizowanych funkcjach.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 3.1.1 *Rozwój drogowej sieci transportowej wzmacniającej zewnętrzną dostępność komunikacyjną Rzeszowa oraz ośrodków subregionalnych w wymiarze krajowym i międzynarodowym - gminy i Miejskie Obszary Funkcjonalne położone bezpośrednio w sąsiedztwie głównych drogowych szlaków komunikacyjnych (autostrada, drogi ekspresowe, drogi krajowe).*

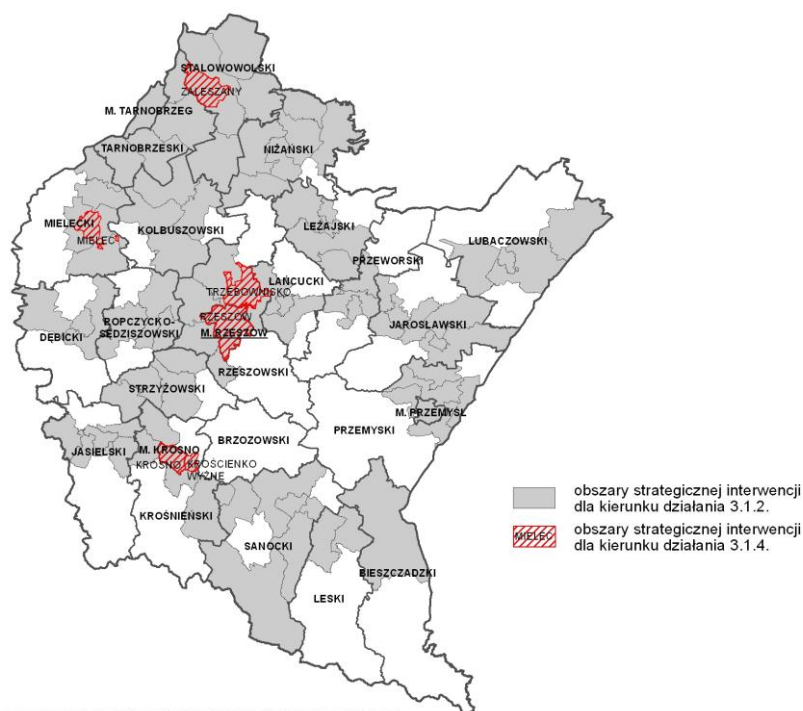

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunku działania 3.1.2. *Rozwój infrastruktury i sieci kolejowej zarówno w układzie powiązań zewnętrznych jak i wewnątrzregionalnych* - gminy przez które przebiegają lub są planowane linie kolejowe

OSI dla kierunku działania 3.1.3. *Wzmocnienie drogowych powiązań komunikacyjnych miast powiatowych między sobą oraz z Rzeszowem* – obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 3.1.4. *Rozwój Portu Lotniczego Rzeszów – Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych* – Rzeszów i gminy na terenie których zlokalizowane są lotniska.

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 3.1. DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1	Czas dojazdu koleją z Rzeszowa do: - Warszawy - Krakowa - Przemysł (granica państwa)	- 375 min. - 230 min - 90 min (2011 r.)	- 200 min. - 80 min - 50 min	PKP
2.	Długość eksploatowanych linii kolejowych ogółem, w tym zelektryfikowanych	- ogółem 1024 km - zelektr. 355 km (2011 r.)	- ogółem 1024 - zelektr. 436 km	Raport roczny GUS
3.	Ilość odprawionych pasażerów (wyjazdy) transportem kolejowym, w tym przewozy wewnątrz województwa	- ogółem 4,93 mln osób - przewozy wewn. - 3,25 mln osób (2010 r.)	- ogółem 5,2 mln osób - wewn. 3,7 mln osób	Raport roczny GUS
4.	Czas dojazdu koleją do Rzeszowa z: - Tarnobrzega - Jasła - Zagórze - Przemysła	-82 min -118 min -270 min (2011 r.)	-70 min -70 min -120 min	PKP
5.	Liczba pasażerów komunikacji miejskiej ogółem w województwie	54 mln pasażerów (2011 r.)	wzrost o 10-15%	Raport roczny GUS
6.	Ilość pasażerów obsługiwanych w roku w porcie Rzeszów – Jasionka	491,3 tys. osób (2011 r.)	900 tys. osób (wariant umiarkowany – Planu Portu Lotniczego)	Raport roczny GUS/Port Lotniczy
7.	Długość rozbudowanych dróg wojewódzkich (kat. 10t/oś)	85,9 km (2011 r.)	150 km	Dep. Inf. UMWP

3.2. Dostępność technologii informacyjnych

CEL: Rozbudowa wysokiej jakości sieci telekomunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych na terenie całego województwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

3.2.1 Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu

Zakładane efekty realizowanego działania:

- likwidacji tzw. *białych i szarych obszarów* dzięki budowie dostępowej i abonenckiej sieci światłowodowej,
- poprawy stanu nasycenia infrastrukturą techniczną terenu województwa prowadząca do zwiększenia dostępności nowoczesnych usług świadczonych za ich pośrednictwem,
- poprawy konkurencyjności pomiędzy świadczeniodawcami usług dostępowych.
- rozwój nowoczesnych systemów łączności podmiotów systemu bezpieczeństwa

3.2.2 Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line

Zakładane efekty realizowanego działania:

- poprawy jakości oraz zwiększenia zakresu zasobów wiedzy i kultury dostępnej dla mieszkańców w formie cyfrowej (digitalizacja zasobów),
- usprawnienia zarządzania przestrzenią, rozwoju usług przestrzennych oraz dostępu do danych przestrzennych dzięki rozwojowi Systemów Informacji Przestrzennej,
- ułatwienia dostępu do informacji publicznej oraz zwiększenia zakresu zasobów udostępnianych w technologii cyfrowej przez administrację publiczną,
- wdrażania systemów elektronicznego zarządzania dokumentacją w administracji publicznej.

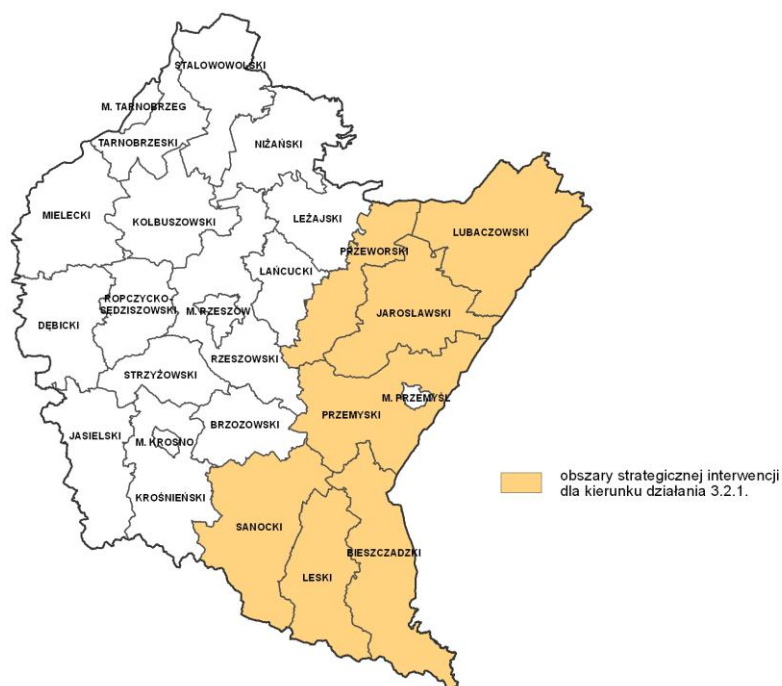
3.2.3 Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach

Zakładane efekty realizowanego działania:

- zmniejszenie barier w dostępie do administracji poprzez zwiększenie ilości spraw możliwych do załatwienia drogą elektroniczną
- poprawy stanu informatyzacji oraz poszerzenia zakresu usług, w tym edukacyjnych, ochrony zdrowia, sądownictwa, sfery bezpieczeństwa publicznego dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii informacyjnych,
- wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw, poprzez zwiększenie wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjnych w dostępie do rynków,
- podniesienie wiedzy i świadomości społeczeństwa w zakresie zastosowań technologii informatycznych, rozwój kompetencji cyfrowych.

TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 3.2.1. *Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu infrastruktury sieci telekomunikacyjnej nowej generacji na terenach pozbawionych konkurencyjnego Internetu* - w szczególności powiaty w których udział miejscowości gdzie dopuszczalna jest interwencja publiczna (tzw. obszary „białe” i „szare”) wynosi ponad 20%.

OSI dla kierunku działania 3.2.2. *Wspieranie digitalizacji i zwiększanie dostępności zasobów publicznych on-line* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 3.2.3. *Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych przez sektor publiczny i prywatny w świadczonych usługach* – obszar całego województwa

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 3.2. DOSTĘPNOŚĆ TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Udział % gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z szerokopasmowym dostępem do Internetu	59,8% (w 2011 r.)	80%	GUS
2.	Liczba gmin objętych systemem GIS	2% (2012 r.),	90%	PBPP
3.	Udział % przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową	59,4% (w 2011 r.),	80%	GUS
4.	Średnia liczba usług świadczonych on-line przez JST w ramach PSeAP ⁵ co najmniej na poziomie 3 ⁶ (tj. liczba usług/liczba JST)	0 szt. (2012 r.),	50 szt.	Departament SI UMWP

⁵ Podkarpacki System e-Administracji Publicznej.

⁶ Usługi na poziomie 3 oznaczają możliwość wypełnienia formularza i wystania go do tego urzędu, z wykorzystaniem systemu identyfikacji osoby. Konieczna jest jednak wizyta w urzędzie celem zakończenia procesu związanego z daną usługą. Poziom 4 – umożliwi realizację całej usługi z wykorzystaniem w pełni elektronicznego transakcyjnego systemu, udostępniającego usługę w całości poprzez sieć internetową, w tym podejmowanie decyzji oraz jej dostarczanie, bez konieczności stosowania formy papierowej na żadnym etapie realizacji usługi.

3.3. Funkcje metropolitalne Rzeszowa

CEL: Wzmacnianie pozycji Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej, dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ :

3.3.1 Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- większa atrakcyjność inwestycyjna poprzez udostępnienie dużych obszarowo terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym Rzeszowa dzięki pracom scalenieowym, uzbrojeniu i poprawie ich dostępności komunikacyjnej,
- poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej oraz zarządzania dzięki rozwojowi instytucji zapewniających kompleksową obsługę firm,
- większe umiędzynarodowienie nauki dzięki realizacji projektów badawczych wspólnie z ośrodkami naukowymi i badawczymi z innych krajów,
- wzrost współpracy nauki i biznesu poprzez tworzenie i wspieranie działalności centrów transferu technologii, wspieranie tworzenia placówek naukowych i technologicznych,
- poprawa warunków transferu technologii i wymiany handlowej dzięki rozbudowie infrastruktury targowo-wystawienniczej (budowa centrum kongresowo-wystawienniczego) oraz organizacji imprez targowych, forów i konferencji,
- zwiększenie rangi Rzeszowa poprzez wspieranie rozwoju oraz tworzenia siedzib instytucji finansowych i kapitałowych o znaczeniu międzynarodowym (banków, funduszy kapitałowych, giełdy towarowej),
- wzmocnienie krajowych i międzynarodowych możliwości przewozowych Rzeszowa w zakresie towarów i osób.

3.3.2 Wzmacnianie funkcji metropolitalnych realizowanych przez Rzeszów oraz wspieranie rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- poszerzenie oferty kulturalnej stolicy regionu poprzez powołanie nowych instytucji kultury, np. teatru muzycznego, opery, parku kultury wysokiej oraz budowę muzeów o randze ogólnopolskiej (narodowej),
- rozwój ośrodka akademickiego poprzez poszerzenie oferty edukacyjnej dzięki nowym kierunkom medycznym i artystycznym,
- wzrost zainteresowania nauką i techniką poprzez utworzenie parku techniki – eksploratorium naukowego (na wzór Centrum Nauki Kopernik),
- poprawa dostępności usług medycznych poprzez utworzenie kliniki medycznej (szpitala klinicznego / polikliniki),
- zwiększenie oferty edukacyjnej, wypoczynkowej i turystycznej przez utworzenie ogrodu zoologicznego i botanicznego,
- poprawa warunków uprawiania sportu na poziomie wyczynowym i amatorskim oraz poszerzenie oferty miejsc służących rekreacji poprzez rozbudowę infrastruktury (np. basenu olimpijskiego z wieżą do skoków, utworzenie kompleksowego parku rekreacyjno-sportowego),
- poprawa atrakcyjności turystycznej poprzez tworzenie nowych obiektów oraz zagospodarowanie i promocję istniejących,
- zwiększenie tożsamości i zaangażowania społecznego dzięki wzmocnieniu roli mediów regionalnych (przede wszystkim regionalnego ośrodka telewizji oraz radia),
- wzrost powiązań międzynarodowych Rzeszowa poprzez przekształcenie funkcjonujących konsulatów honorowych na konsulaty („zwykłe”) oraz utworzenie konsulatów kolejnych państw np. Węgier, Rumunii, Mołdawii lub też państw położonych wzdłuż korytarza „Via Carpatia”.

3.3.3 Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- zwiększenie dostępności do efektywnego i ekonomicznego transportu zbiorowego dla mieszkańców Rzeszowa i jego obszaru funkcjonalnego,
- wprowadzenie zintegrowanego systemu transportu miejskiego uwzględniającego działania wielu przewoźników świadczących usługi transportowe dla mieszkańców Rzeszowa i obszaru funkcjonalnego,
- podwyższenie konkurencyjności publicznego transportu zbiorowego wobec indywidualnego transportu samochodowego,
- zmniejszenie zatłoczenia dróg miejskich i dróg wlotowych/wylotowych oraz zwiększenie bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego,
- usprawnienie systemów sterowania i zarządzania ruchem drogowym w mieście,
- poprawę jakości środowiska wskutek redukcji nadmiernej emisji spalin i hałasu przez środki transportu,
- uruchomienie kolei podmiejskiej/kolei aglomeracyjnej dzięki wykorzystaniu istniejącej infrastruktury kolejowej,
- poprawa łączności pomiędzy miastem a Portem Lotniczym Rzeszów - Jasionka poprzez budowę połączenia kolejowego,
- wprowadzenie rozwiązań dotyczących multimodalnego transportu zbiorowego (m.in. parkingi w systemie "parkuj i jedź", komunikacja rowerowa, piesza),
- stworzenie zintegrowanego węzła przesiadkowego komunikacji publicznej – dzięki realizacji koncepcji Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego (RCK) zakładającej modernizację i rozbudowę zespołu stacyjno-dworcowego Rzeszów Główny.

3.3.4 Uporządkowanie gospodarki przestrzennej Rzeszowa i integracja w ramach obszaru funkcjonalnego.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- uporządkowanie gospodarki przestrzennej miasta i jego obszaru funkcjonalnego, m. in. poprzez sporządzenie planu zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego oraz skoordynowanie strategii i planów zagospodarowania przestrzennego JST wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego Rzeszowa,
- optymalne wykorzystanie terenów wokół lotniska poprzez sporządzenie koncepcji rozwoju „obszaru funkcjonalnego Lotnisko Rzeszów-Jasionka”
- racjonalne gospodarowanie przestrzenią w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym dzięki większej koordynacji dokumentów planistycznych opracowywanych przez JST.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunków działania od 3.3.1. do 3.3.4 - obszar funkcjonalny Rzeszowa

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 3.3. FUNKCJE METROPOLITALNE RZESZOWA

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Gęstość zaludnienia MOF Rzeszowa	335 osób/km ² (2011 r.)	wzrost o 5,0 %	GUS
2.	Udział % podmiotów gosp. wpisanych do rejestru REGON w usługach wyższego rzędu (sekcje J-R), w ogólnej liczbie podmiotów (MOF Rzeszowa)	35,31% (2011 r.)	wzrost o 5,0 %	GUS
3.	Podmioty gosp. wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (MOF Rzeszowa)	958 jedn. gosp. (2011 r.)	wzrost o 10,0 %	GUS
4.	Liczba: - wykonanych wozokilometrów - przewiezionych pasażerów komunikacji miejskiej MOF Rzeszowa w ciągu roku	(2011 r.) - 11,63 mln km - 32,16 mln pasażerów	wzrost o 20,0 %	Razem: MPK+MKS
5.	Powierzchnia % gmin MOF Rzeszowa objęta obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego na podstawie ustawy z 2003 r.	2,8 % (2011 r.)	wzrost do poziomu 5,0%	GUS

3.4. Funkcje obszarów wiejskich

CEL: Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku

KIERUNKI DZIAŁAŃ

3.4.1 Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- budowa i modernizacja dróg lokalnych poprawiających dostępność komunikacyjną,
- rozwijanie infrastruktury telekomunikacyjnej poprawiającej dostępność cyfrową
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych przyczyniających się do tworzenia korzystnych warunków osiedlania się i rozwoju przedsiębiorczości
- poprawa dostępu do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz usprawnienie gospodarki odpadami poprawiającej jakość życia i warunki prowadzenia działalności gospodarczej

3.4.2 Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości, jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- podniesienie kompetencji i kwalifikacji mieszkańców poprzez m. in. kursy, szkolenia, doradztwo zawodowe w celu kreowania postaw pro przedsiębiorczych, wyłaniania lokalnych „liderów” - inicjatorów działalności gospodarczej,
- likwidacja barier w dostępie do placówek kształcenia w tym kształcenia ustawicznego, a tym samym podniesienie wykształcenia i kompetencji na rynku pracy,
- wzrost kompetencji cyfrowych mieszkańców obszarów wiejskich zapewniający udział w rozprzestrzenianiu się procesów rozwojowych i przeciwdziałający wykluczeniu cyfrowemu ,
- wspieranie inicjatyw służących rozwojowi oraz powstawaniu nowych MŚP na obszarach wiejskich,
- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów ,
- wspieranie, profilowanie działalności specjalizacji regionalno – lokalnej oraz centrów produkcyjno – usługowych, a także rozwój funkcji turystycznych kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje (np. wiklina, owoce, wino, walory krajobrazowe, sportowe itp.).

3.4.3 Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służąca zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- podnoszenie świadomości społeczności lokalnej w zakresie zwiększenia aktywności na rzecz społeczności lokalnej, w tym poprzez wdrażanie programów odnowy wsi,
- budowanie podmiotowości mieszkańców poprzez wspieranie powstawania dokumentów strategicznych o znaczeniu lokalnym oraz umożliwienie mieszkańcom realizację projektów w ramach tej strategii,
- konsolidacja społeczności lokalnej we wspólnym działaniu na rzecz wspólnej przyszłości poprzez działania szkoleniowe i edukacyjne,
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartej na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
- zachowanie, odtworzenie, zabezpieczenie lub oznakowanie cennego lokalnego dziedzictwa krajobrazowego, przyrodniczego i historycznego,
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa przyczyniającej się wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby,
- wspieranie działalności niszowej w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.),
- rozwijanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej społeczności lokalnych w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, w tym upowszechnianie dobrych praktyk

3.4.4 Modernizacja przestrzeni wiejskiej

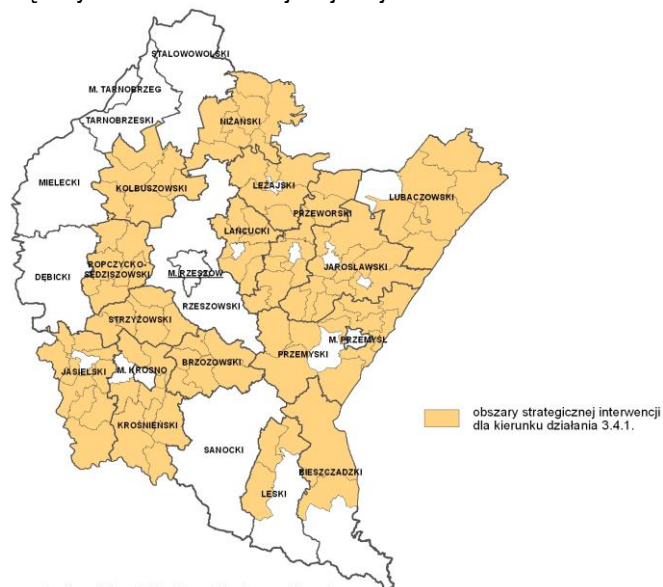
Zakładane efekty realizowanego działania:

- lepsze wykorzystanie przestrzeni poprzez wspieranie działań ukierunkowanych na tworzenie dokumentów dotyczących zagospodarowania i kształtowania przestrzeni wiejskiej,
- wspieranie projektów związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu, ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno – przestrzenne,
- uporządkowanie przestrzeni wiejskiej dla potrzeb rozwoju funkcji publicznych, gospodarczych i społecznych terenów wiejskich
- rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej, poprzez wspieranie projektów dotyczących budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów,
- wzmocnienie funkcji turystycznej i uzdrowiskowej poprzez wspieranie projektów dotyczących obiektów infrastruktury turystycznej i uzdrowiskowej
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunków działania 3.4.1. *Rozwój infrastruktury technicznej umożliwiający wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich* – w szczególności obszary charakteryzujące się bezrobociem wyższym od średniego w

województwie oraz wskaźnikiem G (podstawowych dochodów gminy na 1 mieszkańca) na poziomie nie większym niż 75% średniej krajowej.⁷

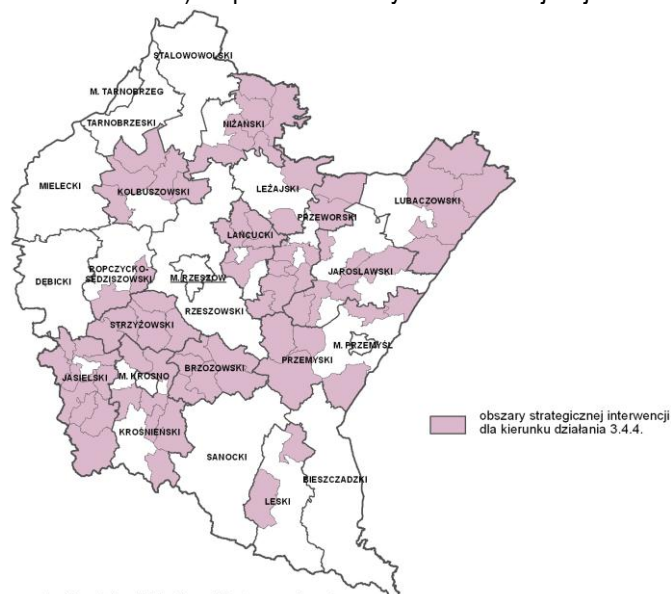

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunku działania 3.4.2. *Aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości, jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej* – obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 3.4.3. *Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służąca zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 3.4.4. *Modernizacja przestrzeni wiejskiej* - w szczególności obszary charakteryzujące się bezrobociem wyższym od średniego w województwie oraz wskaźnikiem G (podstawowych dochodów gminy na 1 mieszkańca) na poziomie niższym od średniej wojewódzkiej.⁸

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

⁷ Wymienione kryteria mają zasadniczy wpływ na przyznanie pomocy w ramach podstawowego instrumentu wsparcia obszarów wiejskich jakim jest PROW 2007-2013

⁸ Wyżej wymienione kryteria mają zasadniczy wpływ na przyznanie pomocy w ramach podstawowego instrumentu wsparcia obszarów wiejskich jakim jest PROW 2007-2013 oraz inicjatywami samorządu województwa mającymi charakter uzupełniający dla niniejszego Programu.

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 3.4. FUNKCJE OBSZARÓW WIEJSKICH

Lp	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa (jednostka miary)	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Ludność gmin wiejskich i miejsko wiejskich korzystająca z sieci wodociągowej	66,7 % (2010 r.)	70%	GUS
2.	Ludność gmin wiejskich i miejsko wiejskich korzystająca z sieci kanalizacyjnej	42,35 % (2010 r.)	48%	GUS
3.	Liczba km dróg na 100 km ² na obszarach pozamiejskich	64,5 km (2010 r.)	65 km	GUS
4.	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności na wsi (Polska wieś =100 %) Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi	76,8% (2011 r.) 7 os. (Polska - 9 os.)	80% 9 os.	GUS
5.	Stopa bezrobocia rejestrowanego na wsi	11,9% (2011 r.)	7%	GUS
6.	Liczba gospodarstw agroturystycznych/miejsc noclegowych	612 gosp agr./6081 miejsc noclegowych (VI 2012 r.)	1300	PODR w Boguchwale
7.	Liczba gmin uczestniczących w Podkarpackim Programie Odnowy Wsi	32,0 % (2011 r.)	95%	Dep. PROW
8.	Liczba produktów tradycyjnych zarejestrowanych na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi	111 szt. (2012 r.)	200 szt.	Rejestr Min. Rol.
9.	Liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych organizacji pozarządowych zarejestrowanych na wsi	3072 jedn. (2011 r.)	3 500 jedn.	GUS

3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu

CEL: Wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu w tym ośrodków subregionalnych w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

3.5.1. Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmacnianie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- zachowanie korzystnej policentrycznej struktury osadniczej województwa dzięki równomiernemu rozmieszczeniu głównych ośrodków wzrostu,
- poprawa jakości i dostępności do usług publicznych mieszkańców regionu w szczególności w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, wymiaru sprawiedliwości i nauki (poprzez kształtowanie postawy otwartej na wiedzę i innowacyjność, promocję i zainteresowanie nauką – np. utworzenie parków nauki/techniki na wzór Centrum Nauki Kopernik),
- zwiększenie poziomu uczestnictwa w życiu kulturalnym poprzez podniesienie jakości oraz poszerzenie oferty kulturalnej instytucji działających w ośrodkach subregionalnych,
- aktywizacja mieszkańców i poprawa jakości życia poprzez rozwój ofert usług czasu wolnego,
- podniesienie atrakcyjności turystycznej biegunów wzrostu poprzez rozwijanie istniejącego potencjału.

3.5.2. Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- poszerzenie oferty obszarów atrakcyjnych dla inwestorów dzięki powstawaniu i rozwojowi stref aktywności gospodarczej,
- podniesienie przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców, dzięki wspieraniu powstawania i rozwoju mikroprzedsiębiorstw,
- zwiększenie udziału sektora przedsiębiorstw i sektora usług w strukturze zatrudnienia i tworzenia PKB,
- rozwój wielofunkcyjnej struktury gospodarczej w celu osiągnięcia dywersyfikacji zabezpieczającej przed zagrożeniami makroekonomicznymi dzięki rozwojowi sektora usług,
- zmniejszenie poziomu bezrobocia dzięki zwiększeniu liczby atrakcyjnych miejsc pracy i polepszenia warunków życia dla mieszkańców sąsiadujących obszarów wiejskich,

- zniwelowanie istniejących barier i zacieśnienia współpracy gospodarczej z przedsiębiorstwami z Ukrainy i Słowacji.

3.5.3 Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- poprawa dostępności do głównych rynków pracy w regionie dzięki modernizacji i rozbudowie dróg wewnątrz obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych,
- usprawnienie ruchu kołowego i zmniejszenie wypadkowości poprzez wyprowadzenie dróg krajowych z centrów miast poprzez budowę obwodnic,
- poprawa dostępności czasowej do ośrodków miejskich realizujących podstawowe funkcje publiczne dzięki budowie i modernizacji dróg lokalnych,
- większa efektywność transportową poprzez rozwój transportu publicznego.

3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- pobudzenie rozwoju gospodarczego obszarów miejskich w oparciu o endogeniczne czynniki oraz aktywność mieszkańców,
- przywrócenie dotychczasowych funkcji zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i środowiskowo obszarów miejskich,
- zamianę dotychczasowych funkcji obszarów miejskich na nowe, prowadzące do ożywienia gospodarczego i społecznego, podniesienia jakości życia mieszkańców, poprawy stanu środowiska naturalnego i kulturowego jak również zwiększenia potencjału turystycznego i kulturalnego,
- poprawy ładu przestrzennego i lepszego wykorzystania przestrzeni dzięki opracowaniu kompleksowych, skoordynowanych, wieloletnich programów odnowy, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego.

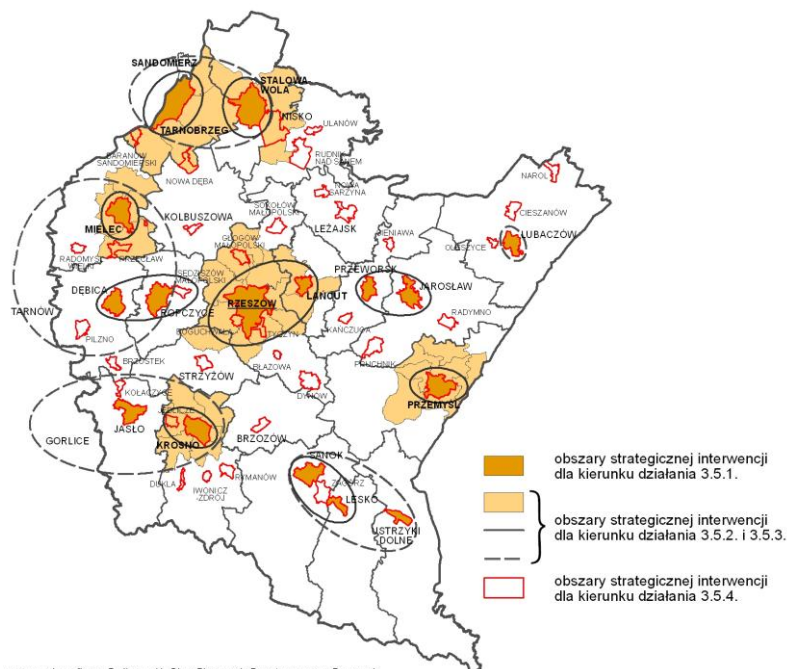
TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 3.5.1. *Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmocnienie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej - rdzenie biegunów wzrostu*

OSI dla kierunku działania 3.5.2. *Rozwój potencjału gospodarczego biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne – rzeczywiste i potencjalne bieguny wzrostu i ich obszary funkcjonalne (MOF)*

OSI dla kierunku działania 3.5.3. *Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu – rzeczywiste i potencjalne bieguny wzrostu i ich obszary funkcjonalne (MOF)*

OSI dla kierunku działania 3.5.4. Rewitalizacja oraz poprawa ładu przestrzeni sprzyjające rozwojowi ośrodków miejskich – ośrodki miejskie

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 3.5. SPÓJNOŚĆ PRZESTRZENNA I WZMACNIANIE FUNKCJI BIEGUNÓW WZROSTU

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Gęstość zaludnienia w MOF ośrodków subregionalnych	(2011r.), os/km2 Krosno – 273 Mielec – 238 Przemyśl – 213 Stalowa Wola 236 Tamobrzeg 170	wzrost o 5%	GUS
2.	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w miastach subregionalnych w stosunku do średniej w województwie	(2011 r.) Krosno - 1,60 Przemyśl - 1,28 Mielec - 1,34 Stalowa Wola - 1,35 Tamobrzeg - 1,43	utrzymanie obecnej wysokości wskaźnika	GUS
3.	Udział pracujących w: - przemyśle i budownictwie (sekcje B-F) - handlu, transporcie, gastronomii, informacji i komunikacji (sekcje G-J) ⁹ - w pozostałych usługach (sekcje M-U) ¹⁰ w ogólnej liczbie pracujących w miastach	(2011 r.) przemysł i budownictwo /handel inne / pozostałe usługi: Województwo: 39,6%/21,1%/35,6% Krosno: 40,0% / 27,3% / 30,3% Przemyśl: 25,1% / 25,5% / 45,2% Mielec: 59,5% /16,3% / 22,0%	Krosno: bez zmian/spadek/wzrost Przemyśl: wzrost/wzrost/spadek Mielec: utrzymanie/spadek/wzrost Stalowa Wola:	GUS

9

Sekcja G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa
Sekcja I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Sekcja J	Informacja i komunikacja

10

pozostałe usługi	Sekcje M N O P Q R S T U
Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
Sekcja N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
Sekcja P	Edukacja
Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
Sekcja R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
Sekcja S, T, U	- Pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, organizacje i zespoły eksterytorialne

	subregionalnych	Stalowa Wola: 53,9% / 17,9% / 24,9% Tamobrzeg: 29,4% / 22,3% 44,1%	utrzymanie/spadek/wzrost Tamobrzeg: wzrost/wzrost/spadek	
4.	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w miastach subregionalnych	(2011 r.) Podkarpackie – 10,7% Krosno - 7,2% Przemysł - 12,9% Mielec - 9,9% Stalowa Wola - 8,7% Tamobrzeg - 9,2%	Krosno – bez zmian Przemysł – spadek do 10% Mielec – bez zmian Stalowa Wola – bez zmian Tamobrzeg – bez zmian	GUS
5.	Wydatki na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w miastach subregionalnych (Polska – gminy miejskie=100%)	(2011 r.) Krosno - 130,3 % Przemysł - 134,0% Mielec - 65,6 % Stalowa Wola - 77,3 % Tamobrzeg - 106,6 %	Krosno – powyżej 100% Przemysł – powyżej 100% Mielec – wzrost powyżej 100% Stalowa Wola – wzrost powyżej 100% Tamobrzeg – powyżej 100%	GUS
6.	Przeciętny przebieg 1 wozu w ciągu doby w miejskiej komunikacji autobusowej w województwie	(2011 r.) 143 km (Polska – 200km)	wzrost o 20 %	Raport roczny GUS
7.	Długość linii komunikacji miejskiej w województwie	3 221 km	wzrost o 5 %	Raport roczny GUS

4. ŚRODOWISKO I ENERGETYKA

4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków

CEL: Zabezpieczenie mieszkańców województwa podkarpackiego przed negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wynikającymi z działalności człowieka.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

4.1.1. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków powodzi.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- wybudowane i zmodernizowane urządzenia hydrotechniczne zapewniające ochronę bierną przed powodziami tj.: poldery, zbiorniki retencyjne oraz wały przeciwpowodziowe na terenach zabudowanych, na których występuje zagrożenie powodzią,
- odtworzone powierzchnie naturalnych terenów zalewowych i podmokłych,
- nowoczesne oraz adekwatnie wyszkolone i wyposażone służby ratownicze i interwencyjne, których jednostki zlokalizowane są na obszarze województwa podkarpackiego (jednostki służb działających w systemie ratowniczym, interwencyjnym i odpowiedzialnym za reagowanie kryzysowe),
- wykluczenie lokalizacji zabudowy na obszarach zagrożonych powodzią,
- nowoczesne systemy ostrzegania i reagowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia oraz likwidacji negatywnych skutków powodzi,
- tzw. „usługa ratownicza” świadczona w czasie przewidzianym standardami,
- społeczeństwo świadome zagrożeń i ich konsekwencji,
- poprawa bezpieczeństwa lokalnej społeczności.

4.1.2. Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków osuwisk.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- wykluczenie lokalizacji zabudowy na obszarach zagrożonych osuwaniem się mas ziemi,
- wzmocniona przed zniszczeniami infrastruktura techniczna,
- mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi oraz system monitoringu powierzchniowego i wglębnego na wszystkich osuwiskach zlokalizowanych na terenie województwa,
- system ostrzegania i reagowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia,
- systemowe rozwiązania w zakresie sprawnej likwidacji negatywnych skutków osuwisk,
- sprawne i adekwatnie wyposażone jednostki systemu ratowniczego i interwencyjnego zlokalizowane są na obszarze województwa podkarpackiego (jednostki służb działających w systemie ratowniczym, interwencyjnym i odpowiedzialnym za reagowanie kryzysowe),
- poprawa bezpieczeństwa lokalnej społeczności.

4.1.3. Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz usuwanie negatywnych skutków katastrof wynikających z działalności człowieka – katastrofy komunikacyjne, chemiczno – ekologiczne oraz pożary.

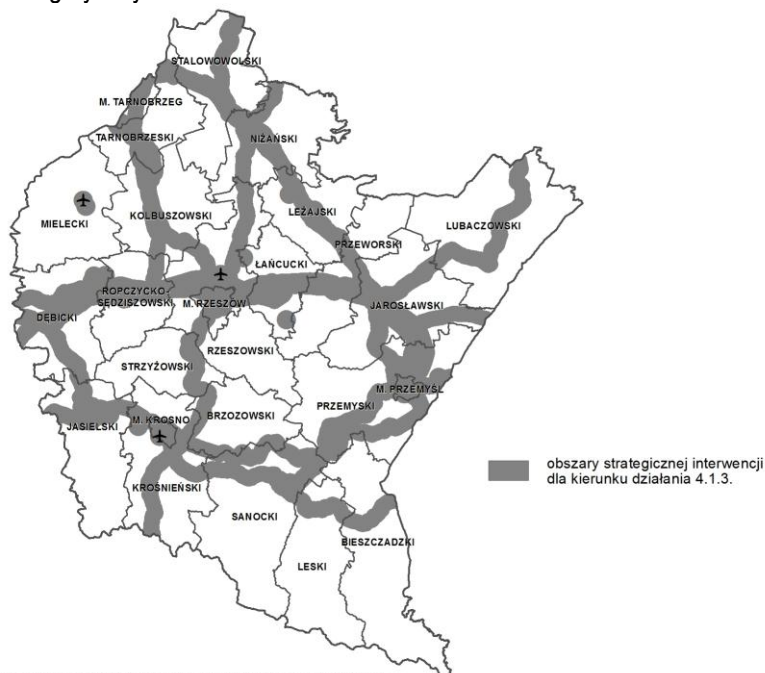
Zakładane efekty realizowanego działania:

- nowoczesny, dostosowany do występujących zagrożeń, system służb ratowniczych, interwencyjnych i zarządzania kryzysowego, których jednostki zlokalizowane są na obszarze województwa podkarpackiego,
- powstanie infrastruktury technicznej (kolejowej i drogowej) do zabezpieczenia szlaków komunikacyjnych,
- nowoczesne systemy ostrzegania, reagowania i likwidacji skutków katastrof,
- poprawa bezpieczeństwa społeczeństwa.

obszary województwa, na których znajdują się: ciągi głównych szlaków komunikacji drogowej i kolejowej, najważniejsze lotniska wraz z sąsiadującymi terenami (Rzeszów – Jasionka, Krosno, Mielec), zakłady zaliczane do dużego i zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, sieci przesyłowe paliw energetycznych.

OSI dla kierunku działania 4.1.4. *Przeciwdziałanie oraz usuwanie skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych – huragany, grad, oraz pożary* - obszar całego województwa

OSI dla kierunku działania 4.1.5. *Zapobieganie, przeciwdziałanie oraz likwidacja negatywnych skutków zagrożeń społecznych* - obszar całego województwa.

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 4.1. ZAPOBIEGANIE I PRZECIWDZIAŁANIE ZAGROŻENIOM ORAZ USUWANIE ICH NEGATYWNYCH SKUTKÓW

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	% jednostek ratowniczych PSP spełniających minimalny standard wyposażenia ¹¹	28% (2011 rok)	80%	Komenda Wojewódzka PSP w Rzeszowie
2.	% jednostek ratowniczych OSP włączonych do KSRG spełniających minimalny standard wyposażenia ¹²	19% (2011 rok)	60%	Komenda Wojewódzka PSP w Rzeszowie
3.	Liczba ludności zabezpieczonej / chronionej przed powodzią z terenów narażonych na występowanie tego zjawiska ¹³	170 000 osób (2011 rok)	250 000 osób	Podkarpacki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych

¹¹ Wartość wskaźnika wyliczana jest na podstawie ilości i czasookresu użytkowania określonego dla pojazdów i sprzętu ratowniczego wg wykazu określonego w Strategii Rozwoju PSP i KSRG woj. podkarpackiego na lata 2013-2020.

¹² Wartość wskaźnika wyliczana jest na podstawie ilości i czasookresu użytkowania określonego dla pojazdów i sprzętu ratowniczego wg wykazu określonego w Strategii Rozwoju PSP i KSRG woj. podkarpackiego na lata 2013-2020.

¹³ Liczba ludności zamieszkującej miejscowości chronione przez istniejące obwałowania, zbiorniki retencyjne, poldery oraz inne urządzenia wodne na terenie województwa podkarpackiego.

4.2. Ochrona środowiska

CEL: Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności poprzez zrównoważony rozwój województwa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

4.2.1. Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu

Zakładane efekty realizowanego działania:

- zrealizowanie programów ochrony powietrza w województwie podkarpackim, dla obszarów, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych lub docelowych poziomów zanieczyszczeń,
- zrealizowanie programów naprawczych w zakresie ochrony przed hałasem,
- przejście znacznej części gospodarki na technologie niskoemisyjne oraz obniżające poziom hałasu poprzez wprowadzenie zaawansowanych technologicznie rozwiązań,
- wymiana dużej części transportu publicznego na pojazdy ekologiczne tj. niskoemisyjne i nie emitujące nadmiernego hałasu,
- dotrzymanie zobowiązań nałożonych przez ustawodawstwo europejskie i krajowe w zakresie czystości powietrza i ochrony przed hałasem,
- utrzymanie właściwego monitoringu czystości powietrza i poziomu hałasu w województwie.

4.2.2. Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami

Zakładane efekty realizowanego działania:

- ograniczenie wytwarzania wszystkich rodzajów odpadów,
- ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko procesów technologicznych wytwarzania produktów i ich użytkowania a także świadczenia usług,
- zapewnienie maksymalnego odzysku wytworzonych odpadów, zgodnie z zasadami ochrony środowiska,
- unieszkodliwianie odpadów, których nie udało się poddać odzyskowi, zgodnie z zasadami ochrony środowiska,
- wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technologicznych, szczególnie w zakresie budowy i modernizacji regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych,
- uzyskanie poziomu zbierania i segregacji odpadów na poziomie określonym w dokumentach unijnych i krajowych,
- poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa.

4.2.3. Zapewnienie właściwej gospodarki wodno - ściekowej

Zakładane efekty realizowanego działania:

- kontynuowanie realizacji zadań zapisanych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
- rozbudowanie i zmodernizowanie infrastruktury oraz sieci kanalizacyjnej, a także wyrównanie dysproporcji między siecią wodociągową a kanalizacyjną,
- realizacja programów budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dla terenów, gdzie jest to uzasadnione,
- wyposażenie terenów „nieaglomeracyjnych” we właściwą infrastrukturę systemowo rozwiązującą problem zbierania i oczyszczania ścieków (w tym budowę przydomowych oczyszczalni ścieków dla jednego lub kilku gospodarstw, szczelnych – wybieralnych zbiorników, itp.),
- dokładna ewidencja wszystkich zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków wraz z kontrolą wywozu nieczystości płynnych i osadów ściekowych z oczyszczalni;
- stały monitoring czystości wód w województwie,
- stosowanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych w zakresie gospodarki wodno – ściekowej oraz zmniejszania wodochłonności gospodarki,

- dotrzymanie zobowiązań nałożonych przez ustawodawstwo europejskie i krajowe w zakresie gospodarki wodno – ściekowej,
- poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- efektywna współpraca transgraniczna w zakresie ochrony zasobów wodnych.

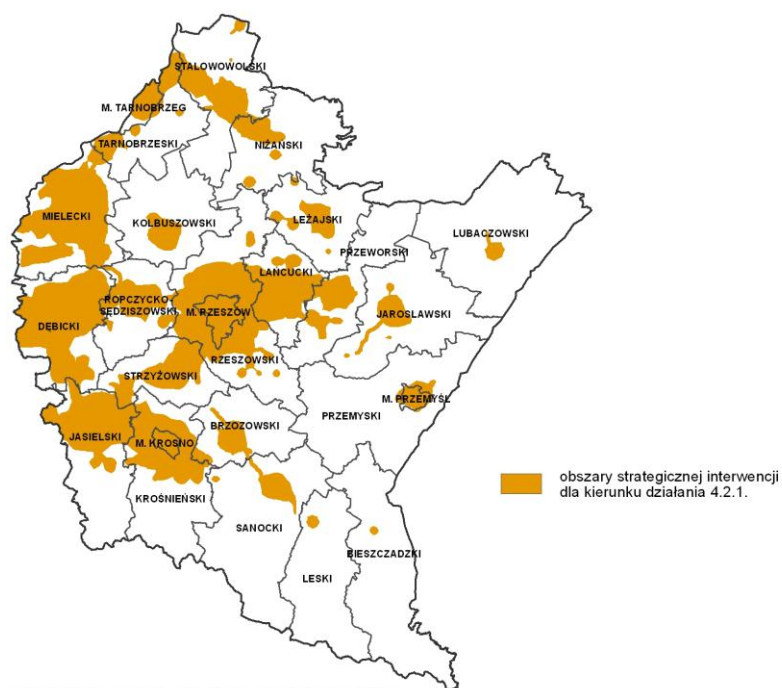
4.2.4. Zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej

Zakładane efekty realizowanego działania:

- wsparcie procesów i działań zachowujących różnorodność biologiczną,
- właściwie chronione siedliska cennych przyrodniczo gatunków zwierząt, roślin, i grzybów, w szczególności gatunków wymagających ochrony na podstawie prawa wspólnotowego;
- właściwie chronione siedliska przyrodnicze określone w przepisach prawa,
- właściwie utrzymane i funkcjonujące różne formy ochrony przyrody,
- osiągnięcie stanów docelowych określonych w regulacjach prawnych oraz w europejskich i krajowych dokumentach dotyczących zachowania różnorodności biologicznej,
- zachowanie korytarzy ekologicznych,
- właściwy stan zagospodarowania lasów,
- racjonalna gospodarka cennych gospodarczo zasobów oraz właściwa rekultywacja terenów przyrodniczych zdewastowanych i zdegradowanych,
- utrzymanie i poprawa różnorodności biologicznej cennych przyrodniczo terenów łąkowo – pastwiskowych w ramach prowadzonej na nich ekstensywnej gospodarki pasterskiej,
- poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- nawiązanie współpracy z krajami sąsiednimi.

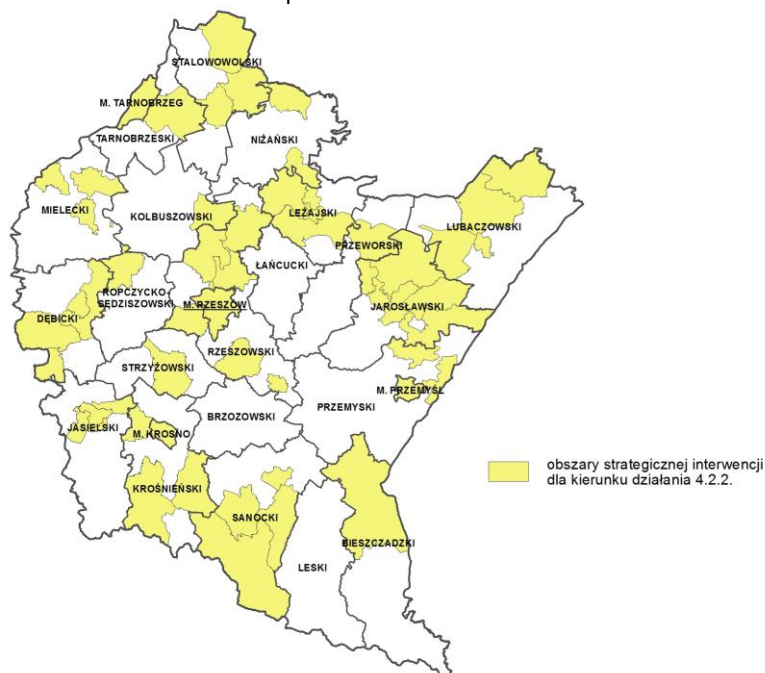
TERYTORYALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

OSI dla kierunku działania 4.2.1. *Zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu* (zgodnego ze standardami jakości wyznaczonymi w dokumentach unijnych oraz krajowych) - w szczególności obszary, na których występują przekroczenia standardów czystości powietrza, a także przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu

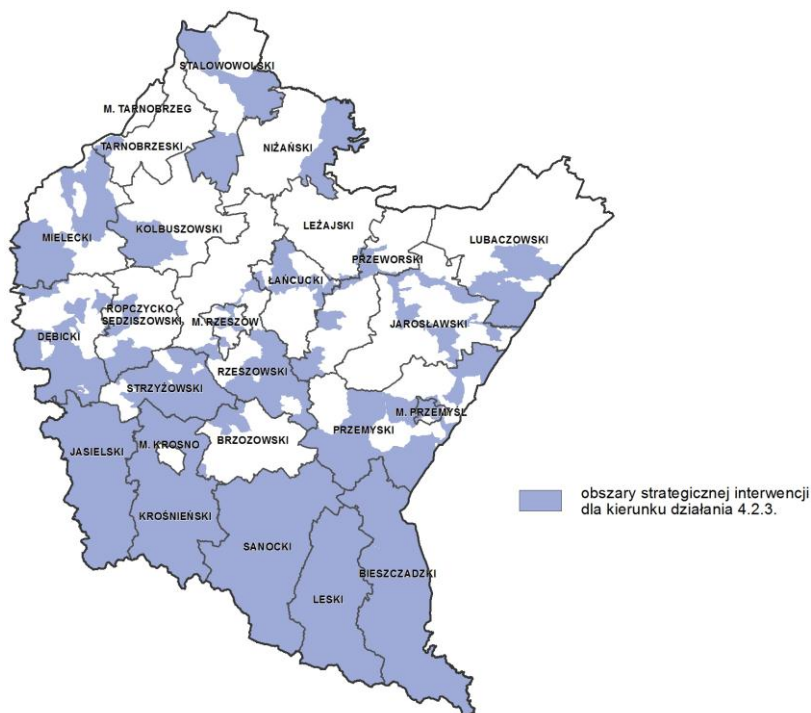
opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunku działania 4.2.2. *Zapewnienie właściwej gospodarki odpadami* (zgodnie ze standardami wyznaczonymi w dokumentach unijnych oraz krajowych) - gminy, gdzie są zlokalizowane lub zostały zaplanowane do realizacji inwestycje służące zagospodarowaniu odpadów, zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego, przyjętym uchwałą Sejmiku Województwa Podkarpackiego NR XXIV/409/12 z dnia 27 sierpnia 2012 r.

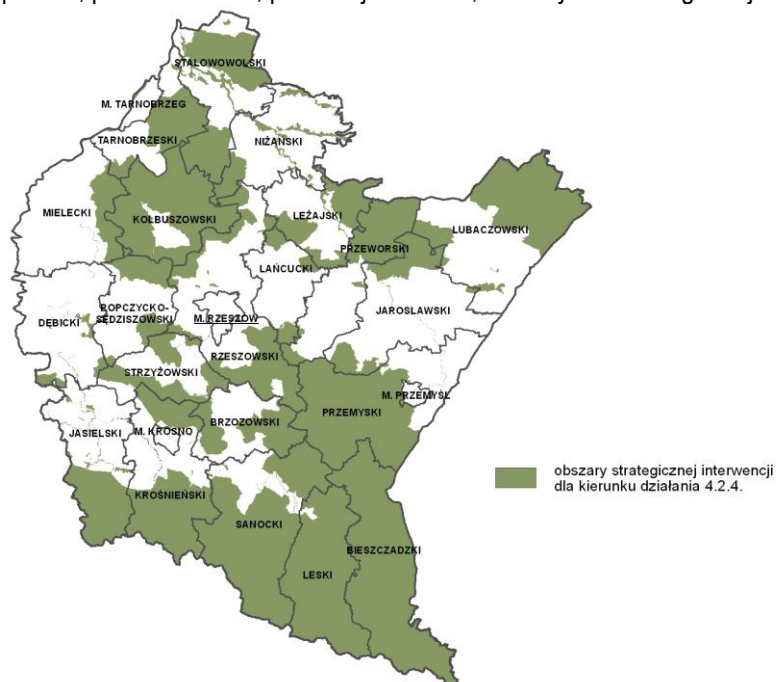
opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunku działania 4.2.3. *Zapewnienie właściwej gospodarki wodno - ściekowej* (zgodnie ze standardami wyznaczonymi w dokumentach unijnych oraz krajowych) - w szczególności obszary pozbawione infrastruktury kanalizacyjnej oraz tzw. obszary „nieaglomeracyjne”, dla których budowa sieci kanalizacyjnej jest znacznie utrudniona ze względu na rozproszoną zabudowę lub/ i niekorzystne ukształtowanie terenu, jak również obszary jednolitych części wód powierzchniowych o słabym stanie oraz powiaty na których znajdują się obszary źródłiskowe głównych rzek województwa.

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunku działania 4.2.4 *Zachowanie i ochrona bioróżnorodności* - obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody (obszary Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk oraz obszar specjalnej ochrony ptaków, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu).

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 4.2. OCHRONA ŚRODOWISKA

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	% powierzchni obszarów gdzie występują przekroczenia standardów jakości powietrza	25,0 % (2011 rok)	utrzymanie wysokości wskaźnika na aktualnym poziomie /lub zmniejszenie.	Dz.U. WP
2.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem	66,2% (2011 r.)	75,0%	GUS
3.	% wód powierzchniowych w dobrym stanie	14,8% (2011 rok)	wzrost wartości wskaźnika	WIOŚ w Rzeszowie
4.	% redukcji odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska w stosunku do wytworzonych w 1995 r.	69,0 % (2011 rok)	35,0 % ¹⁴	Departament Ochrony Środowiska UMWP
5.	Obszary prawnie chronione	797,6 tys. ha (2011 r.)	utrzymanie wartości wskaźnika na aktualnym poziomie	GUS

¹⁴ Na podstawie zobowiązań nałożonych na Polskę przez UE

4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii

CEL: *Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej województwa podkarpackiego poprzez racjonalne wykorzystanie paliw i energii z uwzględnieniem lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii.*

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

4.3.1. Efektywne wykorzystanie dotychczasowych, konwencjonalnych źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego.

Zakładane efekty realizowanego działania

- zmodernizowanie istniejących elektrowni, systemów elektroenergetycznych a także układów rozdzielczych z wykorzystaniem najnowszych rozwiązań technologicznych pozwalających na maksymalne wykorzystanie energii i zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko,
- wydobycie gazu ziemnego na Podkarpaciu w ilości zapewniającej w możliwie największym zakresie zapotrzebowanie gospodarki i mieszkańców regionu w ten surowiec,
- usprawnienie i zmodernizowanie systemów przesyłu i zabezpieczeń dwóch magistrali przesyłu gazu ziemnego wysokometanowego, biegnących przez terytorium województwa,
- zrealizowanie planowanych inwestycji w zakresie przebudowy i modernizacji dwóch zbiorników gazu ziemnego (Brzeźnica i Husów),
- zmodernizowanie przestarzałych technologicznie elektrociepłowni i przystosowanie ich do wytwarzania ciepła i energii elektrycznej w kogeneracji, zwłaszcza w oparciu o czyste paliwa i energie najlepiej pozyskiwane na terenie naszego województwa (źródła konwencjonalne i odnawialne),
- budowa źródeł energii przy przemyśle umożliwiających podłączenie okolicznych odbiorców do źródła energii,
- wykonanie grupy odwiertów służących poszukiwaniom zasobnych i wydajnych energetycznie źródeł wód geotermalnych.

4.3.2. Racjonalne wykorzystanie energii oraz zwiększanie efektywności energetycznej.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- stworzenie inteligentnych sieci Smart Grid i nowoczesnych systemów elektroenergetycznych, układów rozdzielczych oraz wprowadzenie stosownego opomiarowania, a także wdrożenie oprogramowania inteligentnego sterowania siecią elektroenergetyczną,
- przystosowanie sieci do odbioru energii z OZE i ze źródeł wykorzystujących kogenerację lub trigenerację oraz zmniejszenie strat energii związanej z przesyłem,
- oszczędności finansowe wynikające z zastosowania nowoczesnych rozwiązań,
- ograniczona emisja zanieczyszczeń do atmosfery,
- ograniczenie zużycia paliw kopalnych i sukcesywne zastępowanie ich poprzez OZE,
- podwyższenie sprawności energetycznej istniejących elektrociepłowni,
- promocja oraz wsparcie budowy i wykorzystania wysokosprawnej kogeneracji,
- przyłączenia źródeł kogeneracyjnych do sieci elektroenergetycznej i ciepłowniczej,
- kompleksowa modernizacja budynków (zwłaszcza użyteczności publicznej oraz mieszkalnych) w kierunku budownictwa energooszczędnego;
- promocja oraz wsparcie budownictwa energooszczędnego i pasywnego.

4.3.3. Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE).

Zakładane efekty realizowanego działania:

- powstanie systemu finansowego i instytucjonalnego na rzecz badania i monitoringu lokalnych zasobów OZE,
- wybudowanie nowych jednostek wytwórczych i zmodernizowanie istniejących źródeł energii elektrycznej i ciepła z OZE,
- opracowanie planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe z uwzględnieniem OZE w każdej gminie województwa podkarpackiego (planów energetycznych),
- zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie OZE,
- wypracowanie systemu wsparcia dla mikro instalacji OZE dla osób fizycznych,
- określenie barier środowiskowych dla inwestycji dotyczących OZE,
- zwiększenie stopnia wykorzystywania odpadów komunalnych do celów energetycznych, zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Podkarpackiego,
- budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej umożliwiającej wyprowadzenie mocy z przyłączanych jednostek wytwórczych z OZE.
- budowa nowych źródeł energii, głównie OZE, w lokalizacjach umożliwiających skupienie większej ilości odbiorców,
- stworzenie systemu dobrych praktyk – wzorcowych inwestycji/przykładów z zakresu OZE, efektywności energetycznej oraz systemu zarządzania energią, itp. na terenie Województwa Podkarpackiego.

4.3.4. Współpraca sektora B+R z przedsiębiorcami i j.s.t. na rzecz innowacyjnych rozwiązań w zakresie alternatywnych źródeł energii zwłaszcza OZE i ich wdrażania.

Zakładane efekty realizowanego działania:

- wspieranie w województwie badań naukowych w zakresie racjonalnego i efektywnego wykorzystania wszystkich rodzajów energii w tym OZE,
- promowanie innowacyjności i wdrożeń w sektorze energetyki i ochrony środowiska,
- kształcenie specjalistów z dziedziny energetyki odnawialnej i ochrony środowiska oraz poprawy efektywności energetycznej oraz innych związanych z minimalizowaniem wpływu człowieka na środowisko,
- zdobywanie przez podkarpackie uczelnie grantów na badania oraz ich wdrażanie w zakresie innowacyjnych rozwiązań w energetyce w tym zwłaszcza w OZE,
- doposażenie w specjalistyczny sprzęt jednostki naukowo – badawcze i badawczo – rozwojowych niezbędny do prac nad OZE,
- pomoc przy wdrożeniu nowoczesnych technologii/rozwiązań,
- otwarcie nowych kierunków z zakresu OZE i efektywności energetycznej na uczelniach wyższych zwłaszcza w obszarze budownictwa niskoenergetycznego.

TERYTORIALIZACJA DZIAŁAŃ W ZAKRESIE PRIORYTETU TEMATYCZNEGO:

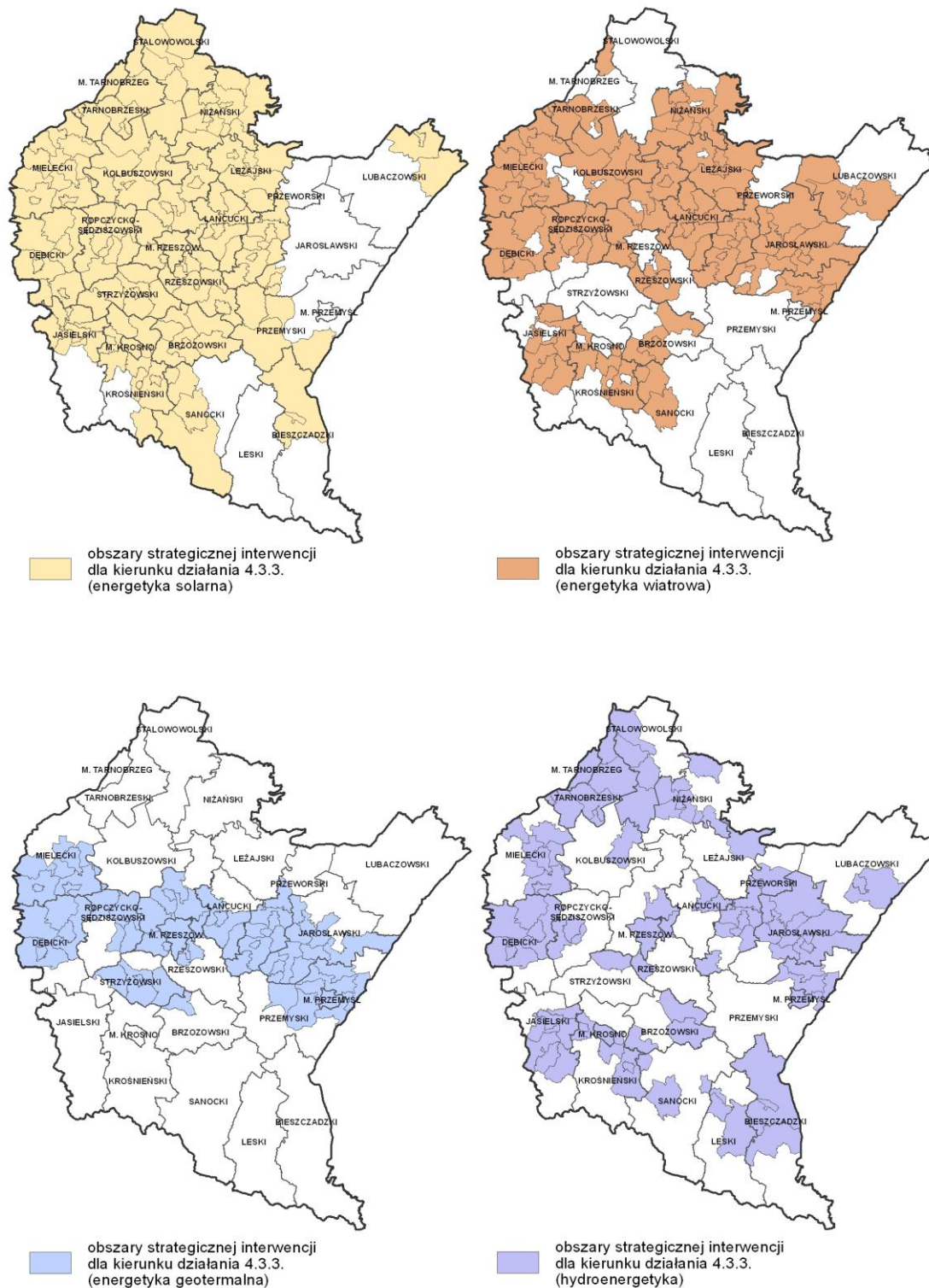
OSI dla kierunku działania 4.3.1. *Efektywne wykorzystanie dotychczasowych, konwencjonalnych źródeł energii oraz zasobów gazu ziemnego występujących na terenie województwa podkarpackiego* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 4.3.2. *Racjonalne wykorzystanie energii oraz zwiększanie efektywności energetycznej* - obszar całego województwa.

OSI dla kierunku działania 4.3.3. *Wsparcie rozwoju energetyki wykorzystującej odnawialne źródła energii (OZE)* – w szczególności gminy, na terenie których występują najkorzystniejsze warunki (wietrzne, solarne, hydrologiczne i geotermalne) do lokowania inwestycji związanych z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii z wyłączeniem terenów objętych różnymi formami ochrony przyrody, na których tego typu inwestycje nie mogą być realizowane.

OSI obejmują również gminy na terenie, których zlokalizowane są już hydroelektrownie.
Dla pozostałych alternatywnych źródeł energii – obszar całego województwa.

opracowanie graficzne: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie

OSI dla kierunek działania 4.3.4. Współpraca sektora B+R z przedsiębiorcami i j.s.t. na rzecz innowacyjnych rozwiązań w zakresie alternatywnych źródeł energii zwłaszcza OZE i ich wdrażania - Rzeszów, Boguchwała

i Jasionka (miasta oraz miejscowości, na terenie których znajdują się jednostki naukowo – badawcze i badawczo – rozwojowe, zajmujące się tematyką OZE).

WSKAŹNIKI DLA PRIORYTETU TEMATYCZNEGO 4.3. BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE I RACJONALNE WYKORZYSTANIE ENERGII

Lp.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych
1.	Udział OZE w produkcji energii elektrycznej ogółem	11,1% (2011 r.)	15,0 %	GUS
2.	Wskaźnik strat energii elektrycznej w % dostawców energii w województwie	1) 4,61 % (2012 r.) 2) 6,32 % (2012 r.) 3) 5,49 % (2012 r.)	1) 4,50 % 2) 7,5 % 3) 5,33 %	1) PGE Dystrybucja S.A. o. Rzeszów (75% pow. woj.), 2) PGE Dystrybucja S.A. o. Zamość (20 % pow. woj.), 3) TAURON Dystrybucja oddział Tarnów
3.	% gmin posiadających plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe ¹⁵	10,0 % (2011 rok)	50,0%	PAE

¹⁵ Obowiązek wynika z Ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne –art.: 17 – 20.

V. SYSTEM REALIZACJI I RAMY FINANSOWE

V.1. System realizacji

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020 będzie wdrażana w oparciu o zasady wielostronnej koordynacji oraz wielopodmiotowego i wielopoziomowego zarządzania. Obowiązujące prawo nakłada na samorząd województwa odpowiedzialność nie tylko za opracowanie dokumentu strategicznego, ale i jego realizację jako element polityki rozwoju regionalnego.

Na system realizacji Strategii składają się:

1. Podmioty zaangażowane w działania objęte Strategią,
2. Instrumenty wdrożeniowe,
3. Mechanizmy i podmioty koordynujące,
4. Monitoring i ewaluacja.

Podmioty zaangażowane w realizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020

Szczególną rolę w procesie realizacji Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2013 odgrywa samorząd województwa podkarpackiego (wraz z jednostkami organizacyjnymi oraz samorządowymi osobami prawnymi), jako podmiot odpowiedzialny za realizację zadań z zakresu rozwoju regionalnego. Rola samorządu województwa ma charakter nie tylko wykonawczy, ale przede wszystkim kreatywny, inspirujący, motywujący, a także koordynacyjny i kontrolny. Samorząd regionalny stanowi „zwornik” systemu rozwoju regionu oraz węzeł sieci tworzonej przez wszystkie zaangażowane w realizację Strategii podmioty.

Pomimo szczególnej pozycji samorządu województwa w systemie realizacji zaktualizowanej Strategii, należy mieć na uwadze fakt, że katalog instrumentów będących w jego dyspozycji jest mimo wszystko ograniczony, między innymi przez obowiązujące rozwiązania prawne. Istotną część możliwości oddziaływania ma charakter pośredni, a decyzje innych podmiotów o włączeniu się w działania zmierzające do osiągnięcia założonych celów mają charakter autonomiczny.

W realizację zaktualizowanej Strategii zostaną włączone jednostki organizacyjne województwa podkarpackiego, odpowiednio do merytorycznych zakresów ich działalności. Wykorzystanie tych jednostek nie będzie następczo trudności ze względu na organizacyjną podległość i możliwość bezpośredniego zlecenia odpowiednich zadań przez Zarząd Województwa. Nie bez znaczenia będzie również możliwość bezpośredniego finansowego wspierania tych jednostek z budżetu województwa, z ukierunkowaniem na wydatki związane z realizacją celów określonych w Strategii.

Tabela 3. Wpływ samorządu województwa na realizację zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020

Dziedzina	Priorytet	Rodzaj instrumentu	Oddziaływanie bezpośrednie	Oddziaływanie pośrednie
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	Przemysł	programy operacyjne		++
		prawno-administracyjne i planistyczne	+++	++
		finansowe		+
		informacyjno-promocyjne		++
	Nauka, badania i szkolnictwo wyższe	programy operacyjne		++
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	++
		finansowe	+++	
		informacyjno-promocyjne	+	++
	Turystyka	programy operacyjne	++	++
		prawno-administracyjne	+++	++

	Rolnictwo	i planistyczne			
		finansowe	++	+	
		informacyjno-promocyjne	+	++	
		programy operacyjne		+	
		prawno-administracyjne i planistyczne		+	
		finansowe	+	+	
	Instytucje otoczenia biznesu	informacyjno-promocyjne	+	+	
		programy operacyjne	+	++	
		prawno-administracyjne i planistyczne		+	
		finansowe	++	+	
		informacyjno-promocyjne	+	++	
Kapitał ludzki i społeczny	Edukacja	programy operacyjne		++	
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	+	
		finansowe	+		
		informacyjno-promocyjne	+	+	
	Kultura i dziedzictwo kulturowe	programy operacyjne		++	
		prawno-administracyjne i planistyczne	++		
		finansowe	++	+	
	Społeczeństwo obywatelskie	informacyjno-promocyjne	+	+	
		programy operacyjne		++	
		prawno-administracyjne i planistyczne	+++	++	
	Włączenie społeczne	finansowe	++	++	
		informacyjno-promocyjne	+	++	
		programy operacyjne	++	++	
	Zdrowie publiczne	prawno-administracyjne i planistyczne	++	++	
		finansowe	+	+	
		informacyjno-promocyjne	++	+	
		programy operacyjne	+	++	
	Sport powszechny	prawno-administracyjne i planistyczne	+	+	
		finansowe	+	++	
		informacyjno-promocyjne	++	++	
		programy operacyjne	++	++	
	Sieć osadnicza	Dostępność komunikacyjna	prawno-administracyjne i planistyczne	++	
			finansowe	++	
			informacyjno-promocyjne		
programy operacyjne			++	++	
Dostępność technologii informacyjnych		prawno-administracyjne i planistyczne	+	+	
		finansowe	++	+	
		informacyjno-promocyjne	+	+	
		programy operacyjne	++	++	
Funkcje metropolitalne Rzeszowa		prawno-administracyjne i planistyczne	+	+	
		finansowe	++	+	
		informacyjno-promocyjne	+	+	
		programy operacyjne	++	++	

	Funkcje obszarów wiejskich	programy operacyjne		++
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	+
		finansowe	+	+
		informacyjno-promocyjne	++	++
	Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu	programy operacyjne	++	
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	+
		finansowe		+
		informacyjno-promocyjne		+
Środowisko i energetyka	Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków	programy operacyjne		+
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	
		finansowe	++	+
		informacyjno-promocyjne		
	Ochrona środowiska	programy operacyjne	++	++
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	++
		finansowe	+	+
		informacyjno-promocyjne	+	+
	Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii	programy operacyjne	+	++
		prawno-administracyjne i planistyczne	+	+
		finansowe		
		informacyjno-promocyjne	++	++

+++ oddziaływanie silne   ++ oddziaływanie średnie   + oddziaływanie słabe

Źródło: A. Pawłowska (red.): System realizacji zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2013.

Zaktualizowana *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2020* jest dokumentem planistycznym odnoszącym się do zrównoważonego rozwoju województwa ujętego w sposób możliwie całościowy. W związku z tym, w jej realizację zaangażowany będzie – zgodnie z koncepcją zarządzania wielopodmiotowego – szeroki wachlarz aktorów regionalnych. Z uwagi na liczebność oraz różnorodność tych podmiotów należy ich możliwości oraz potencjał rozpatrywać w ujęciu sektorowym, dokonując rozgraniczenia na:

1. Sektor publiczny (administracja rządowa i samorządowa)

Zaktualizowana Strategia rozwoju województwa podkarpackiego stanowi część krajowej polityki rozwoju, co oznacza iż we wdrażaniu wojewódzkiej strategii rozwoju szczególny udział będą miały: minister właściwy ds. rozwoju regionalnego, pozostałe ministerstwa oraz wojewoda. Niezależnie od tych podmiotów na realizację regionalnej strategii będą wpływać również inne organy i instytucje wchodzące w skład administracji rządowej (zespolonej i niezespalonej) usytuowane na obszarze województwa, m.in. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Wojewódzki Konserwator Zabytków, czy też państwowe inspekcje i straże.

Istotną rolę w tej grupie podmiotów odgrywają samorządy lokalne oraz ich porozumienia i związki, bowiem procesy rozwoju regionalnego są silnie uwarunkowane rozwojem jednostek lokalnych. Sprzężenie tych procesów jest niezbędne do wdrażania zmian na poziomie regionu. Ponadto, efektywna współpraca samorządów powoduje z jednej strony obniżenie kosztów ponoszonych nakładów, zaś z drugiej efekt synergii i osiągnięcie zwiększonych efektów końcowych.

2. Sektor prywatny (przedsiębiorstwa, klastry, grupy producentów, instytucje otoczenia biznesu)

Współcześnie, coraz bardziej istotną rolę w procesach rozwoju terytorialnego odgrywa sektor prywatny. Podmioty gospodarcze, choć przede wszystkim nastawione na pomnażanie zysku, zaczynają dostrzegać bezpośrednie związki rozwoju regionu i jego konkurencyjności z warunkami prowadzonej działalności gospodarczej oraz własnymi korzyściami. O sukcesie gospodarczym nie decydują wyłącznie dostępne zasoby i technologia. To także infrastruktura komunikacyjna i społeczna, a przede wszystkim jakość kapitału ludzkiego i społecznego. Rozwój przedsiębiorczości w dużej mierze uzależniony jest od umiejętności współpracy. Sektor prywatny może stanowić istotną siłę napędową nie tylko przy wdrażaniu priorytetów Dziedziny I – Konkurencyjna i innowacyjna

gospodarka, ale również powinien być włączany w realizację zadań z zakresu kształcenia, edukacji i prowadzenia badań naukowych oraz wzmocnienia kapitału ludzkiego (Dziedzina II) oraz rozwoju energetyki i zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego regionu, zwłaszcza w zakresie nowatorskich rozwiązań wymagających dostępu do innowacyjnych metod i technologii (Dziedzina IV).

3. Sektor społeczny (organizacje społeczne, podmioty i instytucje związane z sektorem pozarządowym, podmioty ekonomii społecznej, podmioty aktywizacji społecznej, rady społeczne, partnerstwa sektorowe)

W tej kategorii umieszczone są organizacje pozarządowe (społeczne), będące ważnym elementem budowy i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz kapitału społecznego całego regionu, które dynamizują procesy rozwoju społeczno-gospodarczego. W kontekście przyszłości województwa podkarpackiego niezbędne jest zaangażowanie się władz zarówno regionalnych, jak i lokalnych oraz podmiotów gospodarczych, instytucji otoczenia biznesu, ośrodków naukowych i badawczych we współpracę z podmiotami pozarządowymi. Współpraca jest bowiem kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego. Sieci i partnerstwa stanowią podstawę koncepcji *new public governance*, obejmującej zarządzanie wielopoziomowe i wielopodmiotowe. Podmioty sektora społecznego mogą okazać się szczególnie ważne w przypadku Dziedziny II – Kapitał ludzki i społeczny.

4. Sektor nauki, szkolnictwa wyższego, B+R (prywatne i publiczne uczelnie wyższe, ośrodki doskonalenia kadr, instytuty i ośrodki badawcze, centra transferu technologii, wyspecjalizowane laboratoria, inkubatory technologiczne, stowarzyszenia oraz firmy badawcze i badawczo-rozwojowe)

Podmioty tej sfery odgrywają coraz większą rolę w rozwoju regionalnym, którego dynamika jest silnie zależna od zasobów wiedzy, innowacyjności i kreatywności przejawiających się zarówno w sferze gospodarki, jak i administracji, kultury i szerszych stosunków społecznych. System realizacji Strategii musi uwzględniać kluczowe wymogi współczesnych procesów cywilizacyjnych, opisywane hasłami takimi jak gospodarka wiedzy, społeczeństwo informacji, rozwój inteligentny czy region uczący się. Z tego punktu widzenia podmioty – publiczne, prywatne, społeczne i międzysektorowe – angażujące się w zaawansowaną działalność szkoleniowo-edukacyjną, naukową i badawczo-rozwojową stanowią kluczowy zasób i atut polityki rozwoju we wszystkich obszarach strategicznej interwencji, a zwłaszcza Dziedziny I – Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, ale również założeń przyjętych w priorytetach Dziedziny II – Kapitał ludzki i społeczny, Dziedziny III – Sieć osadnicza oraz Dziedziny IV – Środowisko i energetyka.

Instrumenty wdrożeniowe

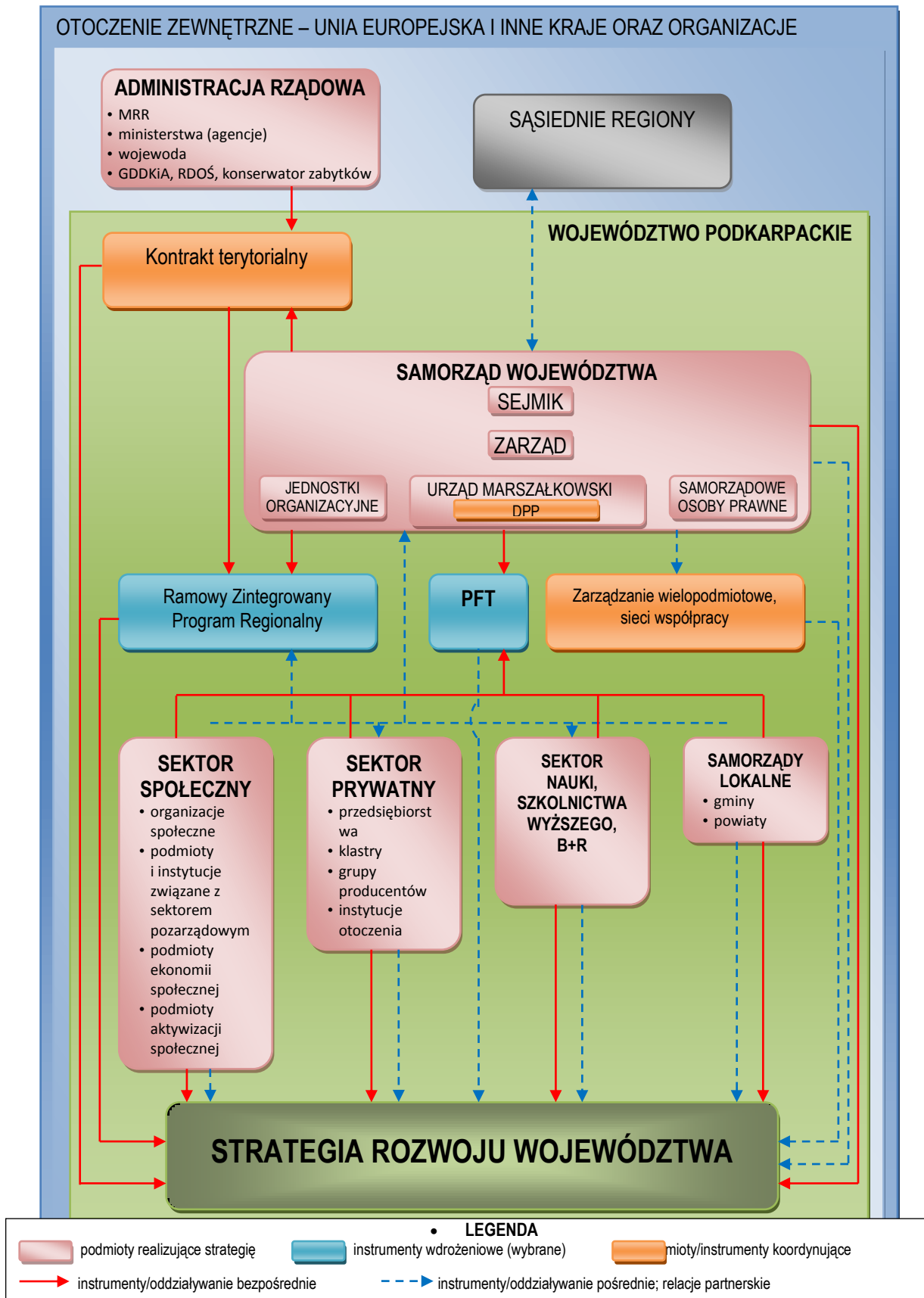
Nowe podejście do realizacji polityki rozwoju regionalnego, związane z zaangażowaniem większej liczby partnerów, daje większe możliwości w zakresie wykorzystania instrumentów. W katalogu instrumentów realizacji Strategii znajdują się:

- 1. Ramowy Zintegrowany Program Regionalny** – określający sposób koordynowania i integrowania działań realizowanych na rzecz regionu przez różne podmioty publiczne. Dotyczy działań finansowanych ze środków unijnych i krajowych. Odzwierciedla powiązanie dziedzin, priorytetów i działań strategicznych, uwzględnia wszystkich uczestników procesu realizacji programu oraz obejmuje wszystkie aspekty jego realizacji,
- 2. Podkarpackie Forum Terytorialne (PFT)** – pełniące funkcje koordynacyjne i monitorująco-ewaluacyjne – płaszczyzna dyskusji o kierunkach rozwoju regionu, wymiany informacji i doświadczeń między interesariuszami polityki regionalnej z terenu województwa. Szczególnym zadaniem PFT jest kształtowanie koncepcji rozwoju regionu, analiza przebiegu i rezultatów wdrażania strategii tego rozwoju, ich ocena, a także wnioskowanie do organów samorządu województwa w kwestii zmian w zakresie priorytetów i procedur realizacji strategii.
- 3. Programy operacyjne** – stanowią podstawowe narzędzie wdrażania interwencji z dofinansowaniem funduszy unijnych. Dla zaktualizowanej Strategii istotne znaczenie będą odgrywać programy związane z nową perspektywą finansową UE (2014–2020), w której wsparcie udzielane będzie w ramach funduszy Wspólnych Ram Strategicznych (WRS), tj. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), Europejskiego Funduszu na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR).
- 4. Instrumenty prawno-administracyjne i planistyczne:** m.in. plan zagospodarowania przestrzennego województwa, studia uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o

środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia, plany gospodarki odpadami, programy wojewódzkie, regionalne strategie branżowe, strategie rozwoju lokalnego, plany rewitalizacji itp.

5. **Instrumenty finansowe:** m.in. wieloletnie prognozy finansowe, pomoc finansowa udzielana jednostkom samorządu terytorialnego, partnerstwo prywatno-publiczne, preferencje podatkowe, inżynieria finansowa.
6. **Instrumenty informacyjno-promocyjne:** m.in. promocja zaktualizowanej Strategii we wszystkich środowiskach; wspieranie organizacyjne i finansowe szkoleń, kursów, kształcenia ustawicznego; organizowanie konferencji (również naukowych), spotkań; animowanie wydarzeń stanowiących platformę wymiany doświadczeń; zbliżania interesariuszy i tworzenie powiązań między nimi; wspieranie powstawania klastrów; organizowanie cyklicznych regionalnych forów gospodarczych; promocja walorów miejsc, ich szczególnych cech i potencjałów w kontekście rozszerzania funkcji obszarów wiejskich oraz rozwoju turystyki itp.

Rysunek 1. System realizacji *Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020. Aktualizacja na lata 2013-2020*

Mechanizmy i podmioty koordynujące

Zaangażowanie w realizację strategii wielu podmiotów ze wszystkich sektorów, oraz szeroki zakres działań, których podjęcie jest niezbędne dla osiągnięcia założonych celów powoduje, że dużym wyzwaniem staje się koordynacja. Główny ciężar spoczywa na samorządzie województwa, jako podmiocie odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionalnego, jednak niezbędne jest zaangażowanie innych podmiotów oraz wykorzystanie instrumentów ułatwiających osiągnięcie pożądanych efektów:

- 1. Samorząd województwa** – kluczowym podmiotem koordynującym wdrażanie strategii rozwoju województwa podkarpackiego jest odpowiednia komórka organizacyjna Urzędu Marszałkowskiego – Departament Strategii i Planowania Przestrzennego (DPP). Do zadań tego departamentu należy koordynacja działań zmierzających do realizacji strategii na poziomie urzędu marszałkowskiego, monitorowanie postępów we wdrażaniu strategii oraz udział w przygotowaniu mandatu negocjacyjnego województwa w zakresie kontraktu terytorialnego. W ramach departamentu mieści się Regionalne Obserwatorium Terytorialne (ROT) oraz oddział zajmujący się obsługą Podkarpackiego Forum Terytorialnego. Ponadto DPP – poprzez działania ROT – departament stanowi zaplecze informacyjne dla podmiotów uczestniczących w realizacji strategii, jak też sam uczestniczy w tym procesie jako komórka wspomagająca relacje innych departamentów z podmiotami zewnętrznymi. Jest więc komórką organizacyjną urzędu, pełniącą funkcję węzła w sieci partnerów działających na rzecz wdrożenia strategii rozwoju województwa. W strukturze urzędu marszałkowskiego, istotną rolę odgrywa ponadto Departament Rozwoju Regionalnego odpowiedzialny za opracowanie i koordynację realizacji zintegrowanego regionalnego programu operacyjnego oraz kontraktu regionalnego.
- 2. Kontrakt terytorialny** – nowy instrument wdrażania i koordynacji polityki regionalnej, zapewniający dostosowanie interwencji sektorowych do potrzeb regionalnych poprzez zestawienie priorytetów krajowych z oczekiwaniami i uwarunkowaniami regionalnymi. Służyć ma temu uzgadnianie interwencji ukierunkowanych terytorialnie, realizowanych przez poszczególne resorty, na poziomie kraju, jak i poprzez proces negocjacji kontraktu na poziomie regionu. Kontrakt pozwoli na zapewnienie komplementarności interwencji przez realizację przedsięwzięć wspólnych dla rządu i samorządu, jak i przez integrację projektów o różnym charakterze (miękkich/twardych) w ramach jednego przedsięwzięcia¹⁶. Kontrakt terytorialny jest instrumentem koordynacji prowadzonych na terenie województwa działań rządu i samorządu w zakresie polityki rozwoju regionalnego.
- 3. Wielopodmiotowe i wielopoziomowe zarządzanie** – poważnym wyzwaniem jest koordynacja procesów rozwojowych w sytuacji rozproszonych zasobów, z którą obecnie samorząd ma do czynienia. Zasoby o których mowa mają zarówno charakter materialny (zasoby finansowe, materiałowe, ludzkie), jak i niematerialny (informacja, autorytet, kapitał społeczny). Realizacja Strategii wymaga integracji tych rozproszonych zasobów. Służyć temu ma zarządzanie wielopodmiotowe – proces łączenia dążeń różnych interesariuszy, w celu osiągnięcia ich synergii i wartości dodanej w postaci korzyści o charakterze publicznym. Zarządzanie wielopodmiotowe jest procesem negocjacji i zawierania kompromisów pomiędzy aktorami reprezentującymi różnorodne interesy i będących w posiadaniu rozmaitych zasobów, mieszczącym w sobie zarówno struktury formalne, jak i nieformalny wpływ¹⁷.

Monitoring i ewaluacja

Głównym celem systemu monitorowania i ewaluacji realizacji zaktualizowanej Strategii jest ocena stopnia, w jakim osiągane są jej cele strategiczne i operacyjne w przełożeniu na wskaźniki obrazujące uzyskane dzięki nim rezultaty mierzone zmianami zachodzącymi w jakości życia mieszkańców regionu. System ten ma realizować również inne ważne cele względem samorządu województwa i społeczności regionalnej, przede wszystkim: diagnostyczne, korekcyjne, prognostyczne, promocyjne i mobilizacyjne. Ma również przyczynić się do zaszczepienia kultury uczenia się w regionie, między innymi przez ułatwianie zrozumienia procesów

¹⁶ A. Reguński, J. Zawistowski, A. Żurawski, *Kontrakty terytorialne jako...*, s. 181.

¹⁷ L.E. Lynn, C.J. Heinrich, C.J. Hill, *Improving Governance...*, s. 10.

rozwojowych, wzmaganie poczucia identyfikacji ze Strategią i jej celami oraz wspomaganie efektu demonstracji przez wskazywanie i upublicznianie dobrych praktyk i sukcesów rozwojowych.

Zakłada się monitorowanie i ewaluację wskaźników produktu i wskaźników rezultatu przyjętych dla poszczególnych priorytetów SRW; za które odpowiada ROT we współpracy z Urzędem Statystycznym przy udziale reprezentantów regionalnego sektora nauki, badań i rozwoju (N+B+R) oraz ekspertów zewnętrznych.

W procesie monitoringu i ewaluacji wdrażania Strategii będą wykorzystywane standardowe narzędzia (analiza dokumentów, analizy ilościowe i jakościowe, benchmarking, panele ekspertów i interesariuszy, analizy sieciowe, sondaże, studia przypadków), jak i formy ewaluacji partycypacyjnej; samo-ewaluacji; aktywności obywatelskiej ukierunkowanej na nieprawidłowości i nadużycia.

Efekty prowadzonego monitoringu i ewaluacji będą prezentowane w raportach, obejmujących m.in. sprawozdanie z działań strategicznych, analizy i interpretacje wyników trendów rozwojowych społeczno-gospodarczych, rekomendacje dotyczące zmian merytorycznych i metodologicznych dotyczących realizacji Strategii i systemu monitoringu; prezentację „dobrych praktyk” oraz wykaz wskaźników, źródeł pozyskiwania danych.

Głównym elementem strukturalnym systemu monitorowania i ewaluacji jest Regionalne Obserwatorium Terytorialne województwa podkarpackiego, które ma za zadanie monitorowanie i ocenę całości interwencji publicznej mającej wpływ terytorialny w oparciu o utworzony system współpracy i wymiany informacji pomiędzy głównymi podmiotami publicznymi zaangażowanymi w realizację polityki rozwoju.

Cały system musi opierać się na sieci podmiotów współpracujących. Wśród tych podmiotów, obok instytucji zaangażowanych w system statystyki publicznej (Urząd Statystyczny) znajdują się podmioty publiczne uczestniczące w realizacji Strategii, a ponadto instytuty i centra badawcze, uniwersytety i inne szkoły wyższe oraz stowarzyszenia i organizacje pozarządowe ukierunkowane na działalność badawczą. Kryterium decydującym o włączeniu tego rodzaju podmiotów w strukturę systemu monitorowania i ewaluacji w województwie podkarpackim, koordynowanego przez ROT, jest dysponowanie przez nie wiedzą, doświadczeniem, informacjami i wynikami badań mogącymi wspomagać ocenę rezultatów działań prorozwojowych. Wkład tych podmiotów powinien jednocześnie być czynnikiem pobudzającym debatę dotyczącą kształtowania kierunków rozwoju regionalnego w przyszłości, co potwierdza konieczność ścisłego powiązania systemu monitorowania i ewaluacji realizacji zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020 z systemem komunikacji społecznej.

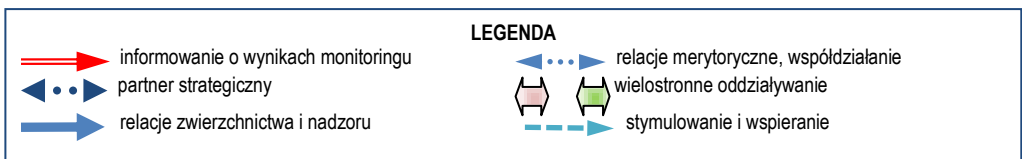
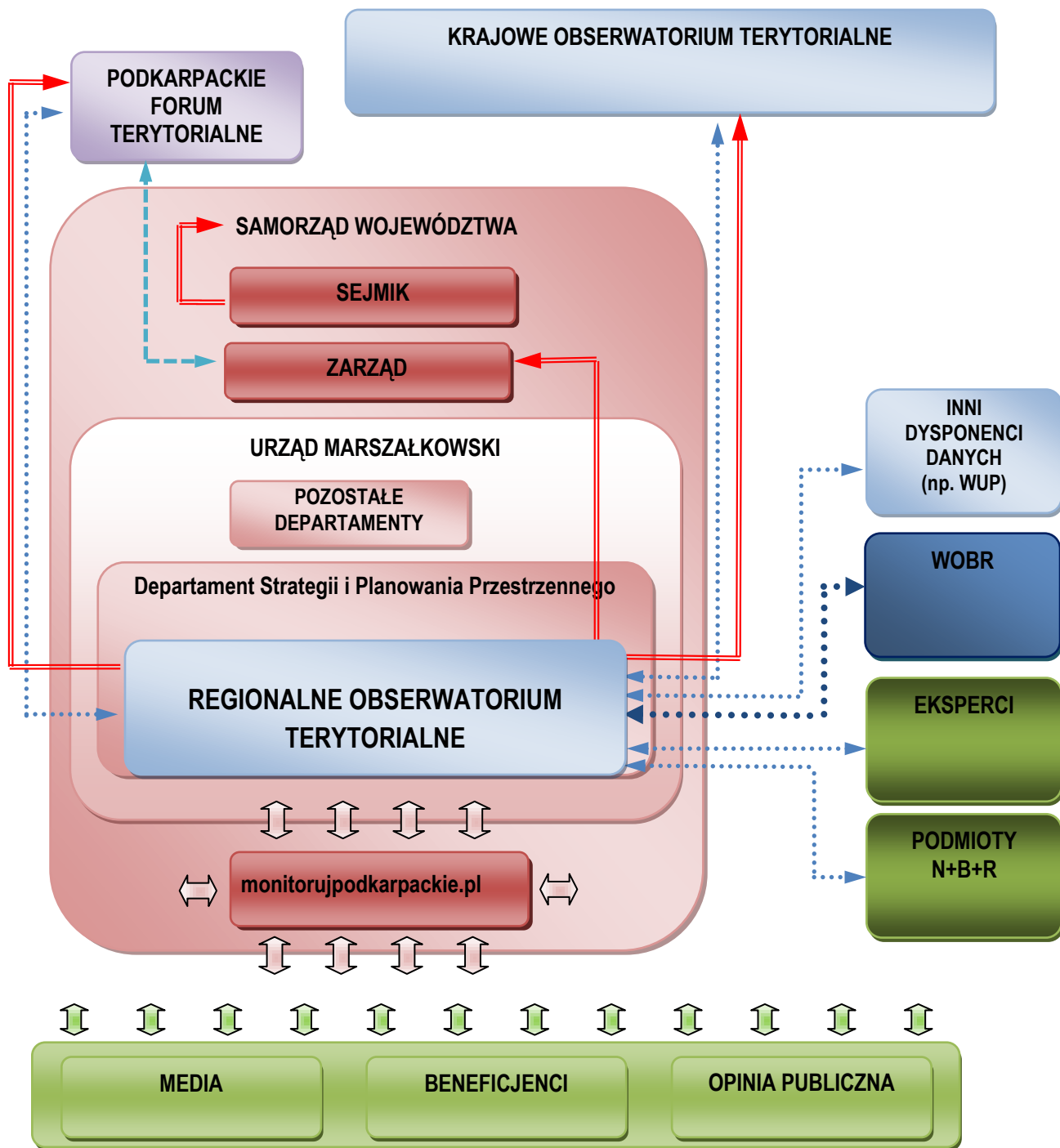
System monitorowania i ewaluacji zakłada iż ROT jest powiązany z Departamentem Strategii i Planowania Przestrzennego, w którego strukturze się znajduje. ROT współpracuje ponadto z pozostałymi departamentami Urzędu Marszałkowskiego. W ramach tych powiązań zachodzą dwukierunkowe interakcje, obejmujące współpracę merytoryczną, raportowanie i sprawozdawczość, wymianę danych i informacji, konsultacje, analizy, zalecenia i rekomendacje.

Do zadań ROT należy regularne przedstawianie informacji o przebiegu i wynikach monitoringu i ewaluacji postępów w realizacji celów zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020. Ponadto ROT realizuje zadania z zakresu bieżących analiz i badań zgodnie z potrzebami samorządu województwa, a ponadto rozwija komunikację społeczną dotyczącą postępów i efektów realizacji Strategii przy użyciu narzędzia informatycznego: www.monitorujpodkarpackie.pl, które wykorzystuje także do komunikowania się z partnerami, interesariuszami, beneficjentami i opinią publiczną.

Zakłada się, iż ROT jest powiązany z Podkarpackim Forum Terytorialnym (PFT), a powiązania te obejmują wymianę informacji i współpracę merytoryczną (w szczególności na bazie raportów o rozwoju województwa przygotowywanych przez ROT w cyklu rocznym i trzyletnim). Ponadto za pośrednictwem Zarządu Województwa i Dyrektora DPP, PFT może zwrócić formułować zalecenia i rekomendacje pod adresem ROT, który realizuje je w miarę swoich możliwości organizacyjnych i finansowych.

System monitoringu i ewaluacji przedstawiony na wykresie poniżej, ma umożliwić obserwację i analizę najważniejszych z punktu widzenia samorządu województwa procesów społeczno – gospodarczych zachodzących w regionie.

Rysunek 2. Podmioty zaangażowane w system monitoringu i ewaluacji *Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020*.

V.2. Ramy finansowe

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego obejmuje długoterminowe cele, których osiągnięcie przewiduje się do 2020 r. Ich skuteczna realizacja wiąże się nieodzownie z możliwościami finansowymi samorządu województwa oraz poszczególnych samorządów regionalnych. Utrudnieniem w konstruowaniu prognoz ram finansowych Strategii jest wciąż brak wiążących informacji dotyczących możliwości finansowych po 2013 roku, ponieważ większość, normujących tę kwestię dokumentów legislacyjnych nie została jeszcze skonstruowana. Z tych względów ramy finansowe aktualizowanej Strategii oparte zostały na orientacyjnych szacunkach.

Planuje się, iż nakłady finansowe przeznaczone na Strategię województwa pochodzić będą z:

1. europejskich funduszy strukturalnych przeznaczonych na realizację polityki spójności,
2. publicznych i prywatnych środków krajowych współfinansujących projekty realizowane ze środków unijnych,
3. środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i publicznych środków krajowych współfinansujących EFRROW,
4. środków pochodzących z tzw. „mechanizmów norweskich”,
5. środków jednostek samorządu terytorialnego województwa, składających się na ich potencjał inwestycyjny,
6. niewykorzystanych środków na realizację polityki spójności na lata 2007-2013.

Ad. 1 W przypadającej na okres realizacji Strategii kolejnej perspektywie programowania finansowego Unii Europejskiej obejmującej lata 2014 - 2020, ulegną zmianie zasady dot. finansowania polityki spójności oraz wykorzystywania środków finansowych pochodzących z europejskich funduszy strukturalnych. Jednak nadal zakłada się, iż w nowej perspektywie polityka spójności pozostanie jedną z najważniejszych polityk Unii Europejskiej.

Obecnie nie jest jeszcze ostatecznie zakończony proces decyzyjny w zakresie ustalenia ram finansowych budżetu UE na perspektywę lat 2014 – 2020, jednak w lutym 2013 r. Rada Europejska przyjęła wstępne ustalenia iż Polska w okresie 2014 – 2020 otrzyma łącznie 72,9 mld euro na realizację politykę spójności. Wstępny, szacunkowy podział tej alokacji środków zakłada, że na realizację celu 1 polityki spójności, w ramach funduszy strukturalnych dostępne będzie 47,304 mld euro, a dodatkowo, w ramach Funduszu Spójności przewidziano kwotę 20,28 mld euro. Na realizację celu 2 - Współpraca Terytorialna, przewiduje się środki w wysokości 0,485 mld euro. Wskazana wyżej kwota funduszy strukturalnych zostanie rozdysponowana pomiędzy programy krajowe i regionalne.

Województwo podkarpackie zaliczane zostało do grupy regionów Unii Europejskiej słabiej rozwiniętych (tzn. takich, w których wskaźnik PKB na 1 mieszkańca jest niższy niż 75 % średniej dla UE-27). Wstępnie zaproponowany podział środków przeznaczonych na poszczególne programy operacyjne zakłada iż, województwo podkarpackie otrzymałoby kwotę 1 744,1 mln euro, czyli więcej, jak w okresie 2007-2013, kiedy to w ramach realizacji RPO przyznano mu 1 136,31 mln euro dofinansowania ze środków EFRR oraz 367,5 mln euro ze środków EFS w ramach komponentu regionalnego PO KL. Komisja Europejska w projektach rozporządzeń przyjęła założenie, że w przypadku kategorii regionów mniej rozwiniętych, udział EFS w finansowaniu projektów musi być zaplanowany na poziomie co najmniej 25%, a zatem udział EFRR pozostaje na poziomie co najwyżej 75% środków. W przypadku województwa podkarpackiego wstępny podział alokacji funduszy strukturalnych zakłada iż kwota środków z EFRR wyniesie 1 296,1 mln euro, a z EFS 448 mln euro.

Ad. 2. Zakładając, że minimalne wymagane dofinansowanie projektów z krajowych środków publicznych wynosi 15%, kwota dofinansowania z krajowych środków publicznych do inwestycji realizowanych w województwie podkarpackim w ramach wyżej podanych funduszy europejskich tj. EFRR i EFS wynosiłaby odpowiednio 228,72 mln euro i 79,06 mln euro. Łącznie kwota dofinansowania z krajowych środków publicznych wynosiłaby 307,78 mln euro (środki krajowe będą pochodzić z budżetu państwa oraz z budżetu samorządu województwa).

Na temat obowiązku dofinansowania projektów ze środków prywatnych nie ma żadnych wskazań, zatem wobec braku innych wskazówek, biorąc pod uwagę że w ogólnych założeniach dotyczących polityki spójności realizowanej w Polsce w latach 2007-2013 planowany udział prywatnych środków wynosił 5 % łącznej sumy

finansowania wkładu unijnego i krajowego¹⁸, można przyjąć ostrożną prognozę dofinansowania funduszy województwa podkarpackiego ze środków prywatnych na takim samym poziomie, tj. w wysokości 102,59 mln euro.

Łącznie środki na realizację polityki spójności w województwie podkarpackim w latach 2014-2020, pochodzące z funduszy strukturalnych UE i współfinansowania ze środków publicznych i prywatnych wyniosłyby 2 154,47 mln euro.

Tabela 4. Szacunkowe środki przyznane dla województwa podkarpackiego na realizację polityki spójności w latach 2014-2020, na podstawie propozycji Rady Europejskiej (w mln euro)

Fundusze UE		Publiczne środki krajowe współfinansujące fundusze UE		Środki prywatne współfinansujące fundusze UE	Razem
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny		
1 296,1	448	228,72	79,06	102,59	2 154,47

Źródło: obliczenia własne.

Ad. 3. Oprócz dofinansowania ze środków Unii Europejskiej przyznanych w ramach realizacji polityki spójności, województwo podkarpackie może także liczyć na wsparcie z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w ramach realizacji wspólnej polityki rolnej. Założenia co do przyszłej unijnej wspólnej polityki rolnej, podobnie jak w przypadku polityki spójności, nie są jeszcze ostatecznie znane. Także w tej kwestii szacunki dotyczące dostępnych źródeł finansowania z konieczności muszą być oparte jedynie na propozycjach unijnych, udostępnianych w formie wstępnych założeń i nie określających szczegółowych pułapów środków dla poszczególnych krajów i regionów.

Wspólna Polityka Rolna ma zostać oparta na II filarach. Filar I ma obejmować płatności bezpośrednie dla rolników, a także pomoc w przypadku szczególnych zakłóceń na rynku. Filar II dotyczy rozwoju obszarów wiejskich¹⁹. Na lata 2014-2020 wstępnie proponuje się przyznanie na działania realizowane w I filarze 317,2 mld euro, a w II filarze 101,2 mld euro. Uzupełnieniem do tych dwóch filarów ma być dodatkowa kwota w wysokości 17,1 mld euro.

Wobec braku informacji na temat przewidywanego podziału środków na poszczególne kraje i regiony, szacunki dla województwa podkarpackiego przeprowadzono, przy założeniu, że jego udział w EFRROW będzie kształtował się na relatywnie podobnym poziomie jak w okresie 2007-2013.

Na lata 2014-2020 zakłada się wsparcie z EFRROW na rzecz rozwoju obszarów wiejskich dla całej Unii Europejskiej na poziomie 96 mld euro. Szacunkowa pula środków przypadająca dla województwa podkarpackiego z EFRROW w latach 2014-2020 wynosi zatem 721,07 mln euro, przy założeniu podobnego algorytmu podziału środków, jak w poprzednim okresie programowania. W ramach wspierania rozwoju obszarów wiejskich regiony słabiej rozwinięte korzystać będą z wyższych stawek dofinansowania, które może sięgać 85 %. Szacunkowa kwota dofinansowania ze środków publicznych współfinansujących projekty realizowane w ramach EFRROW wyniesie zatem 127,24 mln euro. Łączna kwota środków na wsparcie obszarów wiejskich oszacowana została na kwotę 848,32 mln euro.

¹⁸ Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2007.

¹⁹ informacje na podstawie Wniosku Komisji Europejskiej ws. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), KOM(2011) 627, 2011/0282 (COD), 12.10.2011, Bruksela.

Ad. 4. Odrębnym, potencjalnym źródłem finansowania strategii rozwoju województwa są środki dostępne w ramach tzw. mechanizmów norweskich, czyli Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W latach 2009-2014 w ramach pierwszej edycji tych mechanizmów finansowych Polska otrzymała 533,51 mln euro, co pozwoliło na zrealizowanie ponad 1400 projektów²⁰. Na projekty realizowane w województwie podkarpackim przypadła kwota 4,09 mln euro. W drugiej edycji przewidzianej na lata 2009-2014 przyznano Polsce środki na nieco wyższym poziomie, tj. w wysokości 578,1 mln euro. Można założyć, że województwo podkarpackie będzie beneficjentem mechanizmów norweskich także w ich drugiej edycji. Przy założeniu, że kwoty dofinansowania z tych mechanizmów będą nieco wyższe niż w pierwszej edycji można szacować, że województwo podkarpackie będzie mogło liczyć na ok. 5,3 mln euro z przeznaczeniem głównie na rozwój kultury i kapitału ludzkiego.

Ad. 5. Potencjał inwestycyjny jednostek samorządu terytorialnego wskazuje ile środków finansowych będą one mogły przeznaczyć z dochodów własnych oraz zobowiązań na działania związane z rozwojem regionalnym i lokalnym, czyli na realizację Strategii rozwoju województwa. Wyliczenia potencjału własnego oraz inwestycyjnego dokonano na bazie prognoz poszczególnych składników dochodów i wydatków jednostek samorządu terytorialnego. Do analiz przyjęto, iż potencjał własny stanowi suma dochodów i wolnych środków finansowych pomniejszona o wydatki zmniejszające potencjał własny. Dochody to suma dochodów własnych, majątkowych, dotacji celowych z budżetu państwa oraz subwencji. Składniki dochodów własnych są zróżnicowane w zależności od szczebla samorządu terytorialnego. Najszersze są w przypadku gmin i stanowią je: udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych, udziały w podatku dochodowym od osób prawnych, podatek rolny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, podatek od czynności cywilnoprawnych, dochody z majątku oraz pozostałe dochody własne. Wydatki zmniejszające potencjał własny to natomiast wydatki bieżące (wynagrodzenia wraz z pochodnymi oraz pozostałe wydatki), koszt obsługi i spłat zadłużenia, dotacje, świadczenia na rzecz osób fizycznych oraz inwestycje kontynuowane i odtworzeniowe.

Tak wyliczony potencjał własny jednostek samorządu terytorialnego, po powiększeniu o wartość nowego zadłużenia i pomniejszeniu o spłaty zadłużenia stanowi potencjał inwestycyjny jaki może być przeznaczony przez JST na realizację strategii rozwoju województwa. Dochody JST nie uwzględniają środków z budżetu UE.

Od 2014 r. wejdzie w życie nowe ograniczenie poziomu zadłużenia JST (tzw. indywidualny wskaźnik zadłużenia JST oparty na nadwyżce operacyjnej), które zastąpi obecnie obowiązujący limit poziomu długu i wypłat na obsługę długu. Według prognozy długookresowej w całym analizowanym okresie 2012-2020 potencjał własny wszystkich jednostek samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego (województwo, powiaty, gminy) wzrośnie. Nie będzie to jednak wzrost duży. Średnio wyniesie on 2,0% rocznie. Również potencjał inwestycyjny wszystkich jednostek wzrośnie. Szacuje się, że średnioroczny wzrost potencjału inwestycyjnego wszystkich JST województwa podkarpackiego wyniesie 4,1%, co na koniec analizowanego okresu da łączną kwotę 10.729 mln zł tj. 2 599,4 mln euro.

---

²⁰ informacje Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, www.mrr.gov.pl

Tabela 5. Potencjał inwestycyjny jednostek samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego w latach 2012-2020²¹ w złotych.

lata	Województwo		Powiaty		Gminy		Miasta na prawach powiatu		Suma	
	Potencjał własny ²²	Potencjał inwestycyjny ²³	Potencjał własny	Potencjał inwestycyjny	Potencjał własny	Potencjał inwestycyjny	Potencjał własny	Potencjał inwestycyjny	Potencjał własny	Potencjał inwestycyjny
2012	186019364,03	245051116,80	98380409,00	169508744,00	363940473,00	343897314,00	209553160,00	246569689,00	857893406,03	1005026863,80
2013	200982047,17	264060942,41	91871715,00	167678529,00	366980351,00	358401446,00	220351752,00	261739394,00	880185865,17	1051880311,41
2014	216495365,84	283810303,27	82570989,00	163172493,00	367050990,00	370501537,00	231493844,00	277499245,00	897611188,84	1094983578,27
2015	233268112,00	305090776,58	72081120,00	157725199,00	366486363,00	382681843,00	243493998,00	294406554,00	915329593,00	1139904372,58
2016	251757623,19	328346502,28	61327347,62	152311564,89	365645028,59	395253389,59	256312737,91	312394307,66	935042737,31	1188305764,42
2017	271369221,88	352988168,88	48179695,71	144707567,59	362680760,15	406431346,33	269873729,47	331432109,30	952103407,21	1235559192,10
2018	292779686,92	379734176,53	34094962,10	136473380,67	359081423,62	417765280,55	284431968,94	351784844,25	970388041,58	1285757682,00
2019	315933522,01	408524219,41	18426568,91	126939354,79	354025025,97	428439464,95	299924523,99	373398983,53	988309640,88	1337302022,68
2020	340870240,20	439424277,74	726048,11	115659610,89	347302006,84	438314657,92	316470470,63	396426312,35	1005368765,78	1389824858,90
2012-2020	2309475183,24	3007030483,90	507658855,45	1334176443,83	3253192422,17	3541686279,34	2331906184,94	2845651439,09	8402232645,80	10728544646,16
2012-2020 mln zł	2309	3007	5077	1334	3253	3541	2332	2846	8402	10729

²¹ Źródło: Ramy finansowe zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020, Rzeszów 2012

²² Potencjał własny stanowi suma dochodów (dochodów własnych, majątkowych, dotacji celowych z budżetu państwa oraz subwencji) oraz wolnych środków finansowych pomniejszona o wydatki zmniejszające potencjał własny (wydatki bieżące, koszt obsługi i spłat zadłużenia, dotacje, świadczenia na rzecz osób fizycznych oraz inwestycje kontynuowane i odtworzeniowe).

²³ Potencjał inwestycyjny stanowi suma potencjału własnego jednostek samorządu terytorialnego oraz wartości nowego zadłużenia pomniejszona o spłaty zadłużenia.

Ad. 6. Do wielkości środków pochodzących z funduszy europejskich należy doliczyć ponadto kwoty niewykorzystane jeszcze w ramach wsparcia przyznanego dla regionu podkarpackiego na realizację polityki spójności w latach 2007-2013. Na ten okres przewidziano dla regionu 1 198,8 mln euro z funduszy europejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego. Z informacji Ministerstwa Rozwoju Regionalnego²⁴ wiadomo, że poziom wykorzystania alokacji dostępnej w ramach RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013, biorąc pod uwagę wartość projektów, na które podpisano umowy o dofinansowanie, wyniósł 88,1 % (stanu na koniec listopada 2012 r.). Z powyższego wynika, że do wykorzystania pozostało 142,42 mln euro z funduszy europejskich.

Wartość szacowanych dostępnych środków na realizację strategii rozwoju województwa w latach 2012 – 2020 łącznie wyniesie 5 749,89 mln euro.

Na kwotę 5 749,89 mln euro szacowanych dostępnych środków składają się wyżej wskazane: udziały pochodzące z europejskich funduszy strukturalnych przeznaczone na realizację polityki spójności (1 744,1 mln euro tj. 1 296,1 mln euro z EFRR oraz 448 mln euro z EFS), publiczne i prywatne środki krajowe współfinansujące projekty realizowane ze środków unijnych (410,37 mln euro w tym 307,78 mln euro - publiczne środki krajowe oraz 102,59 mln euro - prywatne środki krajowe), środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i publiczne środki krajowe współfinansujące EFRROW (848,3 mln euro w tym 721,1 mln euro pochodzące z EFRROW oraz 127,2 mln euro – publiczne środki krajowe), środki z tzw. „mechanizmów norweskich” (5,3 mln euro), środki jednostek samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego składające się na ich potencjał inwestycyjny (2 599,4 mln euro) oraz niewykorzystane środki z funduszy europejskich na realizację polityki spójności na lata 2007-2013 (142,42 mln euro).

Podział środków na poszczególne dziedziny działań strategicznych województwa podkarpackiego.

Propozycja podziału środków finansowych, dostępnych dla województwa podkarpackiego w latach 2012 - 2020 na poszczególne dziedziny strategiczne opracowana została przy uwzględnieniu potrzeb regionu, możliwości wykorzystania jego potencjału, dotychczasowych doświadczeń, założeń odnośnie przyszłej polityki regionalnej a także wytycznych, co do preferowanych zasad podziału dostępnych środków finansowych, sformułowanych na szczeblu unijnym i krajowym.

Ostatecznie podział środków na poszczególne dziedziny działań strategicznych przedstawia się następująco:

- Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka – 23 %
- Kapitał ludzki i społeczny – 21 %
- Sieć osadnicza – 37 %
- Środowisko i energetyka – 19 %.

Dokonując podziału środków na poszczególne dziedziny strategiczne województwa podkarpackiego uwzględniono m.in. propozycje Komisji Europejskiej dotyczące przyszłej perspektywy finansowej oraz propozycje wytycznych wskazujących na jakie cele mogą być przeznaczane środki z funduszy strukturalnych.

Wykorzystanie środków EFRR obwarowano pewnymi warunkami, co do podziału środków tego funduszu pomiędzy poszczególne projekty. Regiony słabiej rozwinięte będą zobligowane do przeznaczenia co najmniej 50 % alokacji na projekty związane ze:

- zwiększaniem efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii (co najmniej 6%),
- wspieraniem konkurencyjności MŚP,
- rozwojem innowacji.

Przyszła polityka spójności kładzie ponadto duży nacisk na zrównoważony rozwój obszarów miejskich i w związku z tym obliuguje wszystkie regiony do wykorzystania co najmniej 5 % środków EFRR w tym obszarze. Pozostałe 45 % pozostaje do dowolnego rozdysponowania.

²⁴ Wykorzystanie środków UE w ramach Strategii wykorzystania Funduszu Spójności na lata 2004-2006 oraz Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013, grudzień 2012, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.

Za pomocą środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Społecznego przewiduje się osiągnięcie celu jakim jest zmniejszenie liczby bezrobotnych, zwłaszcza wśród osób młodych oraz zmniejszenie rozmiarów wykluczenia społecznego. Realizacja projektów finansowanych przez EFS koncentrować będzie się na czterech zasadniczych aspektach: promowaniu zatrudnienia i mobilności zawodowej, inwestowaniu w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie, promowaniu włączenia społecznego i na walce z ubóstwem, wzmocnieniu potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej. Dla zwiększenia skoncentrowania tematycznego zaleca się, aby co najmniej 20 % środków EFS było przeznaczonych na działania z zakresu włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa, skierowane do grup znajdujących się w najtrudniejszym położeniu, żyjących na marginesie społeczeństwa.

Również Ministerstwo Rozwoju Regionalnego uwzględniając zmiany w zakresie priorytetów przyszłej polityki spójności oraz zasad dotyczących podziału dostępnych środków finansowych opracowało propozycje podziału dostępnych środków w układzie tematycznym²⁵, które mają charakter wstępnej propozycji struktury udziału poszczególnych celów w całości alokacji na lata 2014-2020. Główny akcent położono na rozwój innowacyjności, edukacji i technologii cyfrowych. W związku z tym w stosunku do obecnej alokacji środków europejskich (w latach 2007-2013), zaproponowano na kolejny okres programowania (2014-2020) przeznaczenie znacznie większej części środków na działania związane ze wspieraniem badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji, tj. od 15,4 % do 19,0 % dostępnej alokacji. Proponuje się także przeznaczenie stosunkowo większego niż dotychczas wsparcia w obszarze wspierania przejścia na gospodarkę niskoemisyjną (4,8 % - 9,3 % dostępnej alokacji) a także w dziedzinie wspierania zatrudnienia i mobilności pracowników (4,4 % - 5,6 %) oraz wspierania włączenia społecznego i walki z ubóstwem (1,3 % - 1,5%).

W odniesieniu do dziedzin działań strategicznych i priorytetów tematycznych województwa podkarpackiego można przyjąć, że w pierwszej dziedzinie – Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka zawierają się cele tematyczne związane z wspieraniem badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji oraz podnoszeniem konkurencyjności MŚP, na które łącznie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego proponuje przyznanie między 17,9 % a 23,0 % środków dostępnych w ramach dofinansowania unijnego. Druga dziedzina działań strategicznych województwa podkarpackiego – Kapitał ludzki i społeczny, obejmuje cele tematyczne odnoszące się do wspierania zatrudnienia i mobilności pracowników, włączenia społecznego, walki z ubóstwem i inwestowania w szeroko pojętą edukację ochronę zdrowia oraz sport. Sugestia Ministerstwa Rozwoju Regionalnego wskazuje na przyznanie na te cele od 19,2 % do 23,3 % środków. Trzecia dziedzina działań strategicznych – Sieć osadnicza, obejmuje zwiększenie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych, rozwój infrastruktury transportowej, promowanie zrównoważonego transportu oraz politykę rozwoju miast i obszarów wiejskich. Na cele te założono od 33,3 % do 38,5 % alokacji. Ostatniej dziedzinie działań strategicznych – Środowisko i energetyka, odpowiadają cele tematyczne związane ze wspieraniem przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, dostosowaniem do zmian klimatycznych, ochroną środowiska naturalnego i wspieraniem efektywności wykorzystania zasobów, na co przewiduje się od 16,9 % do 23,7 % dostępnych środków.

Przy dokonaniu podziału środków na realizację strategii zwrócono także uwagę na inne zalecenia Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, nawiązujące do celów zawartych w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Głoszą one, aby przy konstruowaniu zasad finansowania polityki regionalnej w strategii rozwoju, dokonać takich szacunków podziału dostępnych środków, aby 63 % było przeznaczonych na realizację celu 1 określonego w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR), 30 % odpowiadało priorytetom celu 2 KSRR, a 7 % wpisywało się w działania celu 3 KSRR²⁶.

Analiza KSRR oraz aktualizacji strategii prowadzi do wniosku, iż cel 1 KSRR – (Konkurencyjność) - realizowany jest we wszystkich dziedzinach działań strategicznych strategii województwa podkarpackiego. Z kolei cel 2 KSRR (Spójność) wpisuje się w dziedziny: – Kapitał ludzki i społeczny oraz - Sieć osadnicza. Zadania realizowane w ramach pierwszej z wymienionych dziedzin dotyczyć będą w szczególności rozwoju usług edukacyjnych i

²⁵ Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – uwarunkowania strategiczne, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, www.mrr.gov.pl.

²⁶ Aktualizacja strategii rozwoju województwa z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych. Przewodnik. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, maj 2011, Warszawa.

szkoleniowych, medycznych, komunikacyjnych, komunalnych i kulturalnych. Działania przypisane do dziedziny Sieć osadnicza odnosić się będą do restrukturyzacji i rewitalizacji miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze, przewyższania niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych oraz zwiększania dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności. Nadto cel 3 KSRR (Sprawność) wpisuje się w całości w ww. dziedzinę działań strategicznych województwa podkarpackiego tj. w Kapitał ludzki i społeczny.

Dokonując propozycji podziału środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz środków współfinansujących działania finansowane w ramach tego funduszu, wykorzystano wnioski wynikające z analizy sposobu finansowania działań rozwojowych realizowanych w ramach obowiązującego w latach 2007-2013 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Środki objęte tym programem są wydatkowane na działania realizowane w ramach czterech osi. Na oś 1 – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego przeznaczono 42,7 % dostępnych środków. Udział osi 2 – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich wynosi 30,9 %. Na oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej przyznano 10,3 % środków, a na oś 4 – Leader, przekazano 4,6 %. Dodatkowo 1,5 % środków przeznaczono na Pomoc techniczną. Można przyjąć, że oś 1 PROW odpowiada pierwszej dziedzinie działań strategicznych wyznaczonych w strategii rozwoju województwa podkarpackiego, oś 2 wpisuje się w działania czwartej dziedziny działań strategicznych, oś 3 odpowiada zadaniom z zakresu trzeciej dziedziny działań strategicznych, natomiast oś 4 wpisuje się w zadania z zakresu drugiej dziedziny działań strategicznych.

Pomocne, w podjęciu decyzji o podziale dostępnych środków finansowych były również wnioski wynikające z analizy sposobu finansowania działań rozwojowych realizowanych w ramach obowiązującego w latach 2007-2013 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego, ponieważ dostarczyły one informacji na temat uznanych obecnie za ważne aspektów rozwoju.

Z szacunkowej łącznej wartości nakładów finansowych przeznaczonych na realizację Strategii rozwoju województwa w latach 2012 – 2020 wynoszącej 5 749,89 mln euro – kwota 2 127,46 mln euro (tj. 37% łącznej wartości nakładów) zostanie przeznaczona na dziedzinę pt. Sieć osadnicza. Kolejną pod względem przewidzianej wartości nakładów dziedziną jest Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, na którą przewidziano nakłady w wysokości 1 322,47 mln euro (23%). Niewiele mniej środków zaplanowanych zostało na dziedzinę Kapitał ludzki i społeczny – 1 207,48 mln euro (21%). Wartość 1092,48 mln euro (19%) została przypisana dziedzinie Środowisko i energetyka.

Tabela 6. Podział środków na finansowanie poszczególnych dziedzin działań strategicznych Strategii rozwoju województwa podkarpackiego (w mln euro)

Dziedziny działań strategicznych	Łączna kwota środków	Udział poszczególnych dziedzin w całości finansowania (w%)	W tym										
			Fundusze UE i środki współfinansujące projekty z funduszy UE przeznaczonych na realizację polityki spójności						Udział poszczególnych dziedzin w całości finansowania ze środków funduszy unijnych i współfinansujących środki unijne w ramach realizacji polityki spójności (w%)	Środki na wsparcie rozwoju obszarów wiejskich		Potencjał inwestycyjny jednostek samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego	„mechanizmy norweskie”
			Fundusze UE		Publiczne środki krajowe współfinansujące fundusze UE		Środki prywatne współfinansujące fundusze UE	Niewykorzystane środki na realizację polityki spójności na lata 2007-2013		Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich	Publiczne środki krajowe współfinansujące Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich		
			Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny							
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	1322,5	23,0	383,7	0,0	67,7	0,0	32,8	25,8	22	310,6	54,8	447,1	0,0
Kapitał ludzki i społeczny	1207,5	21,0	5,5	448	0,9	79,1	18,6	3,4	24	35,9	6,3	605,1	4,7
Sieć osadnicza	2127,4	37,0	575,5	0,0	101,6	0,0	31,3	86,5	35	149,1	26,3	1156,5	0,6
Środowisko i energetyka	1092,5	19,0	331,4	0,0	58,5	0,0	19,9	26,7	19	225,5	39,8	390,7	0,0
Razem	5749,9	100,0	1296,1	448	228,7	79,1	102,6	142,4	100	721,1	127,2	2599,4	5,3

VI. WNIOSKI Z OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii została opracowana zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.). Zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w prognozie został uzgodniony z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym oraz Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Rzeszowie.

Celem opracowania prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii jest: m.in. identyfikacja możliwych do określenia skutków środowiskowych realizacji kierunków działań określonych w ramach zidentyfikowanych priorytetów, ustalenie czy realizacja celów, kierunków działań sprzyja ochronie środowiska przyrodniczego i zrównoważonemu rozwojowi województwa podkarpackiego.

Z analiz zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko projektu Strategii rozwoju województwa wynikają następujące wnioski:

- Szczegółowe skutki oddziaływania poszczególnych przedsięwzięć realizowanych w ramach kierunków działań zdefiniowanych w projekcie Strategii, są przedmiotem osobnej procedury oddziaływania prowadzonej na etapie projektowania inwestycji.
- Prognoza jest dokumentem wspierającym proces decyzyjny i procedurę konsultacji projektu Strategii. Wskazuje na możliwe negatywne skutki realizacji projektu Strategii oraz przedstawia zalecenia dotyczące przeciwdziałania ewentualnym niekorzystnym oddziaływaniom na środowisko, a także przedstawia sposoby ich minimalizacji.
- Projekt Strategii jest zgodny ze Strategią Rozwoju Kraju i odpowiada aktualnie obowiązującym wymaganiom stawianym tego typu dokumentom.
- Projekt Strategii jest dokumentem ogólnym, w którym zawarte są zamierzenia określone i pogrupowane w następujących dziedzinach działań strategicznych: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, Kapitał ludzki i społeczny, Sieć osadnicza oraz Środowisko i energetyka.
- Pomimo oddziaływania Strategii w sensie transgranicznym, na obecnym etapie nie przewiduje się możliwości znaczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko. Nie przewiduje się by oddziaływania, np. poszczególnych odcinków tras komunikacyjnych powodowały znaczące oddziaływania na środowisko o zasięgu wykraczającym poza granice województwa.
- Realizując zapisy projektu Strategii należy przede wszystkim:
  - zachować spójność i integralność obszarów Natura 2000 (wyznaczonych oraz ważnych dla Wspólnoty),
  - unikać tworzenia barier dla przemieszczających się zwierząt oraz prawidłowego funkcjonowania układów przyrodniczych,
  - ograniczać presję inwestycyjną na tereny najcenniejsze pod względem przyrodniczym,
  - wykluczać, lub w uzasadnionych przypadkach ograniczać, fragmentację środowiska do niezbędnego minimum,
  - zapewniać drożność korytarzy ekologicznych oraz szlaków migracyjnych zwierząt.
- Prawdopodobne jest, iż realizacja części działań, w szczególności przewidzianych w ramach dziedziny działań strategicznych: Środowisko i energetyka, spowoduje trwałe zmiany i przekształcenia środowiska w wymiarze lokalnym, ale efekt ekologiczny ich realizacji będzie pozytywny w dłuższym horyzoncie czasowym i w wymiarze ponadlokalnym (np. działania w ramach priorytetu 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków).
- Z przeprowadzonej analizy wynika, że najbardziej korzystna dla środowiska i zdrowia ludzi będzie realizacja następujących kierunków działań: 1.2.1., 1.2.2., 1.2.3., 1.5.1., 1.5.2., 1.5.3., 2.1.1., 2.1.2., 2.1.3., 2.2.1., 2.2.3., 2.4.1., 2.4.3., 3.3.4., 3.5.4., 4.2.1., 4.2.4., 4.3.2., 4.3.4.
- Najwięcej potencjalnie negatywnych oddziaływań na środowisko będzie wiązać się z realizacją kierunków działań: 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.5.3. Oddziaływanie negatywne na środowisko będzie

związane z realizacją zamierzonych przedsięwzięć, które będą związane robotami budowlanymi w terenach, które nie są jeszcze zainwestowane.

- Skala przedsięwzięć zaproponowanych do realizacji w ramach projektu Strategii ma przede wszystkim charakter regionalny, a ewentualne, prognozowane oddziaływanie powodowane ich realizacją, będzie miało przeważnie zasięg lokalny.
- Nie stwierdzono, aby w projekcie Strategii była przewidywana realizacja takich przedsięwzięć, których budowa i funkcjonowanie może powodować oddziaływania transgraniczne.
- Funkcjonowanie zrealizowanych już działań będzie korzystnie wpływać na stan środowiska i zdrowie ludzi, zwłaszcza, gdy stosowane będą najnowsze technologie oraz „dobre praktyki”, niemniej jednak pozytywnych zmian należy spodziewać się w dłuższej perspektywie czasowej.
- Planowane zamierzenia, realizowane w ramach kierunku 3.1.1., powinny być wykonywane z zapewnieniem minimalizacji ingerencji w tereny o dużym potencjale przyrodniczym i krajobrazowym oraz turystycznym.
- Mając powyższe na uwadze proponuje się aby oprócz zasady zrównoważonego rozwoju stosować inne zasady, na których będzie opierać się realizowanie zamierzeń określonych w projekcie Strategii np.: zasadę zapobiegania, zasadę stosowania najlepszych dostępnych technik (BAT), zasadę „zanieczyszczający płaci”.
- Nie można w sposób jednoznaczny wykluczyć negatywnego wpływu realizacji niektórych zadań realizowanych w ramach priorytetów rozwojowych na obszary Natura 2000, ale wpływ negatywny nie oznacza wpływu znaczącego. Strategia rozwoju województwa nie jest dokumentem decyzyjnym, na tym etapie nie jest znana dokładna lokalizacja poszczególnych przedsięwzięć, co więcej dla przedsięwzięć ustawodawca przewidział odpowiednie procedury ocen, które przeprowadza się na etapie realizacji. Należy zaznaczyć, że obowiązujące prawo wyklucza realizację przedsięwzięć mogących w sposób znaczący oddziaływać na obszary Natura 2000, ale dopuszcza odstępstwa od tej reguły (art. 34. Ustawy o ochronie przyrody).
- Należy się spodziewać, że realizacja przedsięwzięć związanych z turystyką (np. działania 1.3.1., 1.3.2.), rozwojem infrastruktury sportowej (działanie 2.6.3), budową dróg (np. działania 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.5.3.), rozwojem obszarów wiejskich (np. działania 3.4.1., 3.4.2., 3.4.4.) może powodować presję inwestycyjną na tereny objęte ochroną prawną na podstawie ustawy o ochronie przyrody, obszary leśne dlatego wydaje się uzasadnionym monitorowanie ubytku powierzchni leśnej i gruntów rolnych wysokich klas bonitacyjnych na rzecz przedsięwzięć dotyczących budowy nowych dróg, innych inwestycji liniowych oraz obiektów turystycznych wraz z usługami okołoturystycznymi.
- Rozwiązania w zakresie zapobiegania, ograniczania i kompensacji przyrodniczej przewidywanych negatywnych oddziaływań, zwłaszcza w obszarach konfliktowych, nie są możliwe do określenia ponieważ: dokument ma charakter zamierzeniowy, nie ma dokładnych wskazań lokalizacyjnych przedsięwzięć, każde z realizowanych w przyszłości przedsięwzięć będzie poddane procedurze oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko na etapie wydawania dokumentów decyzyjnych. Na tym etapie można jedynie wskazać potrzebę stosowania rozwiązań alternatywnych i wybierania do realizacji takiego wariantu, które w sposób maksymalny chroni zasoby przyrodnicze.
- Rozwiązania alternatywne mogą stanowić: wariantowe przebiegi tras komunikacyjnych, wariantowe przebiegi liniowych inwestycji infrastrukturalnych (innych niż trasy komunikacyjne), różne rozwiązania konstrukcyjne dla przedsięwzięć modernizowanych, stosowanie różnych sposobów realizacji przedsięwzięć (np. metody budowy przedsięwzięć, metody transportu ludzi i towarów – komunikacja drogowa czy kolejowa), wariantowe lokalizacje przedsięwzięć (zespoły obiektów).

Spis tabel i rysunków

Spis tabel:

Tabela 1. Powiązania pomiędzy poszczególnymi scenariuszami rozwojowymi, a warunkującymi je czynnikami (uwarunkowaniami)

Tabela 2. Układ celów, Dziedzin działań strategicznych oraz Priorytetów tematycznych

Tabela 3. Wpływ samorządu województwa na realizację zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020

Tabela 4. Szacunkowe środki przyznane dla województwa podkarpackiego na realizację polityki spójności w latach 2014-2020, na podstawie propozycji Komisji Europejskiej ws. podziału środków funduszy strukturalnych pomiędzy regiony słabo rozwinięte (w mln euro) – wariant I

Tabela 5. Szacunkowe środki przyznane dla województwa podkarpackiego na realizację polityki spójności w latach 2014-2020, na podstawie propozycji Komisji Europejskiej ws. podziału środków funduszy strukturalnych pomiędzy regiony słabo rozwinięte (w mln euro) – wariant II

Tabela 6. Potencjał inwestycyjny jednostek samorządu terytorialnego województwa podkarpackiego w latach 2012-2020

Tabela 7. Podział środków na finansowanie poszczególnych dziedzin działań strategicznych Strategii rozwoju województwa podkarpackiego (w mln euro) – wariant I

Tabela 8. Podział środków na finansowanie poszczególnych dziedzin działań strategicznych Strategii rozwoju województwa podkarpackiego (w mln euro) – wariant II

Spis rysunków:

Rysunek 1. System realizacji Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020. Aktualizacja na lata 2013-2020

Rysunek 2. Podmioty zaangażowane w system monitoringu i ewaluacji Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020